

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra geografie

Geografické aspekty působení Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku

Mgr. Lenka Válová

Diplomová práce
předložená na Katedře geografie
Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
jako součást požadavků na získání titulu Mgr.
v oboru Učitelství pro SŠ

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Víra, není-li spojena se skutky, je sama o sobě mrtvá (Jak 2. 17).

Olomouc 2015

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo): Mgr. Lenka Válová (R110738)

Studijní obor: Učitelství geografie pro SŠ (kombinace Z-BiO)

Název práce: Geografické aspekty působení pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku

Title of theses: Geographical aspects of activities of the Orthodox Church of the Czech Lands and Slovakia

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Rozsah práce: 75 stran, 3 vázané přílohy

Abstrakt: Práce se zabývá změnou v distribuci a počtu věřících Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku na území České republiky. Pokouší se popsat a analyzovat prostorové rozložení příslušníků církve. Data byla získána a ze SLDB z roku 1991, 2001 a 2011. Zpracována jsou geografickými metodami ve formě tabulek, grafů a mapových výstupů. Pomocí získaných dat a historických údajů se snaží objasnit současné prostorové charakteristiky církve.

Klíčová slova: Pravoslavná církev, Pravoslaví, geografická charakteristika, Česká republika

Abstract: This thesis deals with the change in the distribution and the number of believers of the Orthodox Church in the Czech Republic and the Slovak Republic in the area of the Czech Republic. The spatial distribution of the members of the Church is described and analyzed. Data was obtained from Census in 1991, 2001 and 2011. The geographical methods were used to process the data. Results are presented in the form of tables, graphs and map outputs. Using the obtained current and historical data this thesis tries to explain the spatial characteristics of the Church.

Keywords: Orthodox church, orthodoxy, geographic characteristics, Czechia

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D. a s použitím citovaných literárních zdrojů.

V Olomouci dne 23. dubna 2015

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych zde poděkovala všem, kteří mi pomohli při psaní této práce. Jako první osoba, které bych ráda poděkovala, je můj vedoucí diplomové práce RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D., který mi pomohl především svými odbornými radami a v průběhu psaní mne upozorňoval na nedostatky. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Marku Sovišovi, za pomoc a rady při tvorbě mapových souborů v programu ArcGis. Jeho odborná znalost tohoto programu a celé problematiky byly přínosné jak pro mou osobu, tak pro samotnou práci. Chtěla bych také zmínit nemalou pomoc paní Janě Baudišové, která se mi velice trpělivě snažila přiblížit pravoslaví a prováděla faktické korekce v některých částech práce. Nerada bych také zapoměla na velkou pomoc všech, kteří mne podpořili jak psychicky, tak i časově. Ráda bych uvedla svého vedoucího Ing. Martina Kříže, své kolegyně Mgr. Vendulu Šimkovou, Bc. Martinku Munduchovou, RNDr. Ivu Suchou a samozřejmě i svou rodinu a své blízké :-).

VĚNOVÁNÍ

Práci bych ráda věnovala všem doopravdy věřícím, kteří to s námi nevěrci nemají vůbec lehké, přesto se nám snaží pomoci :-).

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lenka VÁLOVÁ**
Osobní číslo: **R110738**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obory: **Učitelství biologie v ochraně životního prostředí pro střední školy**
Učitelství geografie pro střední školy
Název tématu: **Geografické aspekty působení pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je komplexní geografická charakteristika autokefální pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku na území Pražské a Olomoucko-Brněnské eparchie. Autorka bude analyzovat statistická data o počtu a územní distribuci příslušníků církve podle dostupných sčítání, pokusí se tyto údaje porovnat s vnitrocírkevními statistikami a sekundárními zdroji a na jejich základě bude komplexně charakterizovat územní aspekty činnosti pravoslavné církve v ČR včetně dynamiky v posledních 20 letech. Vnitřní struktura práce bude upřesněna v předmětu Seminář k diplomové práci 1.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 20 000 - 24 000 slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

1. učebnice a přehledy religiózní geografie, zejména Matlovič, René (2001): Geografia religii: náčrt problematiky. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove. 376 s.
2. tištěné i elektronické schematismy eparchií (v minulosti např.: Cyrilometodějský pravoslavný český kalendář na rok : ročenka s kalendáriem a duchovním čtením. 1998. Olomouc : Pravoslavné vydavatelství, 1997. 159 s.), seznamy matričních obvodů, vnitrocírkevní statistiky
3. dejiny církve (např.: Vopatrný, Gorazd (1999): Dědictví otců : osudy svatě pravoslavné víry na území bývalého Československa. Vyd. 1. Praha : Knižní dílna Rubato. 167 s. ISBN: 80-902256-3-2) a přehledy činnosti (např.: Kryštof, metropolita (2009): Naše pravoslaví : o pravoslavné víře a životě pravoslavné církve u nás. Vyd. 3. Praha : Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku. 72 s. ISBN: 978-80-254-6230-0)
4. mapy (např. Boháč, Zdeněk (1999): Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství. 176 s. ISBN: 80-7192-405-9; mapy administrativního členění ČR apod.)
5. církevní tesk, zejména časopis Hlas pravoslaví (ISSN: 0323-1089)

Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2011**
Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2013**

L.S.

prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 1. prosince 2011

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ.....	x
SEZNAM TABULEK.....	xi
SEZNAM MAP.....	xii
1 ÚVOD.....	1
2 CÍLE PRÁCE.....	3
3 METODIKA.....	4
3.1 Zdroje dat.....	4
3.2 Důležité informace o sčítání obyvatel v otázce náboženského vyznání.....	6
3.3 Srovnatelnost výsledků sčítání obyvatel 1991, 2001 a 2011.....	7
3.4 Pojmy související s prací.....	8
4 PRAVOSLAVÍ (Pravoslavná církev).....	10
4.1 Z čeho vzniklo a z čeho vychází pravoslaví.....	13
4.1.1 Věrouka.....	14
4.1.2 Doktrína.....	14
4.1.3 Kult.....	16
4.1.4 Svaté tajiny.....	17
4.2 Správa pravoslavné církve.....	17
4.2.1 Základní pojmosloví struktury pravoslavné církve.....	19
4.3 Pravoslavná církev v historickém kontextu našeho území.....	21
4.3.1 Počátky pravoslaví na našem území.....	21
4.3.2 Otec Gorazd.....	25
4.3.3 Období po druhé světové válce.....	26
5 GEOGRAFICKÉ ZNAKY PRAVOSLAVÍ V ČR.....	29
5.1 Počty věřících pravoslavné církve.....	30
5.2 Podíl pohlaví na složení pravoslavně věřících.....	36
5.3 Věková struktura.....	37
5.4 Národnostní složení pravoslavného obyvatelstva.....	39
5.5 Nejvyšší dosažené vzdělání.....	50
5.6 Rozmístění pravoslavného obyvatelstva v rámci krajů ČR.....	51
5.7 Podíl pravoslavných v ORP a obcích ČR.....	54
6 DISKUZE.....	64

7	ZÁVĚR.....	70
8	SUMMARY	71
9	LITERATURA.....	72

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1: Vývoj počtu obyvatel dle vztahu k náboženské víře v rámci České republiky, dle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011 (zdroj ČSÚ).. ... 30
- Obrázek 2: Vývoj počtu obyvatel „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) na území ČR dle výsledků sčítání ČSÚ v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011. ... 31
- Obrázek 3: Vývoj počtu obyvatel hlásících se k pravoslaví na území ČR dle výsledků sčítání ČSÚ v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011. Pro rok 2011 jsou udáváni společně zástupci dvou církví a to „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC)..... 31
- Obrázek 4.: Relativní vývoj věkové struktury obyvatel České republiky (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR..... 38
- Obrázek 5: Vývoj počtu obyvatel na území ČR jednotlivých národností v rámci celé České republiky (ČR), zástupců „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupců „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC). 42
- Obrázek 6.: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 1991, na území ČR. 43
- Obrázek 7: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 2001, na území ČR. 43
- Obrázek 8: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 2011, na území ČR. 43
- Obrázek 9: Národnostní složení věřících „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ ke sčítání ČSÚ v roce 2011. 43
- Obrázek 10.: Národnostní složení pravoslavných věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ a „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ ke sčítání ČSÚ v roce 2011, na území ČR. 43

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Kategorie používané při zpracování dat náboženského vyznání při sčítání obyvatel v letech 1991, 2001, 2011.	8
Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel dle vztahu k náboženské víře v rámci České republiky z výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011 (zdroj ČSÚ).	29
Tabulka 3: Vývoj počtu pravoslavných věřících na území České republiky dle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011.	30
Tabulka 4: Vývoj počtu obyvatel dle pohlaví pro celou Českou republiku (ČR), zástupců „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.	37
Tabulka 5: Vývoj počtu obyvatel jednotlivých věkových skupin pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.	39
Tabulka 6: Vývoj počtu obyvatel jednotlivých národností pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.	41
Tabulka 7: Vývoj počtu obyvatel, dle nejvyššího dosaženého vzdělání pro celou Českou republiku (ČR) a „Pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku (PRC), na území ČR.	51
Tabulka 8: Vývoj počtu obyvatel v rámci jednotlivých krajů ČR pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC).	53

SEZNAM MAP

Mapa 1: Obce s chrámy a kaplemi ve kterých se provádí pravoslavná bohoslužba	18
Mapa 2: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 1991 v obcích ČR	34
Mapa 3: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 2001 v obcích ČR	34
Mapa 4: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 2011 v obcích ČR	35
Mapa 5: Věřící Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi dle SLDB 2011 v obcích ČR.....	35
Mapa 6: Pravoslavní věřící dle SLDB 2011 v obcích ČR.....	36
Mapa 7: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 1991.....	45
Mapa 8: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2001.....	46
Mapa 9: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2011.....	47
Mapa 10: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících ruské pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2011.....	48
Mapa 11: Zastoupení vybraných národností ve složení pravoslavných věřících v obcích ČR dle SLDB 2011	49
Mapa 12: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 1991 v ORP ČR.....	55
Mapa 13: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2001 v ORP ČR.....	56
Mapa 14: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2011 v ORP ČR.....	56
Mapa 15: Podíl věřících ruské pravoslavné církve dle SLDB 2011 v ORP ČR.....	57
Mapa 16: Podíl pravoslavně věřících dle SLDB 2011 v ORP ČR.....	57
Mapa 17: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 1991 a 2001 v rámci ORP ČR.....	58
Mapa 18: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 2001 a 2011 v rámci ORP ČR.....	58
Mapa 19: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 1991 v obcích ČR	59
Mapa 20: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2001 v obcích ČR	60
Mapa 21: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2011 v obcích ČR	60
Mapa 22: Podíl věřících Ruské pravoslavné církve dle SLDB 2011 v obcích ČR.....	61
Mapa 23: Podíl pravoslavných věřících dle SLDB 2011 v obcích ČR.....	61

Mapa 24: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 1991 a 2001 v rámci obcí ČR.....	62
Mapa 25: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 2001 a 2011 v rámci obcí ČR.....	62

1 ÚVOD

Obyvatelstvo na území České republiky je od nepaměti ovlivňováno různými náboženskými vlivy. Hlavními náboženskými proudy, které ovlivnily naše území, byla římskokatolická církev ze západu, která se stala dominantní až do dnešních dnů, ze severu můžeme vnímat vliv protestantství a z východu převážně pravoslavného křesťanství. Vliv, těchto tří směrů, ovlivňoval obyvatele po několik generací a tak nemůžeme popřít, že i dnes je patrný jejich vliv na obyvatelstvo ČR (Havlíček, 2007).

Diplomová práce se věnuje jednomu z těchto náboženských vlivů, a to pravoslavné církvi. Převážně otázce změn distribuce a počtu věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území Pražské a Olomoucko-Brněnské eparchie (tzn. na území České republiky). Práce se pokusí geografickými metodami popsat a analyzovat prostorové rozložení příslušníků církve, především z dat ze sčítání obyvatel z let 1991, 2001 a 2011 se zařazením několika údajů z let starších jako 1921, 1930 a 1950. Pomocí získaných dat a historických údajů se snaží objasnit současný stav církve a její budoucí vývoj. Toto společenství je v pravoslavném světě výjimečné tím, že sdružuje v jedné organizaci věřící z řady národů s vlastními pravoslavnými církevními tradicemi (Češi, Ukrajinci, Rusové, Řekové, Bulhaři, Rumuni, ad.). Aktuálně prodělává hlubokou vnitřní krizi spojenou nejen se zásahy zahraničních pravoslavných církví, ale také vnitrocírkevními mocenskými střety. Část pravoslavného duchovenstva se dokonce obává, že touto krizí je ohrožena autokefalita česko-slovenské pravoslavné církve a že ji hrozí, v lepším případě, přímé podřízení některé ze zahraničních pravoslavných církví, nebo dokonce rozpad na národnostně homogenní církevní úvary. Díky historickým záznamům je možné lépe pochopit historické změny. Nejen počty věřících, ale i národnostní složení je v této církvi zajímavou skutečností. Krom zástupců české národnosti zahrnuje česká pravoslavná církev i velké množství ostatních národností, především přistěhovalce z několika migračních vln (Aleš, 1996).

V dřívějších letech docházelo při tvorbě náboženských statistik k opomíjení pravoslavné církve. Pravoslavná církev je přitom čtvrtou nejpočetnější na našem území, byť počet jejích zástupců nepřevyšuje 25 000. Přitom jde o jednu z mála tradičních církví, která vykazuje v období po roce 1989 růst počtu věřících. A možná proto se dnes církvi začíná věnovat jak Český statistický úřad (CSÚ), tak několik dalších prací (Havlíček, 2015 a, Havlíček, 2015 b).

Situaci mírně komplikuje fakt, že se kromě „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“, se v roce 2007 nechala na našem území registrovat jako samostatná církev také „Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (MK, 2015) Výpis z Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností). Ruská pravoslavná církev přitom na území České republiky administruje pouze 2 místa – pravoslavný chrám v Karlových Varech a ruské velvyslanectví v Praze (Podvorie, 2015). Díky vzniku této „církve“ došlo k odlivu některých věřících z řad „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ – a to nejen mezi skutečnými návštěvníky některého ze zmíněných míst. Lze předpokládat, že u části osob, které se přihlásily k Ruské pravoslavné církvi, šlo spíše o omyl (v praxi navštěvují kostely česko-slovenské církve), nebo jde o cizince z Ruska a Ukrajiny, kteří volbou Ruské pravoslavné církve chtěli zdůraznit vlastní církevní tradici bez ohledu na to, jaký konkrétní kostel navštěvují. V práci se proto budeme touto nově registrovanou církví zabývat pouze okrajově a v některých částech budeme analyzovat zástupce obou pravoslavných církví společně.

2 CÍLE PRÁCE

Cílem diplomové práce je geografická charakteristika autokefální pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, avšak pouze se zaměřením na Pražskou a Olomoucko-Brněnskou eparchii.

Hlavními otázkami práce jsou:

- Jaké jsou rozdíly ve vývoji počtu a územního rozmístění pravoslavných obyvatel, mezi sčítáním obyvatel v letech 1991, 2001, 2011?
- Jak se liší údaje statistických dat od vnitrocírkevních a sekundárních zdrojů?
- Jaké faktory působí a ovlivňují změnu v rozmístění pravoslavných obyvatel na našem území?
- Existují výrazné rozdíly v rozmístění a národnostním složení u zástupců pravoslavné církve od charakteru celkové populace obyvatel České republiky?
- Jakými zásadními změnami prošla pravoslavná populace v posledních 20 letech?
- Jaký vývoj lze očekávat do budoucích let?

3 METODIKA

Na základě výsledků SLDB ČSÚ z let 1991, 2001 a 2011 byla provedena charakteristika religiózní struktury pravoslavného obyvatelstva České republiky. Data jsou zpracována do formy tabulek a grafů převážně na úrovni celé České republiky. Mapové výstupy jsou tvořeny na úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) a samotných obcí. Mapové výstupy jsou tvořeny jak pro absolutní hodnoty, i relativní počty obyvatel vůči celkovému počtu obyvatel dané správní oblasti. U map s absolutními hodnotami jsou vyjmuty obce s počtem věřících nižším jak 5.

Pro potřeby srovnání a pochopení souvislostí byla provedena rešerše literatury, zabývající se převážně obecnými náležitostmi církve a její historický vývoj na našem území. Samotnou otázkou pravoslaví se v současné době věnuje několik autorů, převážně jde o samotné věřící, kteří se pravoslaví věnují na úrovni duchovní (kněží ...), a práce vydávají pro potřeby samotných věřících. Druhými osobami jsou často vysokoškolští učitelé, kteří pravoslaví sami vyučují, nebo je součástí jejich okruhu vědeckého zájmu. Byly použity i články z oficiálních stránek Pražské (PPE) a Olomoucko-brněnské eparchie (OBE). V některých případech i ze stránek informačních stránek pravoslavné církve v českých zemích. V práci jsme se pokusili shrnout nejzásadnější práce, zaměřené na toto téma, a pomocí základních údajů dojít k řešení aktuálních problémů a možnému vývoji do budoucna.

Pro tvorbu map byla data ze SLDB zpracována metodami GIS. Zpracování dat a jejich kartografická reprezentace byla vytvořena v programu ArcGIS 9.2.

3.1 Zdroje dat

Veškerá data použitá jako podkladový materiál na tvorbu tabulek, grafů a map, byla poskytnuta z databáze Českého statistického úřadu. Většinou jde o data, která nejsou standardní součástí publikovaných výstupů ze sčítání, byla ČSÚ zpracována a poskytnuta primárně pro potřeby této práce. Pro práci bylo využito i údajů zveřejněných na stránkách Českého statistického úřadu, jak ve formě tabulek, tak i již publikovaných prací.

K analýzám vývoje počtu pravoslavných dle pohlaví, byly využity tabulkové údaje o „Obyvatelstvu podle náboženské víry a pohlaví podle výsledků sčítání lidu v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001, 2011“. (V letech 1921 – 1950 přítomné obyvatelstvo, v letech

1991 obyvatelstvo s trvalým pobytem, 2001 obyvatelstvo s trvalým pobytem včetně cizinců s dlouhodobým pobytem, 2011 obyvatelstvo obvykle bydlící.)

Pro analyzování věku pravoslavných na našem území bylo využito dat z jednotlivých sčítání, mezi lety 1991, 2001 a 2011. Jelikož nebyly u některých let dostupně podrobnější údaje, byly intervaly jednotlivých věkových kategorií ponechány na rozmezí 10 let. Kromě prvních dvou kategorií „0 - 14“, kategorie „15 - 19“ a kategorie „70 a více“. V první kategorii bylo rozmezí 14 let, v druhé 5 let a v poslední více jak 40 let.

Pro analyzování změn zastoupení jednotlivých národností mezi příslušníky Pravoslavné církve v českých zemích, Ruskou pravoslavnou církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice, a populace České republiky, bylo využito dat z jednotlivých sčítání v letech 1991, 2001 a 2011. Data byla poté upravena. Ze seznamu národností byly vyřazeny, ty které se vyskytovaly pouze při jednom sčítání. Dále byly odstraněny skupiny osob, které uvedly větší počet národností. Tato vyřazená data byla přesunuta do kategorie jiné. S takto upravenými daty bylo poté pracováno.

Analýza pro úroveň vzdělání byla prováděna z dat jednotlivých sčítání, mezi lety 1991, 2001 a 2011. Data úrovně vzdělání pro Ruskou pravoslavnou církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice nebyla dostupná a proto nejsou v práci zahrnuta. Pro tuto část bylo vytvořeno 8 kategorií – „děti do 14 let“, „základní vzdělání“, „střední vč. vyučení (bez maturity)“, „úplné střední (s maturitou)“, „nástavbové a vyšší odborné“, „vysokoškolské“, „bez vzdělání“, „nezjištěno“.¹

¹ (význam jednotlivých kategorií: „bez vzdělání“ – osoby, které neměly dokončený ani 1. stupeň základní školy; základní vzdělání – uváděly osoby, které absolvovaly jen pomocnou školu, dřívější obecnou, či národní školu, nebo dokončily pouze 1. či 2. stupeň základní školy, 2. stupeň speciální základní školy, 3. stupeň zvláštní školy, praktickou školu, měšťanskou školu, občanskou školu. Tuto otázku vyplnili i studenti šesti, či osmiletých gymnázií a osmiletých oborů konzervatoře, pokud již absolvovali první dva, resp. čtyři ročníky příslušného gymnázia (konzervatoře), tj. splnili povinnou školní docházku. Do této kategorie spadají také absolventi učilišť pro žáky s nedokončeným základním vzděláním, odborných učilišť s upravenými učebními plány a kurzů pro doplnění základního vzdělání.; „střední vč. vyučení (bez maturity)“ – absolventi oborů středních odborných učilišť ukončených závěrečnou zkouškou (resp. obory s výučním listem); patří sem rovněž ukončené studium učebních oborů na dřívějších odborných učilištích, zvláštních odborných učilištích, učňovských školách. Dále sem patří absolventi studijních oborů středních odborných škol, jejichž délka studia je starší než 4 roky a končí závěrečnou zkouškou, absolventi různých typů dřívějších středních škol jednoletých až tříletých, včetně dívčích odborných škol, rodinných škol, obchodních škol apod.; „úplné střední (s maturitou)“ – absolventi studijních oborů na středních odborných školách ukončené maturitní zkouškou, všechny dřívější střední průmyslové školy, zdravotnické, ekonomické, pedagogické, umělecké apod., konzervatoř jen v případě, že byla ukončena maturitou. Dále absolventi středního odborného učiliště s ukončením studia maturitní zkouškou; „nástavbové a vyšší odborné“ – absolventi nástavbového studia (určené pro uchazeče se středním odborným vzděláním a ukončené maturitou), absolventi pomaturitního studia (současných pomaturitních specializačních kurzů i všech forem bývalého pomaturitního studia), rovněž i absolventi dvou, nebo více středních škol ukončených závěrečnou zkouškou, nebo maturitou a absolventi zkráceného studia s maturitní zkouškou, nebo výučním listem, absolventi vyšších odborných škol (diplomovaní specialisté, zkráceně „DiS.“), konzervatoře, pokud ji ukončili absolutoriem, nebo experimentálního vyššího studia na středních odborných školách; „vysokoškolské“ – absolventi bakalářského studijního programu (3 – 4 roky), nositelé akademického titulu Bc., BcA, absolventi vysokých škol a absolventi současného magisterského studijního programu (4 – 6 let), nositelé akademického titulu Mgr., MgA., Ing., MUDr., JUDr., MVDr., PhDr., ThDr. aj., a absolventi současných doktorských studijních programů a bývalé vědecké přípravy, to znamená nositelé titulu Ph.D., ThD., CSc., DrSc. Procenta osob v jednotlivých kategoriích, pokud nebylo uvedeno jinak, byla v práci uváděna z podílu osob bez dětí do 14 let.

3.2 Důležité informace o sčítání obyvatel v otázce náboženského vyznání

Otázka náboženského vyznání, náboženské víry, či příslušnosti k některé z církví, nebo náboženskému společenství, byla součástí sčítání v letech 1921 – 1950. Poté došlo k odmícní a do sčítání se otázka dostala až v letech 1991 – 2011. Výsledky jednotlivých sčítání však nejsou zcela srovnatelné. Tato dvě období, oddělená 41 lety, se liší v definicích, přístupech a způsobech zjišťování. Dokonce ani roky 1991, 2001 a 2011 nejsou zcela totožné, je dobré vědět o těchto odlišnostech, a přihlížet k nim při vyvozování závěrů z dat jednotlivých sčítání.

Při sčítání v letech 1921, 1930 a 1950 bylo náboženské vyznání definováno jako příslušnost k církvi. V tomto období bylo náboženské vyznání úředně evidováno okresními úřady a bylo uváděno v osobních dokumentech. Evidence byla vedena matrikami, které byly až do roku 1950 vedeny pro věřící církvemi, pro osoby bez vyznání byly vedeny státem. Evidence vycházela z čistě formální příslušnosti k církvím, bez ohledu na osobní postoje evidovaných. Zahrnovala proto vedle aktivních členů církví i osoby nábožensky „vlažné“, nebo dokonce i zcela nevěřící, pokud z církve formálně nevystoupili. Otázka na náboženství ve sčítání pak s „evidovanou“ příslušností vlastně splývala, proto byly pravděpodobně počty „sečtených“ příslušníků církví vyšší, než byl reálný počet věřících². Tato evidence byla státem roku 1954 zrušena. Nejen z tohoto důvodu nebylo možné uvádění náboženské příslušnosti do sčítacího formuláře. A tak byla otázka týkající se náboženského vyznání ze sčítání obyvatel vypuštěna.

K opětovnému zavedení otázky došlo až po roce 1989. V tomto porevolučním období však došlo k novému pojetí víry. Jelikož již neexistovalo žádné evidenční vedení věřících, byla otázka na náboženství formulována velmi liberálně. Každému bylo ponecháno právo se svobodně rozhodnout, zda se cítí být příslušníkem některé církve, náboženského společenství, či nikoli (a to dokonce bez ohledu na to, jestli je daná osoba formálním členem církve, nebo ne). Po roce 1991, kdy vešel v platnost zákon o sčítání obyvatel, se stala otázka náboženského vyznání dokonce nepovinnou. K další velké změně došlo i při posledním sčítání, v roce 2011. Poprvé se objevila kategorie „věřící – nehlasící se k žádné církvi, ani náboženské společnosti“ krom již používaných „věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti“ a „bez náboženské víry“. Tato otázka byla nutná díky novému nahlížení na osobní pocit příslušnosti k víře. Mezi lety 1921 – 1950 takováto otázka nebyla možná, jelikož takový jedinec by byl automaticky zařazen do skupiny „bez vyznání“ díky prolínání náboženského vyznání s formální příslušností k církvi, náboženskému společenství.

² Je dobré rozlišovat mezi pojmy „věřící“ (skutečně věří), „příslušník církve“ (formální člen církve, bez ohledu na jeho osobní postoj k víře).

Zařazení této kategorie bylo věřícími přijato kladně, o čemž svědčí 705 368 osob (což činí necelých 33 % osob pokládajících se za věřící, společně „věřící – nehlásící se k žádné církvi, ani náboženské společnosti“ a „věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti“), které tuto kategorii ve sčítacím formuláři využily. Rok 2011 je zlomový i v počtu obyvatel, kteří na otázku náboženské víry neodpověděli, nebo se rozhodli nevyjádřit. Počet osob, které využily tuto možnost, byl překvapující. Na rozdíl od roku 2001, kdy na otázku náboženské víry neodpovědělo pouhých 901 981 (hodnota je uvedena společně s osobami, které dotazník nevyplnily), v roce 2011 vzrostl počet osob, které se nevyjádřily na 3 604 095. Jak uvádí Český statistický úřad „Hodnocení míry poklesu počtu věřících je vzhledem k počtu i podílu neuvedených odpovědí obtížné“. Dále také uvádí, že intenzitu poklesu nelze zhodnotit věrohodně. Velké procento nezodpovězených odpovědí je vnímáno v pracích ČSÚ, opět dle slov autora „Tuto odpověď je možno vnímat jako lhostejnost k náboženství, nebo neschopnost ztotožnit se s některým jeho konkrétním projevem, než vysloveně protináboženský postoj.“. Těžko říci, která možnost je ta pravdivá.

V některých výstupech Českého statistického úřadu se můžeme setkat s názorem, že pro sčítání z roku 2011 je dobré uvést i fakt, že do základní struktury obyvatel nebyly zahrnuty osoby, které svůj vztah k víře neuvedly. Neoznačily ani jednu z možností „věřící“ či „bez víry“, ale uvedly slovní zápis, že jsou ateisty.

3.3 Srovnatelnost výsledků sčítání obyvatel 1991, 2001 a 2011

V průběhu sčítání v letech 1991 až 2011, došlo v některých bodech k jinému přístupu zjišťování dat. Pro potřeby práce jsou důležité body popsány níže:

Celkový počet obyvatel, ze kterého byly tvořeny jednotlivé statistické výstupy/tabulky: Počet obyvatel, ze kterého se zjišťovaly informace pro statistické práce populace České republiky, byli v roce 1991 obyvatelé s trvalým pobytem. V následujících sčítáních v roce 2001 a 2011, se navíc k celkovému počtu obyvatel, krom obyvatelstva s trvalým pobytem zahrnuli i cizinci s dlouhodobým pobytem (= nad 90 dnů). Při sčítání v roce 1991 byla tato část osob, vyskytujících se na území České republiky, brána stejně jako cizinci s krátkodobým pobytem.

Územní rozmístění obyvatel: Na rozdíl od sčítání v letech 1991 a 2001, kdy se za místo bydliště považovalo „trvalé bydliště“ uvedené a zapsané, byl ve sčítání v roce 2011 zohledněn obvyklý pobyt osob. Byla snaha o lepší zjištění skutečnosti pobytu osob oproti trvalému bydlišti, které je občas spíše evidenčním údajem. Proto jsou údaje ze sčítání 2011 obvykle uváděny za „obvykle bydlící obyvatelstvo“. Český statistický úřad definuje Místo

obvyklého pobytu jako místo, kde osoba obvykle tráví období svého každodenního odpočinku bez ohledu na dočasnou nepřítomnost z důvodu rekreace, návštěv, pracovních cest, pobytu ve zdravotnickém zařízení apod., a kde je členem konkrétní domácnosti (ČSÚ, 2011).

Územní struktura ČR: V rozmezí 20 let, která jsou mezi sčítáními obyvatel, došlo ke změnám v územní struktuře České republiky. Tento údaj je důležitý při tvorbě mapových souborů. Pro potřeby této práce byly proto hodnoty ze sčítání obyvatel převedeny na územní strukturu platnou v roce 2011.

Národnost: V roce 1991 byla v případě uvedení dvojí národnosti data zpracována podle první uvedené, od sčítání v roce 2001 jsou tyto údaje zpracovány samostatně. (ČSÚ text ke sčítacímu formuláři) V této práci jsou osoby, které uvedly dvojí národnost, zařazeny do kategorie „jiná“. Od sčítání v roce 2001, kdy vešel v platnost zákon o sčítání, je stejně jako u otázky náboženského vyznání, otázka národnosti nepovinná a občan ji může vyplnit dle vlastního rozhodnutí. Od roku 2001 je pro potřeby Českého statistického úřadu „národnost“ definována národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní, nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč, ani řeč, kterou občan převážně používá, nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí (ČSÚ, 2003).

Kategorie pro otázku náboženského vyznání: V průběhu těchto tří sčítání 1991, 2001, 2011 došlo i ke změně kategorií, ke kterým se mohli obyvatelé přihlásit. Tuto skutečnost dobře popisuje tab. 1. Přesné znění/vzhled části dotazníku, zjišťující vztah k náboženskému vyznání naleznete v příloze 1. Pro sčítání z roku 2011 je dobré uvést i fakt, že do základní struktury obyvatel nebyly zahrnuty osoby, které svůj vztah k víře neuvedly. Neoznačily ani jednu z možností „věřící“ či „bez víry“, ale uvedly slovní zápis, že se hlásí k ateismu.

Tabulka 1.: Kategorie používané při zpracování dat náboženského vyznání při sčítání obyvatel v letech 1991, 2001, 2011.

1991	2001	2011
nezjištěno	nezjištěno	neuvedeno
bez vyznání	bez vyznání	bez náboženské víry
věřící	věřící	věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti
		věřící – nehlásící se k církvi, náboženské společnosti

Tabulka byla vytvořena dle předlohy (Mahr, 2013).

3.4 Pojmy související s prací

Religiozita – je přítomnost náboženství v populaci a schopnost vnímat duchovní skutečnosti nepodmíněná příslušností k nějaké církvi (Mahr, 2013).

Religionistika – náboženská věda nezaujatě zkoumající náboženské skutečnosti lišící se od teologie chápáním dogmat jako projevů, druhů a forem vyjádření (Mahr, 2013)

Religiózní geografie (*religious geography*) – disciplína, která se zabývá geografickými aspekty religii, její zájem je zaměřen na religie jako takové (Matlovič, 2001)

Geografie religii (*geography of religion*) – je vědní disciplínou, zkoumající prostorové aspekty religiálních systémů, vzájemné interakce mezi těmito systémy a geografickou sférou. Nezajímá se religii jako takovou, ale zaměřuje se více na její sociální, kulturní a environmentální vazby a účinky (Matlovič, 2001).

Náboženství – souhrn projevů, které jsou výsledkem vztahu člověka k tomu, co vnímá jako přesahující jeho existenci; v tomto vymezení se nalézají jak projevy, které se vztahují k božství, jež není chápáno jako osoba, tak projevy, které nejsou od vztahu k transcendentnímu chápání (např. astrologie nebo jiné druhy věštby) (Vojtíšek, 2004).

Víra – je základní prvek náboženství, kdy věřící přijímá skutečnost, přesahující jeho existenci, za pravdu a jeho věrnost zákonům, poznání, bytí, či důvěra v Boha, vedou k jeho spáse (Elser, 1997).

Církev – je organizované společenství věřících. (Mahr, 2013).

Ateismus – materialistický myšlenkový směr a životní postoj popírající existenci boha, nebo jakýchkoli nadpřirozených bytostí, vědecky zdůvodněné odmítání náboženství (Klimeš, 1981).

Sekularizace – postupný proces vytlačení vlivu náboženství z jednotlivých oblastí lidské činnosti (Klimeš, 1981). Spouští degradační či stimulační vliv na oživení stávajících, či nových náboženství i na vzrůst popularity necírkevní, nebo netradiční religiozity (Lužný, 1997)

4 PRAVOSLAVÍ (Pravoslavná církev)

Stručné vymezení, co je pravoslavná církev, není jednoduché. Díky své dlouhé historii a vývoji se v průběhu let i sám název mohl měnit a není proto přesně definován, v různých zdrojích se můžeme setkat s různými pojmy (Nykl, 2013). Pokusíme se tedy o základní body této víry a její vývoj, nikoli o vyčerpávající podrobnosti.

Dle pravoslaví je víra tvořena na základě sestoupení Svatého Ducha na apoštoly padesátý den po Kristově Vzkříšení, „o čemž svědčí Skutky svatých apoštolů“. Od této chvíle začíná dějinná pouť pravoslaví. Jejimi členy by měli být křesťané, tedy lidé, kteří mají ortodoxní, čili pravoslavnou víru v Krista (Nykl, 2013). Pravoslaví chápe sebe samu jako totožnou s původní všeobecnou církví (*katholiké ekklisía*) a své dějiny vnímá jako nepřetržitou kontinuitu pravé Kristovy církve od počátku až do současnosti. I v současnosti používá pojmenování *orthodoxon katholiké ekklisía*, čili pravoslavná všeobecná církev (Baudišová, 2015).

Pravoslaví, pravoslavná, či ortodoxní církev, je křesťanským společenstvím, které se skládá z několika samostatných patriarchátů a místních církví. Tyto církve jsou spojované církevní naukou, praxí atd. a tvoří dohromady pravoslavné společenství. Původ pravoslaví můžeme spatřovat již v prvních zmínkách z Jeruzaléma a Římské říše. Stejně jako tehdy i dnes je důraz kladen na uchování tradic církevních otců a prvních křesťanských koncilů, které charakterizují pravoslaví dodnes. Právě ono uchování tradičního a správného způsobu bohoslužby dává i pravoslaví jeho jméno „ortodoxní“, z řeckého *orthos* a *doxa* znamenající onu správnou oslavu boha (Dvořáček, 2012). Pravoslaví také zachovává apoštolskou posloupnost a jeho život je ovlivněn sedmi ekumenickými koncily/sněmy z období 4. až 8. století (Matlovič, 2001).

Původně jednotné křesťanství se skládalo z pěti patriarchátů (cařihradský, alexandrijský, antiochijský, jeruzalémský a římský), přičemž každý z patriarchátů měl stejné pravomoci a povinnosti podřídit se usnesením všeobecných sněmů. Římský patriarcha měl primát, ale jen čestný, bez práva zasahovat do pravomoci ostatních patriarchů. Toto rovnoprávné uspořádání však začal narušovat právě římský patriarchát (později římskokatolická církev) tím, že se odmítal podřizovat výsledkům koncilů. Dále požadoval, aby každé usnesení sněmů, které mělo vstoupit v platnost, muselo být schváleno římským patriarchou. Proto na konci prvního tisíciletí pomalu začalo narůstat napětí mezi západní částí

křesťanského světa. Krom výše uvedených rozporů, zde sehrála důležitou roli i otázka „Filioque“, (týkající se učení o tom, že Svatý Duch pochází i z Boha Syna), odpustků, všeobecného celibátu duchovních, zavádění latiny, s přijímáním pod jednou způsobou a další změny, které byly podle pravoslavné církve nepřijatelné (Baudišová, 2015).

Roku 1054 dochází k tzv. velkému schizmatu mezi východní a západní částí křesťanů. Někdy je uváděno také datum 16. června. Tento den se v cařihradském chrámě Boží Moudrosti objevila bula, vyslovující exkomunikaci (vyloučení z církve) nad tehdejšími cařihradskými patriarchou Michaellem Kerularem a jeho přívrženci. Tento rozkol zapříčinil vyslanec Lva IX., kardinál Humbert, svým zkratovitým jednáním, kdy v chrámu sv. Sofie (Boží Moudrosti) položil na oltář dekret, urážející cařihradského patriarchu Michala Kerularia. Tímto aktem došlo k formálnímu rozdělení východní a západní církve (Vojtíšek, 2004). Tento definitivní rozkol (schizma) znamenal rozpad jednotné organizace křesťanů na dva celky, které šly od onoho data každý svým směrem. Rozkol tedy neznamenal vznik pravoslavné církve, nýbrž rozdělení křesťanů na římský patriarchát, tzn. římskokatolickou církev a na zbývající čtyři patriarchy - cařihradský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalémský, které se začaly nazývat pravoslavnými (Baudišová, 2015).

Jak už bylo výše zmíněno, organizační struktura pravoslaví nemá centrální řízení. Zahrnuje různé patriarchy místních církví, které vznikly ve východní části tehdejšího křesťanského světa. Podle pravoslavné teologie je hlavou církve sám Ježíš Kristus a církev spojuje Duch Svatý (třetí osoba svaté Trojice; Matlovič, 2001). Jako pravoslaví dnes označujeme náboženský život 14 případně 15 (podle toho zda je Americká církev brána jako autokefální, či nikoli) samostatných místních církví. Jako nejvyšší stupeň samostatnosti a samosprávnosti je v pravoslaví označován jako autokefalita. Autokefální církev disponuje právem řešit všechny své interní záležitosti ve své kompetenci. Je oprávněna volit si své představitele včetně patriarchy, arcibiskupa, či metropolity (který je hlavou patriarchátu, či místní církve). Současně nepodléhá pravomoci jiného patriarchátu, nebo místní církvi. Ke kontaktu mezi pravoslavnými církvemi dochází. Kromě propojení církví v rámci jedné víry, dochází ke kontaktům například při uznávání autokefality. Autokefalita je přiznána církvi ve chvíli duchovní a liturgické zralosti, ze strany do té doby nadřízené církve, a potvrzením ze strany ostatních autokefálních církví. Nižším stupněm než autokefalita je autonomie. Základní organizační jednotkou vnitřní autokefálních církví je eparchie (=diecéze), jejímž správcem je biskup. Tyto organizační jednotky se mohou dále dělit na menší administrativní útvary, jako jsou arciděkanáty a farnosti. Jelikož jsou jednotlivé autokefální církve nezávislé, liší se mezi sebou v některých bodech, například procedurou výběru biskupa, pravomocí synody

(občasného, nebo permanentního zasednutí všech biskupů v rámci dané církve) atd. (Matlovič, 2001). Ačkoli všechny autokefální církve fungují nezávisle, zůstávají vzájemně v plném svátostném a kanonickém spojení. Což znamená, že autonomní pravoslavné církve fungují v denním životě nezávisle, ale jsou jistým způsobem závislé na jiné pravoslavné církvi, př. hlava autonomní církve musí být ve svém úřadě potvrzena hlavou, nebo synodem jiné autokefální církve (Matlovič, 2001).

Dnes je tedy pravoslavné společenství děleno do 15 autokefálních církví. Ty můžeme rozlišit na 4 starověké, také zvané jako východní (konstantinopolská, alexandrijská, antiochijská a jeruzalémská) a dále jedenáct místních církví, které vznikly osamostatněním od čtyř starověkých. Devět z těchto autokefálních pravoslavných církví jsou patriarchy, zbývající jsou vedeny arcibiskupem, či metropolitou. Přesné názvy všech patnácti církví jsou:

- 1) Patriarchát konstantinopolský,
- 2) Patriarchát alexandrijský a celé Afriky,
- 3) Patriarchát antiochijský a celého Východu,
- 4) Patriarchát jeruzalémský,
- 5) Ruská pravoslavná církev,
- 6) Gruzínská pravoslavná církev,
- 7) Srbská pravoslavná církev,
- 8) Rumunská pravoslavná církev,
- 9) Bulharská pravoslavná církev,
- 10) Kyperská pravoslavná církev,
- 11) Řecká pravoslavná církev,
- 12) Polská pravoslavná církev,
- 13) Albánská pravoslavná církev,
- 14) Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku,
- 15) Pravoslavná církev v Americe³

Po církvi římskokatolické se k pravoslaví hlásí nejvíce křesťanů (Matlovič, 2001). Matlovič (2001) uvádí, že se celosvětově k pravoslaví hlásí cca 223 miliónů obyvatel, což činí okolo 3,8 % světové populace a 11,8 % křesťanů. Nejvíce věřících této církve se nachází v Evropě, kde je 75 % veškerých pravoslavných, což je 23 % obyvatel Evropy. Procentuálně největší zastoupení v poměru k celkovému počtu obyvatel mají státy východní a jihovýchodní

³ Tuto církev uznala jako autokefální ruská pravoslavná církev, neuznává ji však ekumenický patriarchát mj. s tím, že podle rozhodnutí chalcedonského koncilu z roku 451 má jurisdikci nad územími obývanými Barbary pouze ekumenický patriarcha a tudíž americká pravoslavná církev může obdržet autokefalitu pouze od něj (Theodosius (Lazor), 2006)

Evropy. V Arménii, Bělorusku, Bulharsku, Gruzii, Řecku, Makedonii, Moldavsku, Rumunsku, Rusku, Ukrajině, státech bývalé Jugoslávie a na Kypru, tvoří pravoslavní více než nadpoloviční většinu populace (Matlovič, 2001).

4.1 Z čeho vzniklo a z čeho vychází pravoslaví

Pokud se na Pravoslaví podíváme pohledem zástupců této víry, tak hlavní úkol církve můžeme spatřovat v uzdravování člověka od hříchu. Cítuji přímo z díla paní Baudišové „Každý člověk i přes všechnu svou snahu ve svém životě hřeší. *Není člověka, jenž by žil a nehřešil...* Žádný člověk sám o sobě není bez hříchu a vlastním úsilím se nemůže stát čistým. Pouze Ježíš Kristus pozvedá člověka, který je s ním bytostně spojen svatými tajinami. A tak může dojít k dokonalosti.“ Církev je proto duchovní léčitelkou, místem terapie a uzdravování duše. Z toho můžeme vyvodit i myšlenku, že hlavním smyslem pro pravoslavné křesťanství je dát útěchu a duchovní perspektivu člověku (Baudišová, 2015).

Co je tedy úkolem věřících? Usilovná práce každého jednotlivého věřícího, během jeho „pozemského“ života, která vede k „cíli“ jímž je věčný život v Božím království. Jen během života může člověk něco vykonat pro svou spásu, po smrti už tuto možnost ztrácí. Završení duchovní cesty člověka leží pak na věčnosti. Proto církev vyzývá, aby lidé využili možnost duchovního spojení s Kristem, jež se jim v církvi nabízí, a snažili se již zde, na zemi o svou spásu. Křesťanství přináší jakousi zvěst, o Božím vtělení, aby člověku porušenému hříchem, vytvořilo cestu ke spáse. Svou smrtí na kříži Kristus jako Bůh překonal smrt – v tom spočívá *paradox křesťanství* – a svým vzkříšením dal lidem cestu k věčnému životu v *Božím Království*. To je poselství církve k věřícím a její poslání.

Církev nabádá své duchovní děti k zápasu s hříchem prostřednictvím milosrdenství, zdrženlivosti a pokání. Tím se člověk připravuje na přijímání svatých *tajin* (svátostí), kterými Bůh v církvi člověka léčí. Lidské nitro má být vyprázdněno od hříchu a připraveno pro přijetí Boha podobně, jako byla připravena čistá panenská útroba Panny Marie pro Boží vtělení.

Člověk se dle pravoslaví sestává z ducha, duše a těla. Duch se potřebuje sytit Bohem, duše duchem a tělo potřebuje žít duší. Po Adamově pádu duch místo toho, aby dával potravu duši, začíná žít na účet duše, živí se její přirozeností, a duše začíná žít životem těla – to je původ vášní. Tělo je nakonec nuceno hledat potravu mimo sebe, v bezduché materii, a nachází v konečném důsledku smrt. Podle svatého Řehoře Nysského je hřích nemoc duše, která chybuje, když přijímá jako dobro jen přízrak dobra.

Pravoslavnou duchovnost pravoslavní definují jako Boží působení v člověku, který se vydal na cestu spásy v pravé církvi Kristově. Víra, kterou žijí pravoslavní křesťané, otevírá jejich srdce Bohu a On do nich vstupuje, aby je proměnil k dokonalosti. Spasitel o takových lidech říká: *Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha* (Mat 5, 8).

4.1.1 Věrouka

Věrouka pravoslavných vychází z Písma svatého (Starý a Nový zákon) a tradic. Jako tradice můžeme brát řád a život církve, mnišské praxe, spisy svatých Otců, církevních spisovatelů z prvních století dějin křesťanství až dodnes (MK, 1999).

Pravoslaví, stejně dříve jako i dnes klade důraz na uchování tradice církevních otců a prvních křesťanských koncilů. To můžeme chápat jako snahu zachovat původní formulaci křesťanské víry a především uchování tradičního a tedy, podle pravoslavných, ortodoxního způsobu bohoslužby. Pokud je někdo brán za správného člena pravoslavné obce, znamená to především, že se účastní bohoslužebného dění (Vojtíšek, 2004). Jak píše Nikolaj Berd'ajev (2001), je pravoslavná církev především církví tradice, na rozdíl od církve katolické, jež je církví autority, a církvi protestantských, které jsou církvemi osobní víry. Pravoslaví především není doktrína, není vnější organizací, ani vnější forma chování, ale je to duchovní život, je to duchovní zkušenost a duchovní cesta. Ve vnitřní duchovní činnosti vidí pravoslaví podstatu křesťanství (Berd'ajev, 2001). Zbožnost má v pravoslavném křesťanství často rozjímavý, niterní ráz. V bohaté pravoslavné symbolice mají přední místo ikony, jejichž prostřednictvím je prokazována úcta osobám a dějům, které zobrazují (Vojtíšek, 2004).

4.1.2 Doktrína

Základní vyznání víry pravoslavné církve vychází z Bible a církevní tradice (Matlovič, 2001). Formulováno je v symbolu ve vyznání víry, který byl závazně vyhlášen na Prvním všeobecném sněmu z roku 325 v Nicei a Druhým všeobecným sněmem v Konstatinopoli v roce 381. Jejich obsahem byl základ nejstarších křesťanských textů a jejich upřesnění vymezilo ortodoxie vůči ostatním učení. Tento Symbol víry je nazýván jako nicejsko-cařihradské vyznání víry (Baudišová, 2015). Všeobecné vyjádření Pravoslavné křesťanské víry je však v 7 uznávaných ekumenistických koncilech (roku 325, 381, 431, 451, 553, 680 a 787). Na těchto všeobecných sněmech došlo k formování víry (Matlovič, 2001):

- 1) Bůh přebývá ve třech Osobách jako Bůh Otec, Bůh Syn a Duch Svatý.

- 2) Tyto Osoby jsou si navzájem rovny a sdílejí navzájem jedinou Božskou jsoucnost (bytnost). (První a Druhý všeobecný sněm, Nicea a Cařihrad, rok 325 a 381, Třetí a Čtvrtý všeobecný sněm, Efez a Chalcedon, rok 431 a 451.)
- 3) V Osobě vtěleného Boha Ježíše Krista se spojuje Božská a lidská přirozenost, a to neslitě, nesmíšeně, nerozdílně a nerozlučně. (Pátý a Šestý všeobecný sněm, Cařihrad, rok 553 a 680.)
- 4) Boží Matka je ustavičná Panna a přísluší jí pojmenování Bohorodice, protože panensky z Ducha Svatého počala a porodila vtěleného Boha – Ježíše Krista. (Třetí všeobecný sněm, Efez, rok 431.)
- 5) Boha křesťané mohou uctívat prostřednictvím obrazu (ikony). Je to možné proto, že se Boží Syn vtělil a jakožto Člověk Ježíš Kristus byl ve svém pozemském životě viditelný lidským očím. (Sedmý všeobecný sněm, Nicej, rok 787.) (Baudišová, 2015)

Pozdější koncily, jež se konaly na Západě, pravoslavní neuznávají za ekumenické a jejich závěry nejsou pravoslavnou církví přijaty. Na rozdíl od západu, který po svém oddělení ve druhém tisíciletí po Kristu prošel dalším dogmatickým vývojem. Právě proto pravoslavná církev neuznává některá dogmata uznaná katolickou církví po rozdělení západní a východní části. Mezi tato dogmata patří např. dogma o vycházení Ducha Svatého z Boha-Otce i Syna, o prvenství apoštola Petra, o nadřazenosti a neomylnosti římského papeže, o neposkvřněném početí Panny Marie, o očistci, o nanebevzetí Panny Marie atd. Nejen ekumenické koncily mají dogmatický význam, jako další můžeme zmínit lokální koncily, jako byly např. palamistické ve 13. století. A nižší stupeň autoritativnosti v tradicích mají i dvě pravoslavná vyznání víry ze 17. století (Matlovič, 2001).

V pravoslavní je kladen důraz na svatou Trojici. Duch Svatý podle pravoslavného dogma vychází z Boha-Otce, na rozdíl od učení katolické církve, kde dogmatika tvrdí, že Duch Svatý vychází z Boha-Otce i Syna. Pro pravoslavní jsou důležitá dogmata o Kristově oběti a vykoupení, o hříšnosti lidí a o osobní spáse, která přichází při poslušném plnění církevních pravidel (Desatero) spojené s aktivní účastí na bohoslužebném životě. Klade velký důraz na působení Ducha Svatého v církvi i v životě pravoslavného křesťana. Díky organizaci je pravoslavná církev úzce spojena s národním cítěním a věřící jsou silně duchovně spojeni se svými ostatními pravoslavnými (Matlovič, 2001).

U pravoslavní se setkáváme s představou o „zbožštění“ člověka, která je cílem a smyslem Božího vtělení a celého Božího díla vykoupení. Považují jej za proces skutečné duchovní proměny člověka a celého stvoření (Matlovič, 2001).

Pravoslaví odmítá představu církve jako antropomorfního útvaru, ale považuje ji za útvar teomorfní. Církev je brána jako naplnění Kristova díla v dějinách. Pokud na církev nahlédneme z tohoto hlediska, není církev, jako tělo Kristovo, zodpovědná za lidské chyby, a nemůže být proto cílem kritiky, ani nucena k pokání za své činy. Lidé, kteří jsou členy, jsou omylní a hříšní to však nemůže ovlivnit Božskou podstatu církve (Matlovič, 2001).

4.1.3 Kult

Nejdůležitější praxí je stejně jako v římském katolicismu bohoslužba, jejímž základem je „božská liturgie“, která je slavena každou nedělí a o svátcích. Bohoslužebným jazykem bývá většinou jazyk národní, pokud jsou do něj bohoslužebné texty přeloženy. Pokud ne, slouží se často řecky, nebo církevně-slovansky. V každém státě je používán jazyk, kterému místní obyvatelstvo rozumí. Bohoslužba má přesný řád a posloupnost jednotlivých úkonů: vykouření místnosti kadidlem, příprava rouch, mytí rukou, modlitby, příprava svatých Darů. Svatá liturgie se dělí na liturgii katechumenů a liturgii věrných. Hlavní částí liturgie katechumenů je čtení Evangelia. Hlavní částí liturgie věrných je pak proměnění svatých Darů, chleba a vína, na Tělo a Krev Kristovy a následné jejich přijímání věřícími. Jako svatý Dar se používá kvašený pšeničný chléb a suché červené víno. Samotná bohoslužba je plná symboliky, hlavní liturgické akty koná kněz a diákon v prostoru oltáře. U pravoslavných, na rozdíl od římskokatolické církve, kněz stojí při bohoslužbě čelem k Východu, a tedy zády k věřícím. Během bohoslužeb jsou texty zpívány sborem, který není doprovázen varhanami, ani jiným hudebním nástrojem. Místem, kde jsou prováděny bohoslužby, je chrám, který se půdorysně skládá z oltářní části, chrámové lodě a chrámové předsíně. Tato symbolika značí, že chrám, jako koráb na rozbouřeném moři světa, nese prvotiny stvoření Bohu. Chrám je vydělen z tohoto světa, věřící zde při Bohoslužbě zažívají Království Boží již zde na zemi. Pokud tedy shrneme tuto myšlenku, tak v chrámu dochází k setkávání pozemského s nebeským světem. Chrámová symbolika má tedy dvě úrovně. Orientace chrámů je na východ a je sestaven ze tří částí – předsíní, samotným chrámem v půdorysu lodi a oltářním prostorem. Mezi oltářním prostorem a samotným chrámem je obrazová stěna, takzvaný ikonostas. Ikony jsou velmi důležitou součástí chrámu. Jsou neodmyslitelnou součástí pravoslavné bohoslužby a převážně zobrazují Ježíše Krista, Pannu Marii, případně další svaté (Matlovič, 2001).

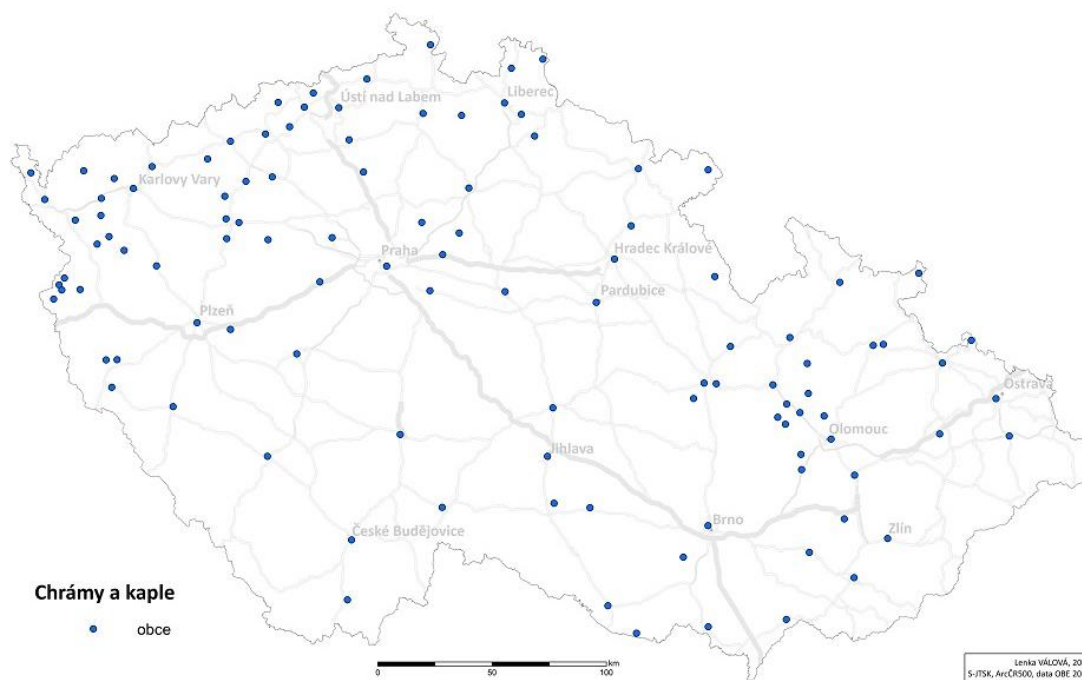
4.1.4 Svaté tajiny

Slovo **tajina** (řec. „mysterion“, csl. „tainstvo“, lat. „sacramentum“, český římskokatolický termín je „svátost“) je bráno jako tajemné a nepostižitelné *blahodatiné* působení Ducha Svatého v posvátném církevním úkonu, očišťující od hříchu a působící duchovní znovuzrození. *Tajiny* sjednocují člověka s Bohem a spojují místní a národní církve v jedinou církev Kristovu. Pravoslavná církev slaví a ctí mnoho svatých Tajin (svátostí), z nichž nejdůležitějších je sedm: svatý křest, myropomazání, eucharistii (sv. přijímání), pokání (zpověď), sňatek, kněžství, pomazání nemocných (Baudišová, 2015).

Svátost křtu uděluje kněz trojím ponořením dítěte do posvěcené vody (Matlovič, 2001). Křest znamená zemřít světu, tak jako Spasitel zemřel na kříži za naše hříchy. Znamená však také být spolu s Ním vzkříšen k novému životu. Při svatém křtu člověk získává duchovní smysly, kterými může vnímat krásu *Božího Království*. Takto znovuzrozený člověk, kterému byly křtem odpuštěny všechny předchozí hříchy, získává *oděv neporušenosti* a je nyní jeho úkolem zachovat tuto řízu čistou do chvíle, kdy předstoupí před Spasitele v okamžiku osobního a poté posledního soudu (Baudišová, 2015). Myropomazání je obdobou biřmování v katolické církvi. Pokřtěný člověk se tím stává členem „královského kněžstva“. Pokání je u pravoslavných prováděno před přijímáním eucharistie a má formu ústní zpovědi. Pomocí pokání se očišťuje lidské srdce, a to je podle učení svatých Otců prvním stupněm na cestě ke zbožštění, pravému cíli duchovní cesty pravoslavného křesťana (Baudišová, 2015). Svátost manželství je prováděna knězem a je možná i pro rozvedené. Pomazání nemocných se uděluje k uzdravení, například v Řecku k němu přistupuje mnoho věřících a koná se často, není to pomazání ve smyslu „posledního“, nepodává se tedy jen smrtelně nemocným. Provádí se pomazáním těla speciálním olejem. Svatá tajina kněžství má tři stupně: svěcení na diákona, kněze a biskupa. Kněz má po vysvěcení oprávnění k vykonávání svatých tajin, avšak ne všech. Například svěcení diákon, kněží a biskupů knězi nenáleží. Na rozdíl od římských katolíků, není pro vykonávání diákonské a kněžské služby nutný celibát. Do manželství však musí budoucí kněz nebo diákon vstoupit před svým vysvěcením (Matlovič, 2001).

4.2 Správa pravoslavné církve

Pravoslaví jako církve je dnes na našem území řízeno v rámci dvou eparchií, pražskou a olomoucko-brněnskou. V čele pražské eparchie stojí metropolita, který je zároveň představeným celé „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“. Obě eparchie se dále dělí na protopresbyteriáty (Havlíček, 2007).

Mapa 1: Obce s chrámy a kaplemi ve kterých se provádí pravoslavná bohoslužba

(Seznam chrámů a kostelů viz Příloha 2.)

Pražská eparchie se dělí na Praha a Středočeský okružní protopresbyterát (Praha rozdělena sama na 8, Beroun, Kladno, Milovice, Kolín, Kralupy nad Vltavou, Mladá Boleslav, Mukařov) Karlovarský okružní protopresbyterát (Karlovy Vary, Mariánské Lázně) Chebský presbyterát /děkanát/ (Františkovy Lázně, Sokolov) Plzeňský okružní protopresbyterát (Horšovský Týn, Klatovy, Plzeň, Příbram, Rokycany) Tachovský presbyterát /děkanát/ (Lesná, Tachov, Milíře, Halže) Ústecký okružní protopresbyterát (Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Most, Podbořany, Roudnice, Žatec, Krupka, Teplice, Ústí nad Labem) Liberecký okružní protopresbyterát (Česká Lípa, Frýdlant v Čechách, Jablonec nad Nisou, Rumburk, Liberec, Železný Brod) Východočeský okružní protopresbyterát (Hradec Králové, Jaroměř – Josefov, Pardubice, Lanškroun) Jihočeský okružní protopresbyterát (České Budějovice, Jindřichův Hradec, Tábor) (PPE, 2015). Olomoucká eparchie se dělí: Olomoucký okružní protopresbyterát (Olomouc, Prostějov, Čelechovice na Hané, Štěpánov, Libina, Uničov, Vilémov), Chudobínský okružní protopresbyterát (Chudobín, Mohelnice, Řimice, Svitavy, Šumperk, Jeseník) Brněnský okružní protopresbyterát (Brno, Dolní Kounice, Mikulov, Hodonín) Jihlavský okružní protopresbyterát (Jihlava, Třebíč, Znojmo, Olbramovice, Žďár nad Sázavou) Ostravský okružní protopresbyterát (Milotice nad Opavou, Bruntál, Opava, Osoblaha, Ostrava–Michálkovice, Ostrava–Pustkovec, Sudice, Frýdek–

Místek, Ostrava-Poruba) Zlínský okružní protopresbyterát (Kroměříž, Přerov, Zlín, Střílky).
Monastýry v Olomoucko-Brněnské (OBE, 2015).

4.2.1 Základní pojmosloví struktury pravoslavné církve

Církví používané označení duchovních

- 1) žalmista - čtec, pěvec – kantor
- 2) hypodiákon – podjáhen
- 3) diákon – jáhen
- 4) kněz – presbyter
- 5) biskup – episkop (MK, 2006)

Duchovní orgány církve

- **Metropolita Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku** – metropolita je v čele církve, spolu s Posvátným synodem vykonává plnou duchovní správu církve. Zároveň je arcibiskupem pražské, nebo prešovské eparchie.
- **Posvátný synod** – je tvořen biskupy, kteří vykonávají službu v církvi. Předsedá mu metropolita. Projednává otázky víry a mravů a spolu s metropolitou spolupracuje na kanonické správě církve.
- **Arcibiskup** – v čele církvi v českých zemích je arcibiskup pražský a českých zemí a na Slovensku arcibiskup prešovský a slovenský. V čele své eparchie vystupuje jako eparchiální biskup.
- **Eparchiální biskup** – stojí v čele eparchie, vykonává plnou duchovní správu ve své eparchii, má všechna práva a povinnosti, jako nejvyšší představitel eparchie ve smyslu kánonů církve.
- **Pomocný biskup (Biskup - vikář)** – může být v rámci eparchie na pomoc eparchiálního biskupa.
- **Správce eparchie** – zastupuje eparchiálního biskupa v době, kdy nemůže vykonávat svou funkci.
- **Arciděkan (Okružní protopresbyter) a děkan (protopresbyter)** – dohlíží nad výkonem duchovní a církevní správy v daném obvodu. Děkan provádí svou činnost v děkanátu, který sdružuje několik církevních obcí. Arciděkan v arciděkanátu, který sdružuje několik děkanátů.
- **Duchovní správce církevní obce** – vykonává správu nad církevní obcí.
- **Monastýr** – je církevní obcí mnichů, nebo mnišek.

- **Komise pro zkoumání kanonických přestupků (Eparchiální duchovní soud)** – zkoumá přestupky a jiné kanonické záležitosti duchovních a věřících ve své eparchii. Své závěry předkládá eparchiálnímu biskupovi, který má konečné a rozhodovací právo.

Správní a výkonné orgány církve

- **Sněm pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku** – je nejvyšším věroučným, správním a církevně-kanonickým orgánem církve. Sněm rozhoduje o zásadních otázkách církevního života, usnází se o ústavě, celocírkevních opatřeních a směrnicích. Schvaluje zprávu metropolitní rady, metropolitní kontrolní a revizní komise.
- **Metropolitní rada** – je výkonným orgánem sněmu pro územní správu církve a její usnesení jsou závazná pro celou církev. Může zřizovat odbory a komise, církevní školy, sociální, charitativní ústavy, účelová zařízení i jiné církevní organizace a rozhoduje o jejich fungování. Dále koordinuje vydávání církevního tisku.
- **Eparchiální shromáždění** – je nejvyšším správním orgánem eparchie. Eparchiální shromáždění volí eparchiálního biskupa, pomocného biskupa (biskupa-vikáře), šest členů eparchiální rady a tři náhradníky, tři členy eparchiální kontrolní a revizní komise a jednoho náhradníka, a šest delegátů na církevní sněm a tři členy komise pro zkoumání kanonických přestupků a jednoho náhradníka. Eparchiální shromáždění projednává všechny důležité otázky eparchie. Eparchiální shromáždění rozhoduje se souhlasem Posvátného synodu o vytvoření nové eparchie.
- **Eparchiální rada** – je výkonným orgánem eparchiálního shromáždění pro správu eparchie. Zařizuje církevní obce a vymezuje jejich územní působnost. Povoluje činnost místně oddělených středisek věřících církevní obce. Eparchiální rada může odvolávat radu obce, či její členy. Rozhoduje také o jiných záležitostech rady obce. Může také odvolat duchovního. Volí a odvolává ředitele a tajemníka eparchiální rady. Eparchiální rada může zřizovat církevní školy, sociální a charitativní ústavy, účelová zařízení a jiné církevní organizace, rozhodovat o jejich zániku a o naložení s jejich majetkem.
- **Shromáždění církevní obce** – je nejvyšším správním orgánem církevní obce. Schvaluje zprávu duchovního správce a činnosti rady pravoslavné církevní obce, hospodaření církevní obce. Může s požehnáním biskupa zřizovat církevní školy, sociální a charitativní ústavy, účelová zařízení a jiné církevní organizace a rozhodovat o jejich zániku.
- **Rada pravoslavné církevní obce** – je výkonným orgánem shromáždění církevní obce pro její správu, společně se správcem církevní obce při zabezpečování některých církevních záležitostí církevní obce.

- **Rada místně odděleného střediska věřících církevní obce** – je výkonným orgánem církevní obce.
- **Kontrolní orgány církve** – Metropolitní kontrolní a revizní komise – vykonává pravidelné revize činnosti a účtů metropolitní rady. Eparchiální kontrolní a revizní komise – vykonává pravidelné revize činnosti a účtů eparchiální rady. Revizoři účtů církevní obce – kontrolují hospodaření rady pravoslavné církevní obce (Ústava Pravoslavné církve, 1999).

4.3 Pravoslavná církev v historickém kontextu našeho území

Shrnutí vývoje pravoslaví na našem území do postkomunistického období.

4.3.1 Počátky pravoslaví na našem území

Pravoslaví má na našem území dlouhou tradici. Již první ranné křesťanství můžeme považovat za jeho předzvěst, tak i první začátky samotného křesťanství ve střední Evropě. Ty jsou připisovány příchodu věrozvěstů Cyrila a Metoděje⁴, kteří na naše území přišli roku 862 (Pavlík, 2013). Byli vysláni patriarchou Fótiem s pověřením od císaře Michala III., který vyhověl žádosti tehdejšího velkomoravského knížete Rastislava. Cyril a Metoděj nepřišli na naše území náhodou, jejich příchod byl podmíněn právě zasláním žádosti knížete Rastislava o učitele a biskupa, který by kázal v místním jazyce, byzantskému císaři Michalu III.. Rastislav se v té době snažil vytvořit samostatný slovanský stát, jenž by byl nezávislý jak politicky, tak i duchovně, na východofrancké říši. K rozvoji tedy došlo v 9. století na území tehdejší Velké Moravy. Cyril a Metoděj nebyli první věrozvěstové. V oné době na naše území přicházeli s misijními záměry učenci převážně z Německa. Nebyli však příliš úspěšní. Při bohoslužbách používali cizího jazyka, kterému místní obyvatelstvo nerozumělo, a současně přicházeli z území, které bylo se Slovy ve válečném/mocenském napětí (Pavlík, 2013, Vopatrný, 1999). Cyrilometodějská misie kázala v místním jazyce, a tak měla mnohem větší vliv na místní obyvatelstvo. Věrozvěstové nepůsobili pouze kázáním, ale i ve vlastních dílech. Završením jejich velkých děl byl překlad celé Bible (Vopatrný, 1999). Velkou výhodou ze strany bratří byla právě znalost staroslověnštiny a vytvoření písma (hlaholice), v nichž hlásali Evangelium. V tomto jazyce také vytvořili svá díla. Sepsali množství náboženských textů, a taktéž množství textů zaměřených na obranu slovanského jazyka a literatury (např. Proglas, Panonské legendy). Díky nim vznikl velkomoravský zákoník. Prohloubil tak základy pro

⁴ Někdy dochází ke spekulacím nad otázkou, který obřad svatí bratři zavedli na Moravě, zda západní, tedy římský, nebo východní a to by znamenalo řecký (Pavlík 2013)

slovanskou vzdělanost. Postupem času se staroslovenština stala jazykem bohoslužeb. Do té doby byly používány jako jazyk bohoslužeb řečtina, latina či hebrejština. (Pavlík, 2013; Vopatrný, 1999).

Toto období „rozkvětu“ tehdejšího pravoslaví však netrvalo dlouho. Roku 869 umírá Cyril (krátce poté, co byla staroslověnština uznána jako bohoslužebný jazyk). Po jeho smrti se dokončení díla pokouší ujmout Metoděj. Avšak jeho situace je ztížena stále stoupajícími tlaky ostatních mocností na podrobení Slovanů. V této době je Metoděj římským papežem Hadriánem II., vyslán zpět na naše území jako biskup, avšak s podmínkou, kdy musí číst evangelium nejen ve slovanském jazyce, ale v dalších dvou, a to řeckém a latinském. Přičemž latina měla být použita vždy jako první jazyk (Pavlík 2013). Toto gesto z Říma však nedojde účinnosti. Než se Metoděj stihne vrátit zpět, je Rastislav poražen Němci a situace se zcela mění. Nad územím začínají mít nadvládu němečtí kněží, kterým byli Cyril a Metoděj trnem v oku, a tak po návratu je Metoděj zajat a poslán do Německa. Metoděj byl sice díky sporům Říma a Německých kněží propuštěn, ale byla mu nařízena bohoslužba pouze v latinském jazyce (Pavlík 2013). Metoděj však dále kázal ve slovanském jazyce a s obtížemi, vycházejícími z dané doby, se snažil o upevnění nově vzniklé církve až do svých posledních dnů. A tak necelých dvacet let po smrti svého bratra umírá i Metoděj (Pavlík, 2013). Touto dobou začíná zesilovat snaha knížete Svatopluka, který sympatizoval s východofranckou říší. Dochází k násilnému zásahu latinských kněží, kteří byli vysláni novým papežem Štěpánem VI. (Štefanem V.), který se k učení svatých bratří postavil velice razantním odporem. Staroslovenština byla vytlačena na celé tisíciletí a liturgickým jazykem se opět stává latina. Díky Svatoplukově vládě jsou roku 888 Metodějovi žáci uvězněni, mučeni a pak vyhnáni za hranice. Ti co unikli, prchají do přemyslovských Čech, Bulharska atd. Právě na těchto místech se učení Cyrila a Metoděje zachovalo a udrželo souvislou tradici. U nás to bylo především v oblasti východního Slovenska, které bylo podporováno z východu (Rusko, Bulharsko apod.). V průběhu času pak tito žáci Cyrila a Metoděje sehráli velmi významnou roli v přemyslovských Čechách. Připomeňme založení Křesťanské akademie při Vyšehradě, významném centru slovanské vzdělanosti. Po vyhnání žáků Cyrila a Metoděje již nic nebránilo násilnému zavádění onoho západního ritu, v řeči, jež byla většině lidem nesrozumitelná (Vopatrný, 1999).

Během let docházelo ze strany panovníků ke snaze navrátit cyrilometodějské učení. Jedna ze snah vycházela od Vratislava II., který se snažil v Římě prosadit možnost slovanské liturgie na území Čech. Jeho doba však nebyla příliš šťastná, došlo k rozkolu východní a západní části křesťanství a tak se papež Řehoř VII. snažil ve svém nově vzniklém

pravomocném území tvrdě potlačovat jakýkoli náznak změn. Papež dokonce vydal zákaz do té doby trpěných obyčejů, mezi které patřilo občasné čítání Svatého Písma ve srozumitelném jazyce (Pavlík, 2013, Vopatrný, 1999).

Vratislavův nástupce, kníže Břetislav, nebyl tak nakloněn slovanskému učení a za své doby ho tvrdě trestal, ničil slovanské bohoslužebné knihy a nahrazoval je latinskými. Od konce 11. století docházelo kvůli rostoucímu mocenskému zájmu římského papeže, německých kněží a politické moci, k systematickému potlačování východní církve a jejího vlivu. Avšak i přes tyto snahy se některé aspekty východního křesťanského učení u nás, po celou dobu historie od doby příchodu věrozvěstů, v určité míře učení zachovalo (Vopatrný, 1999).

Dalším panovníkem, který se pokusil o obnovení bohoslužeb ve staroslovanském jazyce, byl Karel IV. Ten se obrátil na římského papeže, jež mu částečně vyhověl. V té době došlo ke zřízení pražských Eamuz, kláštera Emauzova, který patřil ve své době k největším u nás. Na tuto tradici navázali husitští vzdělanci (Aleš, 1996).

Další pohromou pro pravoslavné obyvatelstvo (utrakvisty v Čechách a pravoslavné na Podkarpatské Rusi), byla násilná rekatolizace (tj. znovuobracení na římskokatolickou víru). Ta začala probíhat v Čechách od bitvy na Bílé hoře (Aleš, 1996) a naplno propukla po roce 1627, kdy bylo vydáno Obnovené zřízení zemské. Můžeme v ní spatřovat příklad toho, jak důležitou roli sehrála v našich dějinách římskokatolická církev pro poslušnost národa v Habsburské monarchii. Jejím výsledkem bylo neupřímné pokatoličtění 90% protestantů.

Pro dobu národního obrození bylo typické oživení zájmu o minulost národa, jeho jazyk a kulturu, a díky tomu, že tyto tři pilíře českého národa byly vystavěny Cyrilem a Metodějem, slovanskými věrozvěsty, došlo samozřejmě i k oživení zájmu o pravoslaví. Důležitým aspektem pro rozvoj pravoslaví byla rovněž idea panslavismu (všeslovanství), která byla pro národní obrození typická. Jako revoluční dobu můžeme vnímat rok 1848, který přinesl Čechům záblesk svobody (Baudišová, 2015). Po dlouhé době se v Praze sloužila pravoslavná božská liturgie, díky níž v Čechách začíná mít o pravoslaví zájem vzdělaná část obyvatelstva. Díky ní se také v roce 1869 v Moskvě konala národopisná výstava, které se účastnily mnohé české osobnosti, jak z politického, tak i kulturního života, např. Palacký či, Erben. Na setkání také došlo k navázání styků s představiteli ruské pravoslavné církve. Díky těmto kontaktům, a činnosti českých osobností, byl na Staroměstském náměstí otevřen chrám svatého Mikuláše, kde převážně ruští duchovní sloužili pravoslavné bohoslužby (Aleš, 1996).

K dalšímu zlomu a přílivu věřících přispěly změny v římskokatolické církvi, které nastaly po roce 1870, kdy došlo ke konání Prvního vatikánského koncilu římské církve, který rozhodl o neomylnost papeže. Na našem území tak došlo ke kontaktům s pravoslavím, což můžeme považovat za první krok k posunu Čechů k samostatnému pravoslaví. Právě tento akt způsobil přestup části římských katolíků k Pravoslaví, či do nově vzniklé církve starokatolické, úzce spolupracující s pravoslavnou. Začaly se také budovat nové chrámy ve Františkových Lázních (1888), Karlových Varech (1893) a Mariánských Lázních (Vopatrný, 1999; Boháč, 1999).

Přestože počet pravoslavných Čechů stále rostl, nebylo díky rozhodnutí rakousko-uherské vlády možné založit místní církve, proto náleželi pravoslavní nejprve pod jurisdikci řeckou a poté pod srbskou. Pravoslavní Češi však stále pracovali a snažili se s pomocí ruské pravoslavné církve postupně připravovat půdu pro vznik samostatné církve. V roce 1903 vzniká v Praze „Pravoslavná beseda“, první spolek, který měl vizi stát se církevní obcí. Měl také za úkol získat pro pravoslaví širší podporu veřejnosti. Její činnost však byla přerušena 1. světovou válkou, kdy byl chrám sv. Mikuláše pro pravoslavné uzavřen a předán římsko-katolické církvi. Jelikož naše území bylo pod nadvládou habsburské monarchie a pravoslaví bylo spojováno s Ruskem, kde bylo dominantní církví, byl přechod k pravoslaví považován, jako tíhnutí k východu a neušel tvrdému trestu (Vopatrný, 1999).

Roku 1918, v době po první světové válce vznikla samostatná Československá republika, jež byla liberálně naladěna k otázkám víry. Spolek „Pravoslavná beseda“ se tehdy změnil na „Česko-slovenskou obec pravoslavnou“ která byla roku 1922 vládou schválena jako náboženská obec (Aleš, 1996). Československá obec v té době nebyla autokefální, ale spadala pod Srbskou pravoslavnou církev. K pravoslaví se začali hlásit i ruští uprchlíci a vojáci, kteří zde zůstali z dob války. Přiřadili se i reformační katoličtí duchovní, kteří tak učinili po zamítavém přístupu Vatikánu k jejich prosbám, vystoupili z církve římskokatolické, a přešli k pravoslavné, která uznávala pro ně zásadní apoštolskou posloupnost, národní liturgické tradice a ženaté duchovenstvo, což vycházelo z učení Cyrila a Metoděje a z husitské národní (Aleš, 1996).

Tak roku 1920 vznikla autonomní Československá církev spadající pod Srbskou církev. Jednou z významných osobností působící v rámci Československého církevního hnutí byl kněz Matěj Pavlík, posléze pravoslavný biskup Gorazd (Vopatrný, 1999).

4.3.2 Otec Gorazd

Pro vznik samostatné pravoslavné církve v českých zemích byla klíčovou osobností postava původně římsko-katolického duchovního Matěje Pavlíka, který se velkou měrou podílel na vzniku samostatné Československé církve. Otec Gorazd nebyl jedinou osobností v meziválečném období, která se zasloužila o zachování pravoslaví, ale patří mezi nejvýznamnější (Vopatrný, 1999).

Pravým jménem Matěj Pavlík se narodil 26. 5. 1879 v Hrubé Vrbce na Hodonínsku a zemřel 4. 9. 1942 v Praze. Jako malý žil Matěj Pavlík s rodinou na hospodářství. Byl vychováván věřící rodinou k římskokatolické víře. Jako větší šel studovat soukromé arcibiskupské gymnázium a z něj Olomouckou teologickou fakultu. Po studiích se věnoval snahám o zvelebování chodu církve a života věřících. Působil jako redaktor časopisu, vstoupil do politiky a byl duchovní správce zemského léčebného ústavu pro choromyslné v Kroměříži (Šuvarský, 1979). Teprve po první světové válce, kdy se v ústavu musel starat o nemocné tyfem, začal pochybovat o své víře. Proto v meziválečném období došlo k jeho přestupu k pravoslaví se slovy: „V mém jednání není žádné záhady; je to zcela přirozený vývoj člověka, který nechce úmyslně zavírat oči a uši před zjevy a potřebami přítomné doby“ (Marek, 2004). Pavlík dobrovolně vystoupil z římskokatolické církve a byl jí exkomunikován. V dalších letech úzce spolupracoval se Srbskou pravoslavnou církví, od níž byl roku 1921 Matěj Pavlík, jako první Čech, vysvěcen na biskupa a přijal jméno po prvním slovanském biskupovi a Metodějově nástupci Gorazdovi (Gorazd II.). Avšak směr, jímž se začala ubírat Československá církev, se začal rozcházet s Pravoslavím, a proto Gorazd s dalšími zastánci Pravoslaví roku 1924 odešli z církve Československé a uchýlili se do pravoslavné náboženské obce v Praze, jejímž správcem se následně stal právě otec Gorazd. Z ní postupně vytvořil pravoslavnou eparchii sídlící v Praze, spadající pod Srbskou pravoslavnou církev. Biskup Gorazd se také zasloužil do roku 1939 o výstavbu jedenácti chrámů a dvou kaplí. To mimoděk svědčí o nárůstu pravoslaví. Proto došlo v roce 1929 k založení dvou eparchií, české a podkarpatoruské (Marek, 2004). V té době obě příslušely pod Srbskou pravoslavnou církev. Prvním počinem svého druhu byla kanonizace biskupa Gorazda místní pravoslavnou církví. Vladyka Gorazd měl ústřední roli ve formování pravoslaví v zemi a zemřel mučednický za víru (Šuvarský, 1979).

Po obsazení Československa došlo k ztrátě Podkarpatské Rusi. Proto dvě nově vzniklé československé eparchie měly přerušenu spolupráci. Poté, co Hitler napadl Jugoslávii, bylo eparchiím znemožněno nadále spolupracovat se Srbskou pravoslavnou církví a místo toho byly násilně přiřazeny pod jurisdikci berlínskou. Pravoslavná církev se

několikrát objevuje v dění druhé světové války. Například při ukrývání českých parašutistů po atentátu na Reinharda Heydricha a další. Parašutisté byli ukryti do pravoslavného chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze. Úkryt byl však časem vyzrazen. Krátce na to byli představitelé pravoslavné eparchie obviněni a odsouzeni za napomáhání zločincům. Biskup Gorazd, Václav Číkl (představený chrámu) a další, byli 4. září 1942 zastřeleni, jejich rodiny pak skončily v koncentračních táborech. Následně byli ostatní duchovní a hodnostáři nuceně nasazení v Německu. Majetek pravoslavné církve byl zkonfiskován a její činnost byla zcela zakázána (Marek, 2008).

4.3.3 Období po druhé světové válce

Navzdory všemu, co utrpěli pravoslavní duchovní a věřící po dobu okupace, došlo téměř okamžitě, po skončení druhé světové války, na našem území k obnově pravoslavné církve a vzápětí i na Slovensku (Vopatrný, 1999). Bylo také započato vydávání literatury a periodik. Roku 1945 vychází první číslo časopisu Hlas pravoslaví, který navázal na dříve vydávaný časopis Věstník české pravoslavné eparchie (1921-1930).

Jelikož po válce se změnilo územní uspořádání Evropy, přišlo tehdejší Československo o Podkarpatskou Rus, která byla připojena k Sovětskému svazu. Po válce se začalo pravoslaví potýkat s velkým problémem. V průběhu války došlo k předčasnému odchodu biskupa Gorazda, který byl za války mučen a poté i popraven. Pravoslavní tak ztratili svého pastýře. Nebyl však jediným, kdo za války padl, i další vysoce postavené duchovní stihl podobný osud. V podobné situaci se nacházelo i poválečné Srbsko, nemohlo tedy podporovat českou pravoslavnou církev. Dne 8. listopadu 1945 bylo proto uskutečněno shromáždění v Olomouci, které rozhodlo o zaslání žádosti Srbské církvi o uvolnění a domluvě s moskevským patriarchou o přiřazení k moskevské jurisdikci (Aleš, 1996). Moskevský patriarcha společně s Ruskou pravoslavnou církví reagovali na prosbu pravoslavných z Československa kladně. Československo se tedy stalo exarchátem moskevského patriarchátu. S tímto aktem souhlasila i Srbská pravoslavná církev a roku 1948 oficiálně uvolnila autonomní Českou eparchii.

Po válce, kdy došlo k uvolnění závislosti na Berlíně, začali pravoslavní v Čechách uvažovat o samostatnosti církve. Na Slovensku byly tendence trochu odlišné, díky připojení mukačevsko-prešovské eparchie (území Podkarpatské Rusi) pod správu ruské pravoslavné církve (Aleš, 1996). I zde začaly tendence k připojení k ruské pravoslavné církvi moskevského patriarchátu. Také díky těmto změnám došlo k nastolení otázky, zda nesjednotit celé území pod jednu správu. Tato otázka však byla komplikována jak příchodem

komunismu, tak nedostatkem duchovenstva, z nichž mnozí během války přišli o život (Marek, 2008).

V poválečné době bylo v Československu přibližně 20 tisíc pravoslavně věřících. V období mezi roky 1946 až 1947 se do Československa začali vracet zahraniční krajané, převážně Volyňští Češi z Ukrajiny, kteří byli převážně pravoslavného vyznání (Aleš, 1996). Jejich počet se pohyboval okolo 40 tisíc. Při příchodu si přinesli i své tradice a odlišnosti duchovního života, ke kterému bylo prostředí pravoslaví u nás velmi tolerantní a přizpůsobivé. Právě díky této migraci došlo k výraznému vzrůstu počtu pravoslavných. Zvýšil se počet pravoslavných obcí a filiálek. Volyňští Češi při příchodu tvořili kompaktní komunity avšak diasporálně (Aleš, 1996). Rychlý růst počtu věřících v Česku způsobil 7. prosince 1949 rozdělení tehdejší Pražské eparchie na dvě. Vznikla samostatná eparchie Olomoucko-brněnská, se zvoleným vladykou Čestmírem, a roku 1950 vznikla samostatná Pražská eparchie, v čele s metropolitou Jelevferijem. Na Slovensku vznikla Prešovská eparchie, vedená biskupem Alexijem a eparchie Michalovská, v čele s vladykou Viktorem. V roce 1950 vznikla v Praze Pravoslavná bohoslovecká fakulta, která později přesídlila do Prešova s detašovaným pracovištěm v Olomouci. Na Slovensku byl vývoj odlišný, k pravoslavným se začalo hlásit velké množství obyvatel, což na rozdíl od Čech nebylo způsobeno migrací, ale rozpadem Řeckokatolické církve. To přivedlo kolem 200 000 nových členů do církve. Většina z těchto nových členů byla znovu ztracena během tzv. "Pražského jara" v roce 1968, kdy byla katolíkům byzantského ritu opět povolena činnost. Církevní budovy však zůstaly většinou v rukou pravoslavných (Pravoslavná církev, 2012).

V této době byla také podána žádost synodu biskupů a rady exarchátu patriarchovi moskevské a celé Rusi. Ten rozhodl o zrušení tehdejšího exarchátu a udělil pravoslavné církvi v Československu autokefalitu. Vyhlášení autokefality proběhlo z 8. na 9. listopadu 1951 v katedrále svatého Cyrila a Metoděje v Praze. Roku 1952 se stává pravoslavná církev v Československu autokefální, poté, co sněm ruské pravoslavné církve vyhověl žádosti exarchátní rady (Marek, 2008). Do jejího čela byl uveden metropolita Jelevferij. Tímto aktem se naše pravoslavná církev zařadila k ostatním autokefálním pravoslavným církvím na celém světě. Autokefalita Československé pravoslavné obce byla uznána téměř okamžitě převážnou většinou ostatních autokefálních pravoslavných církví. V této době také vznikla nová ústava pravoslavné církve v Československu (Vopatrný, 1999). Dlouho se však pravoslavným dobře nedařilo. S nástupem komunistického vedení státu došlo k arizační politice s poměrně brutálními prostředky k jeho docílení (Vopatrný, 1999). Období od roku 1946 vypadalo pro pravoslaví nadějně. Politické vedení, kdy se vedoucího postu ujali komunisté, zpočátku

působilo k náboženství a církvím tolerantně, časem však přešlo k uplatňování svého arizačního programu stále přísněji s použitím i brutálních prostředků. Jedním z významných počinů komunistů bylo sloučení řeckokatolické církve jako celku s pravoslavím (Aleš, 1996).

Zhroucení komunistické vlády v roce 1989 a následné rozdělení Československa 1. 1. 1993 na dvě nezávislé republiky Českou a Slovenskou, si vyžádalo úpravy ve struktuře církve. Ke konci roku 1992, kdy zanikala ČSFR, sněm Pravoslavné církve v Československu rozhodl o setrvání při dosavadním uspořádání, tj. o společné církvi pro nově vzniklé Česko a Slovensko. Došlo pouze ke změně názvu na Pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku. V listopadu 1992 se posvátný synod rozhodl pro rozčlenění do dvou metropolitních provincií se dvěma eparchiemi v každé z nových republik. V tomto uspořádání je arcibiskup pražský hlavou pravoslavné církve v českých zemích a arcibiskup prešovský hlavou pravoslavné církve na Slovensku. Společný posvátný synod se však schází pravidelně jako dříve pod předsednictvím metropolity pražského (Pravoslavná církev, 2012).

Ukazuje se tak, že pravoslaví bylo v dějinách našeho národa stálou, i když většinou skrytou duchovní silou, která působila v myslích našich obyvatel i v těch dobách, kdy bylo toto duchovní dědictví tak potlačeno, že žilo spíše v podvědomí, než ve vědomí českého národa. Současná porevoluční doba je liberálnější k otázkám víry i náboženských církví a spolků. Proto se dnes mohou Pravoslavní bez obav hlásit ke své víře a jejím praktikám.

5 GEOGRAFICKÉ ZNAKY PRAVOSLAVÍ V ČR

Podle posledních údajů ze SLDB se na území České republiky nachází kolem 14 % obyvatel hlásících se k některé konkrétní církvi, nebo náboženské společnosti. Podíl je počítán z celkového počtu obyvatel, tedy včetně obyvatel, kteří se k otázce víry nevyjádřili a obyvatel, kteří se za věřící považují, ale necítí se být příslušníky žádné církve (necelých 7 %). V součtu to tedy znamená, že věřící tvoří zhruba pětinu věřícího obyvatelstva ČR. Tento podíl není v rámci Evropy nijak vysoký a dá se říci, že i v rámci celého světa, patříme ke státům s nejnižším počtem věřících na celkový počet obyvatel (Tomáš et al., 2009). Vývoj počtu věřících na našem území vykazuje dlouhodobý pokles (tab. 2). Tento trend se týká především tradičních církví s větším počtem zástupců, ke kterým patří na příklad, i u nás, nejpočetnější římskokatolická církev, u které se počty za posledních 90 let snížily z více než 8 miliónů (8 201 464, tj. - 82 % z populace v roce 1921), na pouhý 1 milión (1 082 463, tj. - 10 % populace při sčítání v roce 2011). Římskokatolická církev tvořila při sčítání v roce 1921 88 % všech věřících na našem území, proto pokles věřících této církve byl většinovým poklesem v rámci ČR. Celkem mezi roky 1921 a 2011 došlo k snížení věřících o 7 mil.. Změny jsou přehledně viditelné na Obrázku 1.

Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel dle vztahu k náboženské víře v rámci České republiky z výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011 (zdroj ČSÚ).

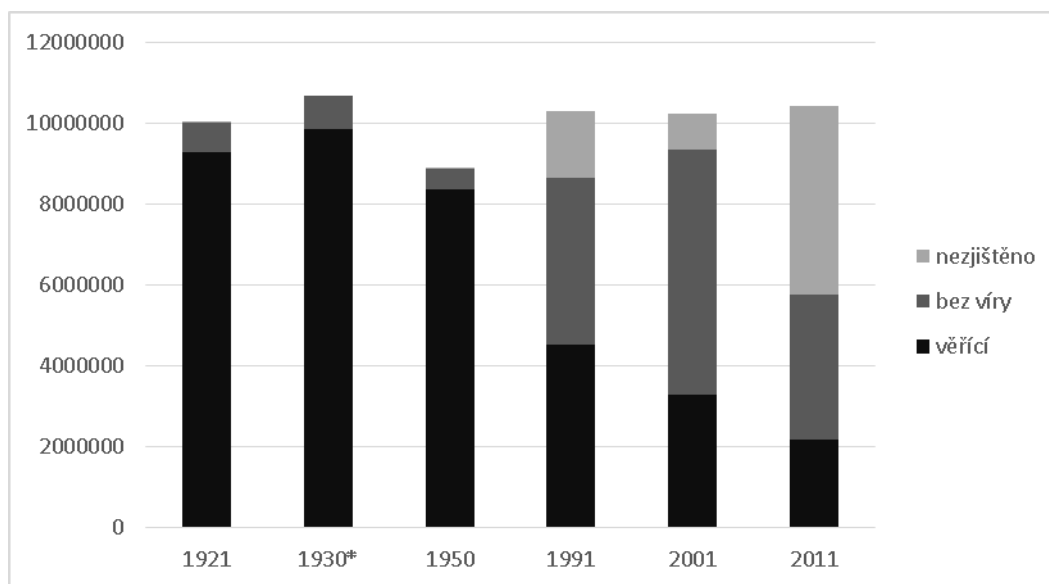
	1921	1930	1950	1991	2001	2011
věřící	9 287 655	9 840 242	8 353 282	4 523 734	3 288 088	2 168 952
bez víry	716 515	834 144**	519 962	4 112 864	6 039 991	3 604 095
nezjištěno*	1 564		22 889	1 665 617	901 981	4 662 455
celkem	10 005 734	10 674 386	8 896 133	10 302 215	10 230 060	10 436 560

*Kategorie „nezjištěno“ je v roce 2011 totožná s kategorií „neuvedeno“. ** Při sčítání v roce 1930 nebylo rozlišena kategorie „bez víry“ a „nezjištěno“, proto je v tabulce uveden jen jeden údaj pro obě kategorie.

Počty obyvatel jsou brány dle kritérií jednotlivých sčítání, v letech 1921 – 1950 přítomné obyvatelstvo, v roce 1991 obyvatelstvo s trvalým pobytem, roku 2001 obyvatelstvo s trvalým pobytem včetně cizinců s dlouhodobým pobytem (nad 90 dnů) a při posledním sčítání v roce 2011 obyvatelstvo obvykle bydlící. Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1921, 1930, 1950, 1991, 2001, 2011. Údaje převzaty ze zveřejněných výsledků jednotlivých sčítání.

Pokles počtu věřících se však nevztahoval na všechny církve a náboženská společenství. Od sčítání v roce 2001 do roku 2011, se u některých tradičních církví zvýšil počet věřících, konkrétně jde o Církev řeckokatolickou (o 29 %), Církev bratrskou (vzrůst o 9 %) a Starokatolickou církev v ČR (nárůst o 8 %). Je nutno upozornit na fakt, že se jedná o nárůst během posledního desetiletí 20. a prvního desetiletí 21. století, nikoliv o kontinuální růst i v období komunistického režimu. Z takzvaných „nových“ církví a náboženských směrů

tento trend zaznamenala Církev Křesťanská společenství, Apoštolská církev, a uvést si můžeme i Scientologické církve, či Hnutí Hare Krišna.

Obrázek 1: Vývoj počtu obyvatel dle vztahu k náboženské víře v rámci České republiky, dle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011 (zdroj ČSÚ). * Při sčítání v roce 1930 nebyla rozlišena kategorie „bez víry“ a „nezjištěno“, v grafu je tato společná hodnota pro obě kategorie zobrazena jako kategorie „bez víry“.

5.1 Počty věřících pravoslavné církve

U zástupců české pravoslavné církve, která je řazena k tradičním církvím na našem území, došlo od roku 1921 k růstu. Problematika změny počtu věřících u české pravoslavné církve je však složitější. Stejně jako u výše zmíněných „nových církví a náboženských společenství“ došlo k nárůstu počtu věřících v období posledních 20 let. Přičemž největší počet věřících byl zaznamenán při sčítání v roce 1950, kdy se na našem území vyskytovalo více než 50 tisíc věřících, nejnižší počty byly zaznamenány v roce 1921, s celkovým počtem 9 tisíc (tab. 3).

Tabulka 3: Vývoj počtu pravoslavných věřících na území České republiky dle výsledků sčítání obyvatel v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011.

	1921	1930	1950	1991	2001	2011
PRC	9 221	24 488	50 365	19 354	22 968	20 533
RPC						5 817
celkem ČR	10 005 734	10 674 386	8 896 133	10 302 215	10 230 060	10 436 560

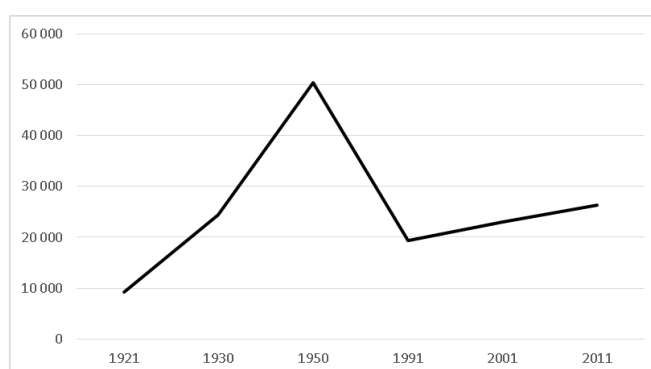
Počty obyvatel jsou brány dle kritérií jednotlivých sčítání, v letech 1921 – 1950 přítomné obyvatelstvo, v roce 1991 obyvatelstvo s trvalým pobytem, roku 2001 obyvatelstvo s trvalým pobytem včetně cizinců s dlouhodobým pobytem (nad 90 dnů) a při posledním sčítání v roce 2011 obyvatelstvo obvykle bydlící. Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1921, 1930, 1950, 1991, 2001, 2011. (Zdroj ČSÚ)

Obrázek 2: Vývoj počtu obyvatel „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) na území ČR dle výsledků sčítání ČSÚ v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011. (Zdroj ČSÚ)

Na obrázku 2 vidíme růst od roku 1921 do roku 1950. V tomto období se počty více jak zpětinásobily. Po roce 1950, kdy došlo k čtyřicetileté odmlce ve zjišťování počtu věřících, přišel rapidní pokles pravoslavně věřících na pouhých 19 tisíc. Tento stav se s menšími odchylkami udržel až do posledního sčítání v roce 2011. Přičemž mezi roky 1991 a 2001 došlo k nárůstu o více jak 3,5 tisíce věřících a mezi lety 2001 a 2011 naopak k poklesu na 20 tisíc věřících. Tento údaj vychází pouze z věřících české pravoslavné církve, nikoli všech pravoslavných na našem území, i přes tuto skutečnost byl počet věřících české pravoslavné církve v roce 2011 stále vyšší, nežli v roce 1991.

Tento mírný pokles mezi roky 2001 a 2011 by se změnil na růst, pokud nebudeme pravoslavné na našem území v roce 2011 dělit do dvou, u nás státem uznaných církví, jak je tomu nově od roku 2007, ale sečteme je dohromady. Jejich počet pak bude úhrnem činit 26 tisíc. Což by ukazovalo pozvolný růst (obrázek 3) na místo výše zmíněného poklesu.

Obrázek 3: Vývoj počtu obyvatel hlásících se k pravoslaví na území ČR dle výsledků sčítání ČSÚ v letech 1921, 1930, 1950, 1991, 2001 a 2011. Pro rok 2011 jsou udáváni společně zástupci dvou církví a to „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC). (Zdroj ČSÚ)

Změnu počtu pravoslavně věřících na úrovni obcí zobrazují Mapy 2-6. Tyto mapy, sice nezobrazují veškeré obce se zástupci české, či ruské pravoslavné církve (pro lepší přehlednost v mapě nejsou zobrazena sídla, na jejichž území se vyskytuje 4 a méně pravoslavných. Snažili jsme se tak eliminovat obce s jedinou rodinou, rodiče se dvěma dětmi), ve kterých se pravoslavní vyskytují, ale i přes tuto skutečnost nám dokládají jistý trend změny. Mapa 2 znázorňuje stav rozmístění pravoslavně věřících v roce 1991, největší počet věřících se v té době nacházel v Praze, která měla 2 501 pravoslavně věřících. Bylo to jediné město, které přesáhlo hranici 1000 pravoslavných. Ostatní sídla spadala do nižších kategorií, skupiny sídel s počtem mezi 500 – 1000. Do měst nad 500 pravoslavně věřících se dostalo Brno, se 710 věřícími a těsně Žatec s 507. Ostatní města, která je dobré zmínit, jejich počet věřících přesáhl 250 pravoslavně věřících, byla Ostrava (493 věř.), Olomouc (333 věř.), Karlovy Vary (290 věř.), Šumperk (269 věř.) a Plzeň (268 věř.). Obcí s počtem věřících mezi 5 až 250 věřícími bylo celkem 534. A obce s počtem pod 5 pravoslavně věřících, které nejsou na Mapě 2 znázorněny, bylo 1 266 obcí. Je realitou, že počty obcí nerozhodují o počtech věřících. V osmi městech která měla více jak 250 věřících žilo celkem 5 371 věřících, což tvořilo necelou třetinu (28 %) všech pravoslavných v daném roce. Kategorie obcí s 5 až 250 věřícími zahrnovala 11 539 věřících (což činilo 60 %) a obce s počtem věřících pod 5 věřících, dosáhly počet 2 197 (to znamená 11%) pravoslavně věřících.

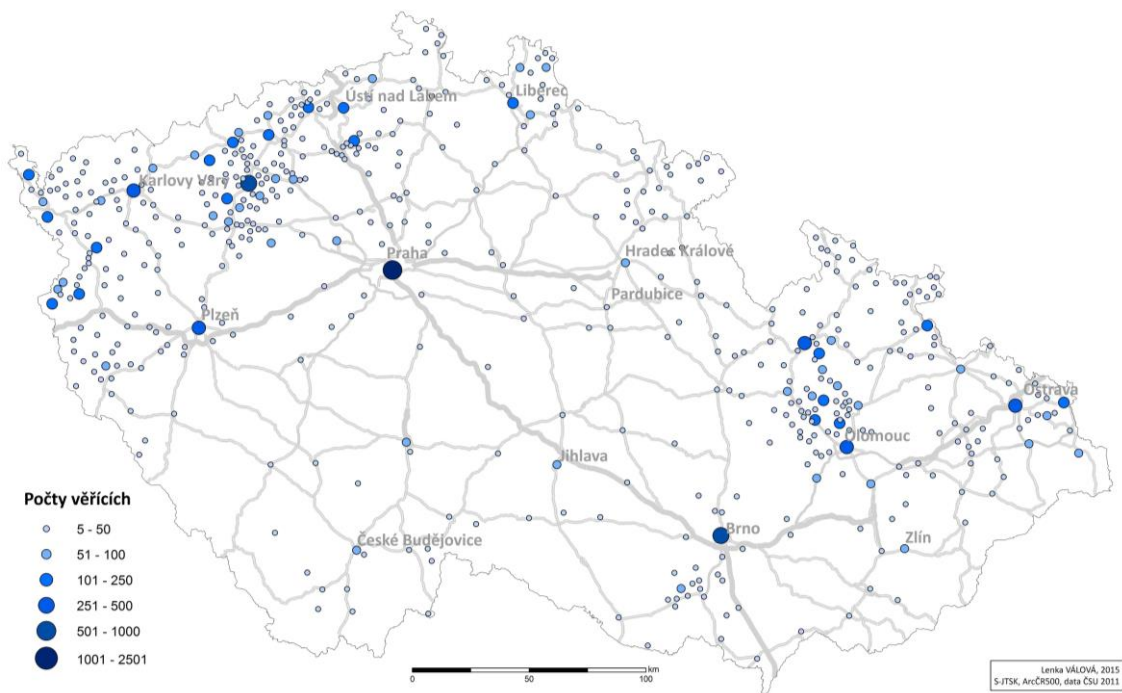
Při následujícím sčítání v roce 2001 došlo k mírným změnám. Prvenství v počtu pravoslavných si zachovalo hlavní město, dokonce došlo k zdvojnásobení na 5 565. Počet věřících se zvýšil i v Brně, které se se svými 930 pravoslavnými, jen těsně nedostalo nad hranici 1 000 věřících. Naopak u Žatce došlo k poklesu na 323 pravoslavných a tak se do druhé kategorie nad 500 věřících nedostal. Skončil tak společně s Ostravou (445), Karlovými Vary (351), Olomoucí (326), Plzní (293) a Teplicemi (288) v nižší kategorii jak je vidět v Mapě 3. Těchto 8 měst tedy celkově pojmul 8 521 pravoslavných, tedy 38 % z celkového počtu přihlášených věřících. Do skupiny 5 až 250 věřících se dostalo 583 sídel s celkovým počtem 11 389 věřících (tedy 50 %) a 1 436 obcí bylo pod touto hranicí, zahrnovalo 2 608 pravoslavných (to znamenalo 11 %).

Při posledním sčítání v roce 2011 došlo, díky odtržení části pravoslavných a vstupu do nové pravoslavné církve, k snížení počtů pravoslavně věřících hlásících se k pravoslavné církvi v českých zemích a na Slovensku. Podívejme se na Mapu 4, která nám zobrazuje pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku. Praha si v tomto roce, i přes výše jmenované změny, udržela prvenství, dokonce došlo k poměrně velkému růstu o 1 205 věřících na celých 6 770. Růst si udrželo i Brno (1 173 věř.) a dostalo se společně s Prahou do

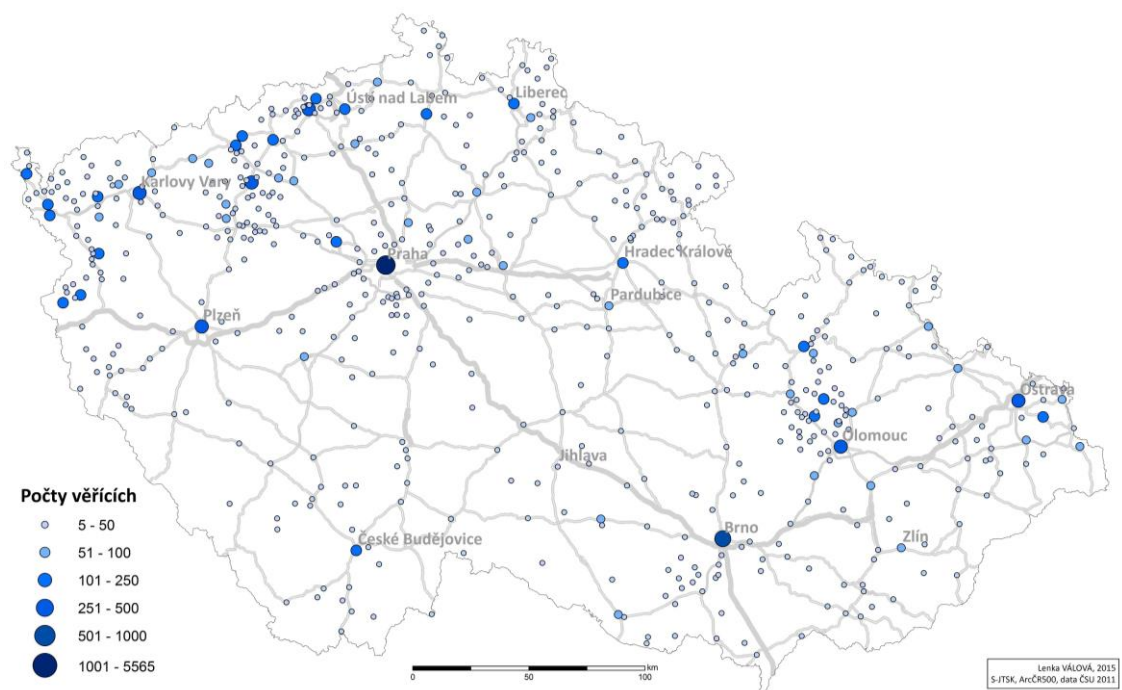
kategorie nad 1 000 pravoslavně věřících. U ostatních měst s významnějším počtem pravoslavných, došlo k poklesu. Jedinou výjimku tvořila Plzeň, u které došlo k výraznému růstu (z 290 v předchozím sčítání na 777 věřících). Města jako Pardubice (379), Liberec (316) a Ostrava (292) naopak pocítila již zmiňovaný pokles. Tak se v roce 2011 nad hranici 250 věřících dostalo pouhých 6 měst s celkovým počtem 9 707 zástupců české pravoslavné církve (tzn. 47 %) a samotná Praha přitom tvořila celou jednu třetinu (33 %). Pod hranicí 250 věřících, s alespoň 5 zástupci této církve, se dostalo 478 sídel s počtem 8 600 věřících. Zbýlých 2 226 pravoslavných se nacházelo v 1 258 obcích pod 5 zástupců církve.

V Mapě 5 můžeme vidět počty věřících nově registrované „Ruskou pravoslavnou církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“. Na první pohled je znatelný nižší počet zástupců oproti české pravoslavné církvi. Přesto, že jde o jinou církev, její struktura rozmístění věřících do jednotlivých měst České republiky je velice podobná. Městem s největším počtem pravoslavných Ruské pravoslavné církve je v Praze (2 624 věřících) a jako druhé je Brno, tentokrát s pouhými 285 zástupci. Jiná města se nad hranici alespoň 250 zástupců nedostala. Početně významnějšími městy se staly Karlovy Vary (156 věř.), Liberec (137 věř.), Plzeň (91 věř.), Kladno (69 věř.) Ústí nad Labem (69 věř.) a Ostrava (56 věř.). Zajímavostí je, že jelikož Ruská pravoslavná církev na našem území disponuje jen dvěma oficiálními místy (Praha a Karlovy Vary), tak se v Karlových Varech vyskytuje menší procento ruských pravoslavných věřících, nežli českých pravoslavných věřících.

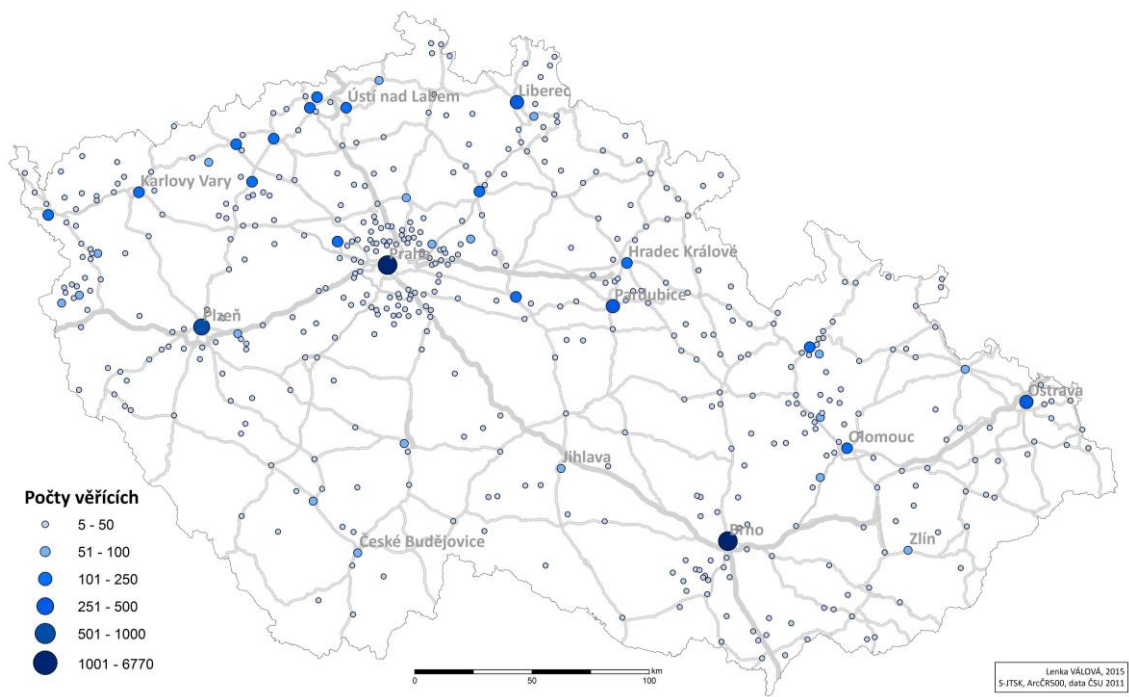
Na poslední bodové Mapě 6, jsou shrnuti zástupci obou českých pravoslavných církví. Mapa se příliš neliší od Mapy 4, samotná česká pravoslavná církev v roce 2011. Mapa nám mimoděk ukazuje, jak by asi vypadal přehled věřících v jednotlivých obcích, pokud by nedošlo k jejich rozdělení na dvě církve. Jak je v Mapě 6 vidět, Praha a Brno zůstávají nejdominantnějšími městy pravoslavných, z hlediska počtu věřících. Počet pravoslavných nahlášených v Praze a Brně by tak tvořil více jak 41 % všech věřících a samotná Praha 37 % věřících.

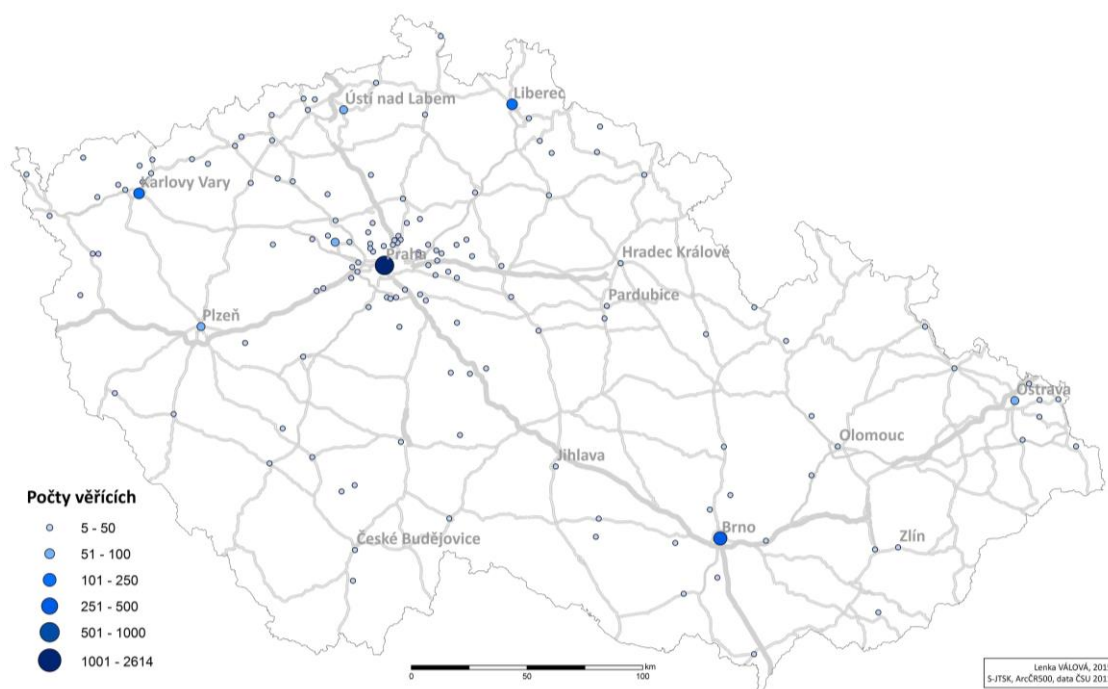
Mapa 2: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 1991 v obcích ČR.

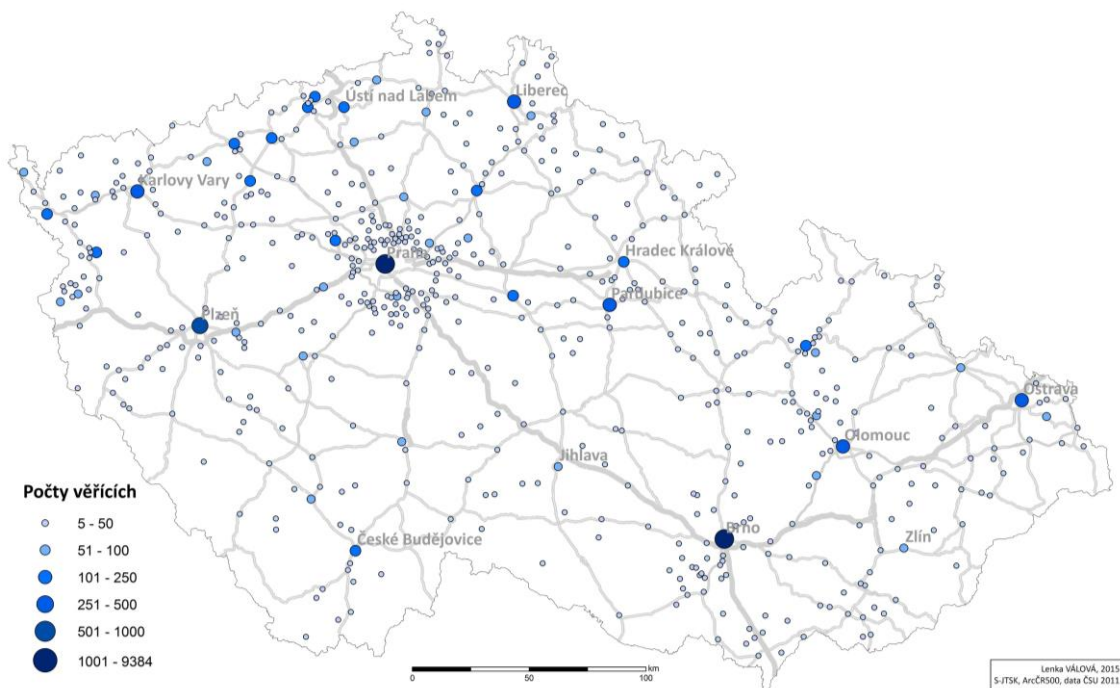
Mapa 3: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 2001 v obcích ČR.

Mapa 4: Věřící Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku dle SLDB 2011 v obcích ČR.

Mapa 5: Věřící Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi dle SLDB 2011 v obcích ČR.

Mapa 6: Pravoslavní věřící dle SLDB 2011 v obcích ČR.

5.2 Podíl pohlaví na složení pravoslavně věřících

Změny v průběhu let nepostihly jen počty věřících a jejich rozmístění. Během let se výrazně změnil i podíl pohlaví, tyto změny nejsou způsobeny reakcí na celou populaci České republiky, kde v průběhu let nedošlo k větším změnám a poměr se držel téměř na rovnocenných hodnotách obou pohlaví. Poměr pohlaví v rámci celkové populace se od roku 1921 až po poslední sčítání v roce 2011 pohyboval v rozmezí 1 % (není hodnoceno období, ve kterém nebyla zjišťováno náboženské vyznání) a to od 51 – 52 % u žen a 48 – 49 % u mužů. V populaci je toto lehké vychýlení v prospěch ženského pohlaví způsobeno skutečností, že se ženy dožívají v průměru vyššího věku, nežli muži. U zástupců pravoslavné církve však poměr pohlaví nebyl stabilní. Během sledovaného období došlo k výrazné změně. Při sčítání v roce 1921 bylo dominantní mužské pohlaví (65 % pravoslavných). Toto vychýlení bylo způsobeno přítomností ruských vojáků (kteří byli pravoslavní) po první světové válce. Tento stav se v průběhu let měnil, až po dnešní téměř vyrovnaný stav (49 % : 51 %), s lehkou převahou žen. Ke změnám v počtu pohlaví u pravoslavných nedošlo jednorázovou změnou, ale postupným posunem. Prvotním růstem počtu žen až do stavu, kdy byly v roce 1991 mírně dominantnějším pohlavím a tvořily ženy 57 % všech pravoslavných.

Tabulka 4: Vývoj počtu obyvatel dle pohlaví pro celou Českou republiku (ČR), zástupců „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.

	ČR					PRC				
	celkem	ženy	%	muži	%	celkem	ženy	%	muži	%
1921	10 005 734	5 204 111	52	4 801 623	48	9 221	3 191	38	6 030	65
1930	10 674 386	5 500 312	52	5 174 074	48	24 488	10 141	41	14 347	59
1950	8 896 133	4 570 492	51	4 325 641	49	50 365	25 006	50	25 359	50
1991	10 302 215	5 302 280	51	4 999 935	49	19 354	11 079	57	8 275	43
2001	10 230 060	5 247 989	51	4 982 071	49	22 968	12 949	56	10 019	44
2011	10 436 560	5 326 794	51	5 109 766	49	20 533	10 470	51	10 063	49
2011*						5 817	3 244	56	2 573	44

Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1921, 1930, 1950, 1991, 2001, 2011. * Údaje pro „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC).

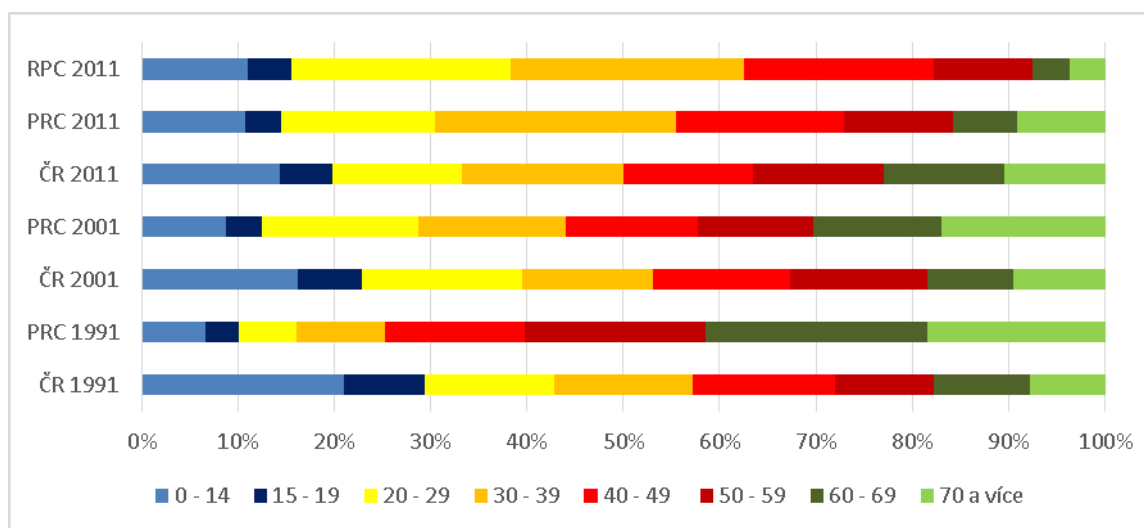
Po tomto roce došlo k mírnému poklesu o jeden procentní bod v roce 2001 a k 5% poklesu při posledním sčítání, což způsobilo ono 51 % zastoupení žen v české pravoslavné církvi.

Jelikož Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice nebyla v předchozích sčítání známá, můžeme uvést pouze současný stav, který má stejně jako u většiny náboženských církví, převahu ženských zástupců (44 % : 56 %). Pokud bychom obě dvě církve sloučili v jednu skupinu pravoslavně věřících osob, poměr pohlaví se nebude příliš měnit od výsledku získaných u české pravoslavné církve. Vzniklý poměr by činil 48 % : 52 % ve prospěch žen. Pokles počtu pravoslavných žen v české pravoslavné církvi je tedy způsoben přestupem do Ruské pravoslavné církve.

5.3 Věková struktura

U zastoupení věřících v jednotlivých věkových skupinách jsou opět rozdíly oproti populaci České republiky. Na rozdíl od tradičních, a u nás nejpočetnějších církví, (Římskokatolická církev, Českobratrská církev evangelická a Církev československá husitská), kde tvoří osoby starší 60 let, více jak 68 %, vykazuje Pravoslavná církev, především v posledních letech, velice příznivou věkovou strukturu. V roce 2011 bylo pouhých

16 % pravoslavných starších 60 let. Srovnáme-li k témuž roku počty osob v rámci celé České republiky (tab. 5, obrázek 4) v kategorii 60 let a starší, dojdeme k hodnotě 23 %. Pravoslavná církev proto vykazuje jak v rámci ostatních tradičních náboženství, tak i celé České republiky, příznivější věkovou strukturu. Tento stav však není dlouhodobě stabilní a ještě před dvaceti lety byl opačný. Do skupiny „60 a více“ se dostalo u pravoslavných 41 % osob a pouhých 48 % věřících ve věku 20 až 59 let. Oproti datům z posledního sčítání v roce 2011, byla většina pravoslavných právě v tomto produkčním věku (celých 70 %). Tuto rychlou změnu věkové skladby je možné vysvětlit celkovou změnou osob hlásících se k pravoslaví za posledních 20 let, převážně příchodem cizinců v produktivním věku, kteří v České republice hledají práci. To potvrzuje poměrně malé procento dětí do 15 let, které tvoří u české pravoslavné církve pouhých 11 %, oproti populaci České republiky s horší věkovou skladbou, 14 % dětí ve věku do 15 let.

Obrázek 4.: Relativní vývoj věkové struktury obyvatel České republiky (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvojje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR. (Zdroj: ČSÚ)

Tabulka 5: Vývoj počtu obyvatel jednotlivých věkových skupin pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.

věk	ČR 1991	PRC 1991	%	ČR 2001	PRC 2001	%	ČR 2011	PRC 2011	%	RPC 2011	%
0 - 14	2 164 436	1 278	7	1 654 862	2 028	9	1 488 928	2 208	11	641	11
15 a více	8 137 779	18076	93	8 575 198	20940	91	8 947 632	18 325	89	5 166	89
15 - 19	870 412	677	3	683 463	854	4	575 815	761	4	266	5
20 - 29	1 373 580	1 148	6	1 708 699	3 703	16	1 392 780	3 278	16	1 315	23
30 - 39	1 485 102	1 781	9	1 376 677	3 524	15	1 751 377	5 114	25	1 406	24
40 - 49	1 527 635	2 825	15	1 466 362	3 149	14	1 391 747	3 563	17	1 145	20
50 - 59	1 043 208	3609	19	1 452 731	2 748	12	1 411 203	2 334	11	597	10
60 - 69	1 040 131	4472	23	907 773	3 036	13	1 304 916	1 343	7	226	4
70 a více	796 354	3558	18	976 010	3 901	17	1 084 167	1 879	9	211	4
nezjištěno	1357	6	0	3 483	25	0	35 627	53	0	10	0

Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1991, 2001, 2011.

5.4 Národnostní složení pravoslavného obyvatelstva

Rozdílné národnostní složení věřících, oproti celkové populaci České republiky, se dalo očekávat u zástupců Ruské pravoslavné církve. Významný rozdíl ve složení jednotlivých národností, oproti celkové populaci, však bylo taktéž u české pravoslavné církve při posledním sčítání z roku 2011 (tab. 6). Při sčítání v roce 1991, byl stav národnostního složení zástupců České pravoslavné církve a obyvatelstva České republiky částečně podobný. V tomto roce se sice národnostní složení těchto dvou skupin lišilo, ale dominantní národnost u obou skupin tvořila česká národnost (obrázek 5). Během dvaceti let, které mezi sčítáním v roce 1991 až 2011 utekly, došlo k významným změnám. Při sčítání v roce 1991 byla mezi pravoslavnými, jak bylo zmíněno výše, převažující česká národnost, která tvořila celých 61 %. Dalšími početnějšími národnostmi byli Slováci (8%), Bulhaři (6%), Ukrajinci (6%), Rusové (5%) a Moravané (5%). O deset let později tvořila česká národnost

pouhých 40 % a při posledním sčítání v roce 2011, se k české národnosti přihlásilo pouhých 20 % zástupců české pravoslavné církve. Naproti tomu začalo docházet k navyšování počtu ze strany ruské a ukrajinské národnosti.

Při sčítání v roce 2001 měla u věřících české pravoslavné církve největší zastoupení (40 %) česká národnost, (23 %) ukrajinská národnost a (14 %) ruská národnost. Mezi významnější zástupce české pravoslavné církve také patřila slovenská národnost se 4% zastoupením a bulharská národnost s 5% zastoupením, ale jejich podíl měl od předchozího sčítání klesající tendenci a v roce 2011 se již téměř nevyskytovaly. Tento nárůst počtu ruské a ukrajinské národnosti mohl být v roce 2001 způsoben zařazením do sčítání i osob s dlouhodobým pobytem, nad 90 dnů, oproti roku 1991, kdy byli započítáni pouze obyvatelé s trvalým pobytem. Počty ruských zástupců pravoslavné církve se od roku 1991 do roku 2001 ztrojnásobily, z původních 885 věřících na 3217 věřících. U ukrajinské národnosti byl nárůst ještě výraznější, z původních 1175 věřících na 5199 věřících, což je téměř čtyřiapůlkrát více, jak v předchozím sčítání, o deset let dříve. Oproti tomu národnostní složení populace ČR se změnilo v prospěch české národnosti, které při sčítání tvořila celých 90 % (obrázek 5).

Při posledním sčítání v roce 2011 došlo k opětovnému nárůstu počtu pravoslavných ukrajinské národnosti o 2 940 osob. A tak k datu sčítání, tvořili pravoslavní ukrajinské národnosti 40 % všech zástupců české pravoslavné církve. Ukrajinská národnost se tak stala dominantní národností. Naproti tomu počty pravoslavných, hlásících se k ruské národnosti, poklesly o 1 465 osob. Na rozdíl od roku 2001, kdy pravoslavní s ruskou národností tvořili 14 %, v roce 2011 jich bylo pouhých 9 %. Česká národnost se při posledním sčítání (rok 2011) podílela na zastoupení věřících české pravoslavné církve z 20 %. V tomto roce sice došlo i k poklesu české národnosti u celé populace ČR, ale tato změna byla především ve prospěch kombinovaných národností a skupiny „nezjištěno“.

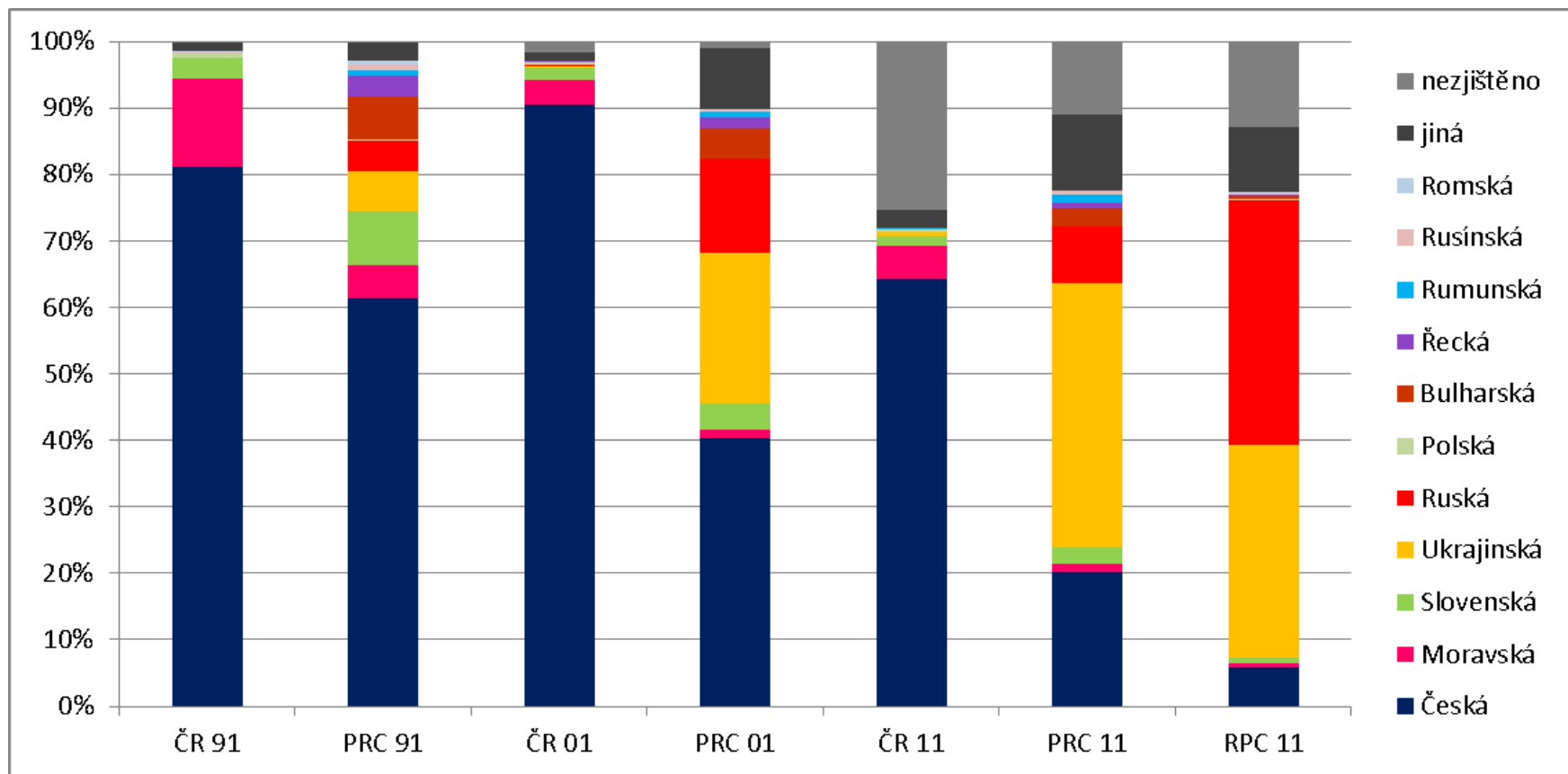
Pokles počtu zástupců ruské národnosti mezi věřícími české pravoslavné církve je možné spatřovat ve vzniku již zmiňované, nové státem registrované církve na našem území a to „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ a odlivu části zástupců České pravoslavné církve. Tato církev je tvořena z 37 % ruskou národností. Ruská pravoslavná církev, je krom ruské národnosti, tvořena z velké části i ukrajinskou národností, (tvoří 32 %). Souhrnem tyto dvě národnosti tvoří téměř 70 % všech zástupců Ruské pravoslavné církve. Mezi zástupce Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice patří i jiné, avšak již méně významné národnosti, z početnějších je to česká národnost, s necelými 6 %. Žádná jiná národnost nepřesahuje 2% zastoupení.

Přehledně je vývoj změny počtu věřících jednotlivých národností mezi lety 1991 a 2011 vidět na obrázcích 6-10.

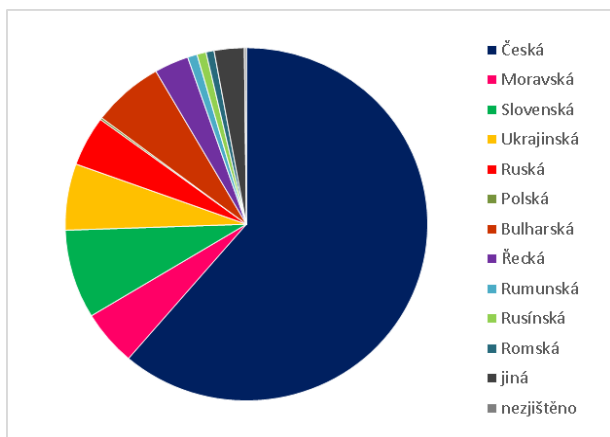
Tabulka 6: Vývoj počtu obyvatel jednotlivých národností pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC), na území ČR.

	1991			2001			2011			RPC	%
	ČR	PRC	%	ČR	PRC	%	ČR	PRC	%		
Česká	8 363 768	11 857	61	9 254 433	9 268	40	6 711 624	4 124	20	341	6
Slovenská	314 877	1 575	8	193 190	933	4	147 152	509	2	55	1
Bulharská	3 487	1 235	6	4 363	1 056	5	4 999	543	3	34	1
Ukrajinská	8 220	1 175	6	22 112	5 199	23	53 253	8 139	40	1 862	32
Moravská	1 362 313	979	5	382 886	276	1	521 801	285	1	29	0
Ruská	5 062	885	5	12 369	3 217	14	17 872	1 752	9	2 142	37
Řecká	3 379	595	3	3 219	395	2	2 043	194	1	2	0
Rumunská	1 034	165	1	1 238	164	1	1 921	253	1	10	0
Rusínská	1 926	158	1	1 106	82	0	739	93	0	13	0
Romská	32 903	139	1	11 746	42	0	5 135	10	0	4	0
Polská	59 383	36	0	51 968	24	0	39 096	18	0	5	0
Německá	48 556	30	0	39 106	51	0	18 658	32	0	4	0
Slezská	44 446	23	0	10 878	5	0	12 214	1	0	1	0
Maďarská	19 932	16	0	14 672	31	0	8 920	8	0	0	0
jiná	10 491	451	2	53 947	1 980	9	248 467	2 295	11	571	10
nezjištěno	22 017	34	0	172 827	245	1	2 642 666	2 277	11	744	13
celkem	10 302 215	19 354	100	10 230 060	22 968	100	10 436 560	20 533	100	5 817	100

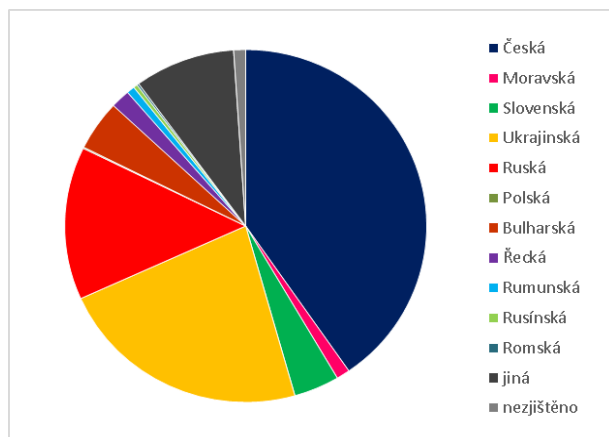
Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1991, 2001, 2011.

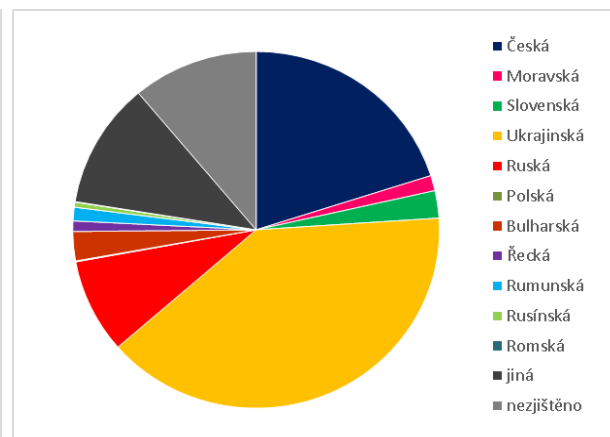
Obrázek 5: Vývoj počtu obyvatel na území ČR jednotlivých národností v rámci celé České republiky (ČR), zástupců „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupců „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC).
(Zdroj ČSÚ)

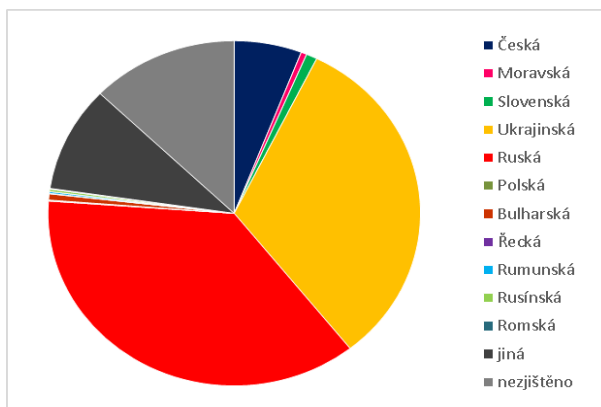
Obrázek 6.: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 1991, na území ČR.

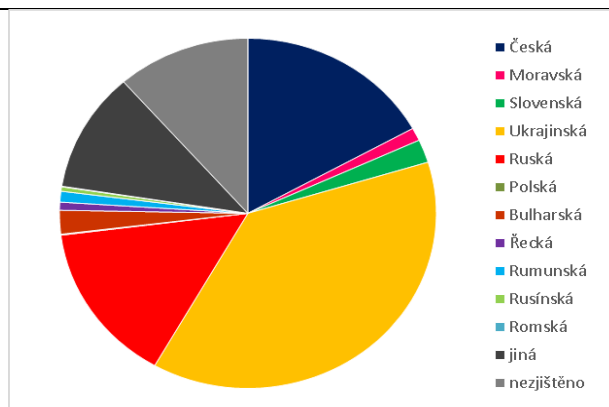
Obrázek 7: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 2001, na území ČR.

Obrázek 8: Národnostní složení věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ na území ČR z dat ze sčítání ČSÚ v roce 2011, na území ČR.

Obrázek 9: Národnostní složení věřících „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ ke sčítání ČSÚ v roce 2011.

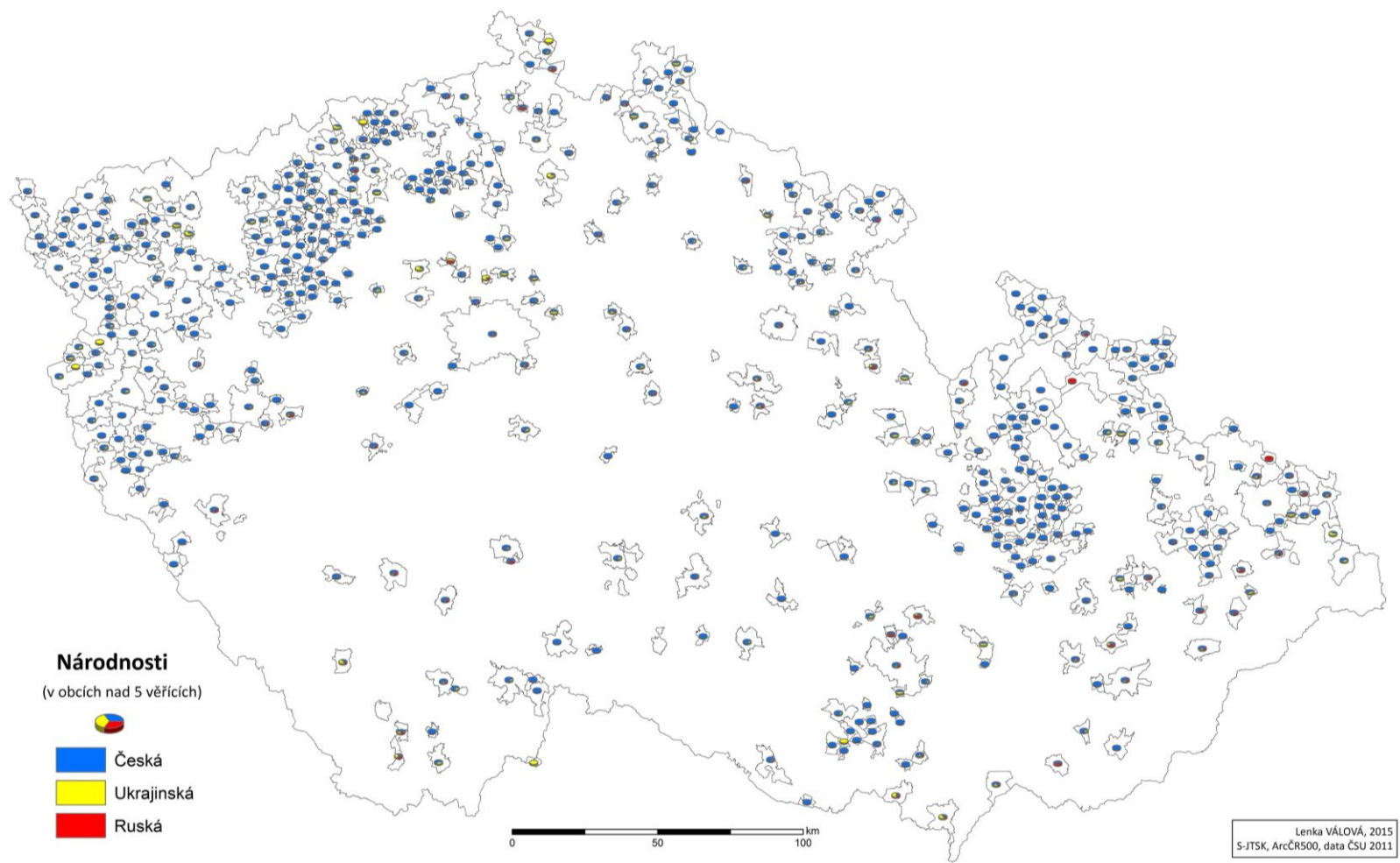

Obrázek 10.: Národnostní složení pravoslavných věřících „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ a „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ ke sčítání ČSÚ v roce 2011, na území ČR. (Zdroj ČSÚ)

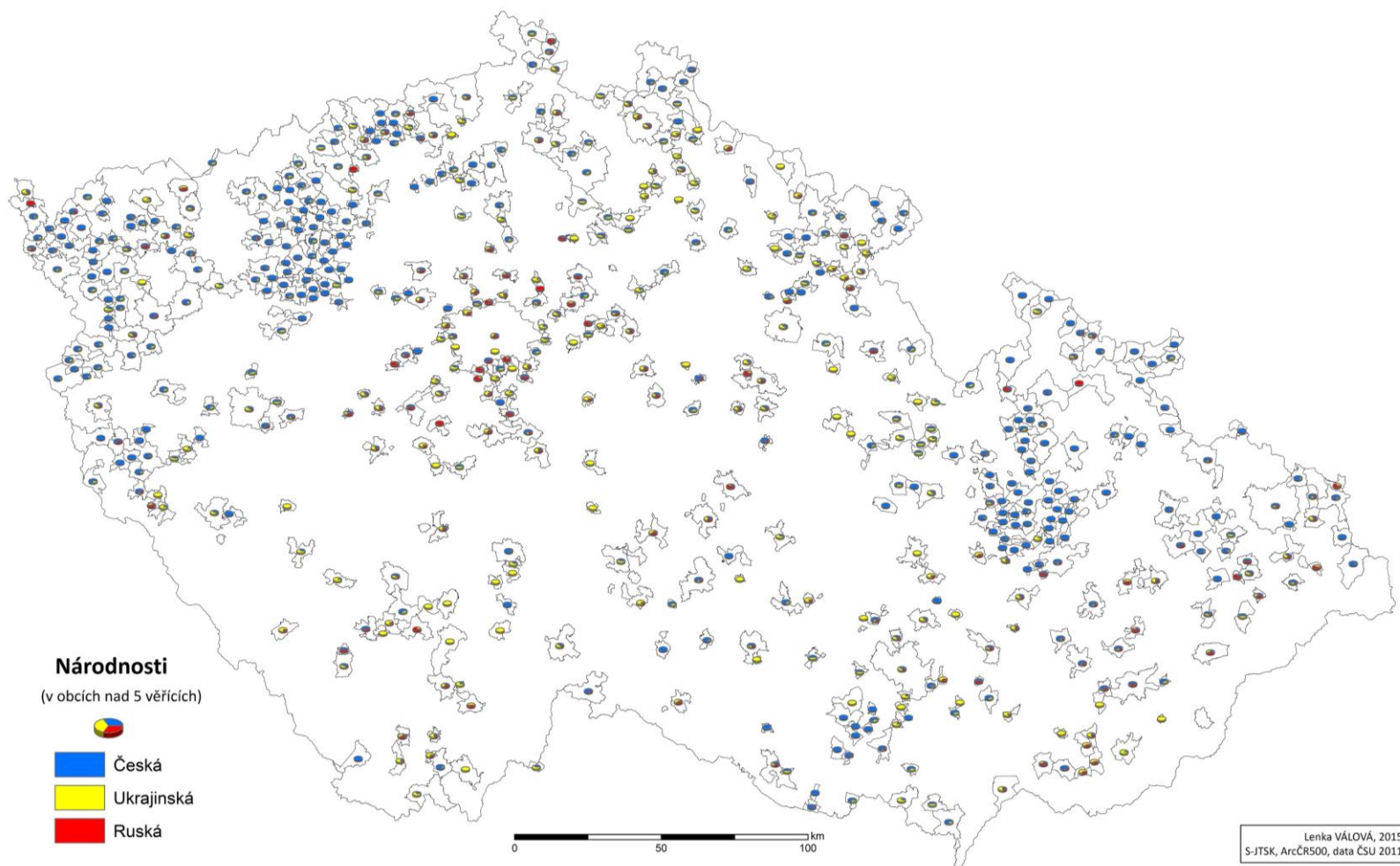
Změna národnostního složení je velice názorně vidět v mapě 7-11. Mapy jsou sestaveny pouze pro tři národnosti a to: českou, ukrajinskou a ruskou (pokud se v mapě objevuje katastrální území zastoupení některé z národností bez grafického znázornění, znamená to, že v obci bylo více pravoslavných než 4, ale ani jeden z nich nebyl české, ukrajinské, či ruské národnosti). Tyto národnosti ve všech letech sčítání tvořily společně kolem 70 % věřících, a jsou hlavními hybateli změn. Opět jsou v mapě znázorněny obce s počtem pět a více věřících.

Přesun národnostního složení pravoslavných od české národnosti k národnosti ukrajinské a ruské je nepřehlédnutelný. Na rozdíl od roku 1991 kdy většina obcí (mapa 7) září modrou barvou (česká národnost), se v roce 2001 začíná pomalu přesouvat barva grafů k žluto-červené (ukrajinská a ruská národnost). Tato skutečnost je v roce 2011 tak patrná, že již nemůže být pochyb. V mapě 7-11 však není vidět pouze národností změnu, ale právě lokalizaci míst, kde k této změně došlo. I přes úbytek více jak 40 procentních bodů u české národnosti, si tradiční pravoslavné oblasti převážně udržely své národnostní složení a tedy českou národnost. Hovoříme především o Žatecku, Tachovsku a Olomoucku. Oproti těmto regionům vykazuje zbytek ČR částečnou, nebo téměř úplnou změnu národnostního složení v prospěch především ukrajinské národnosti v roce 2011. Shluk obcí v okolí Prahy je z většinové části tvořen pravoslavnými ukrajinské národnosti (rok 2011) s menšinovým zastoupením české a ruské národnosti. Můžeme předpokládat, že jde převážně o Ukrajince, kteří přijíždějí do ČR za prací a Prahu a její okolí si vybírají jako možnost dobré pracovní nabídky.

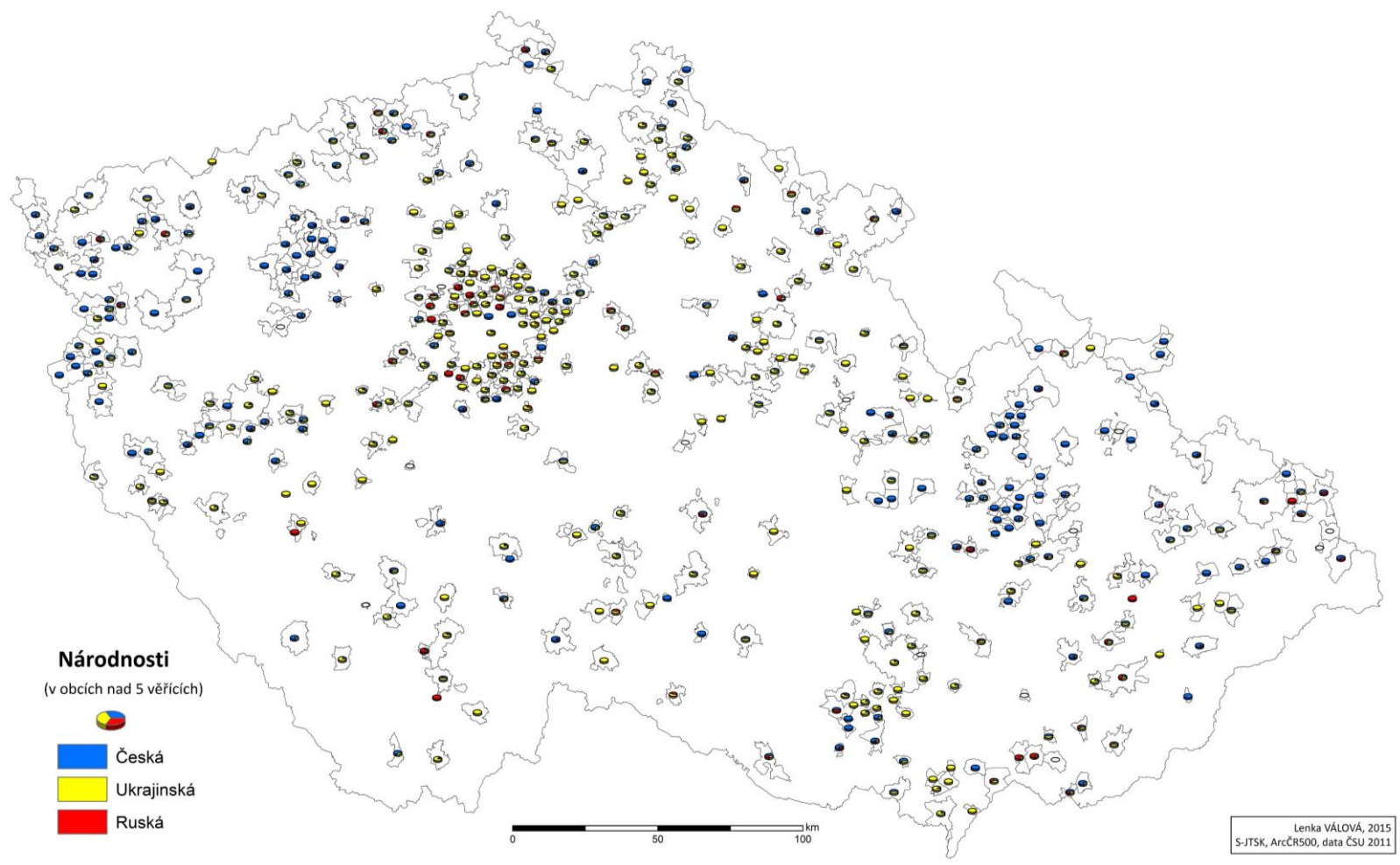
V mapách můžeme vyčíst i samotnou změnu lokace pravoslavných. V roce 1991 (mapa 7) tvoří obce, s alespoň pěti pravoslavně věřícími, poměrně kompaktní shluky, které se drží v tradičních pravoslavných oblastech. O deset let později dochází k tříštění a rozptylu často samostatně posazených obcí v rámci téměř celé České republiky. V roce 2011 je, u zástupců české pravoslavné církve (mapa 9), rozptyl ještě výraznější a dochází i k narušení kompaktních shluků obcí na severozápadě Čech. Situace se nezmění, ani pokud v roce 2011 sloučíme zástupce české a Ruské pravoslavné církve do jedné mapy (mapa 11).

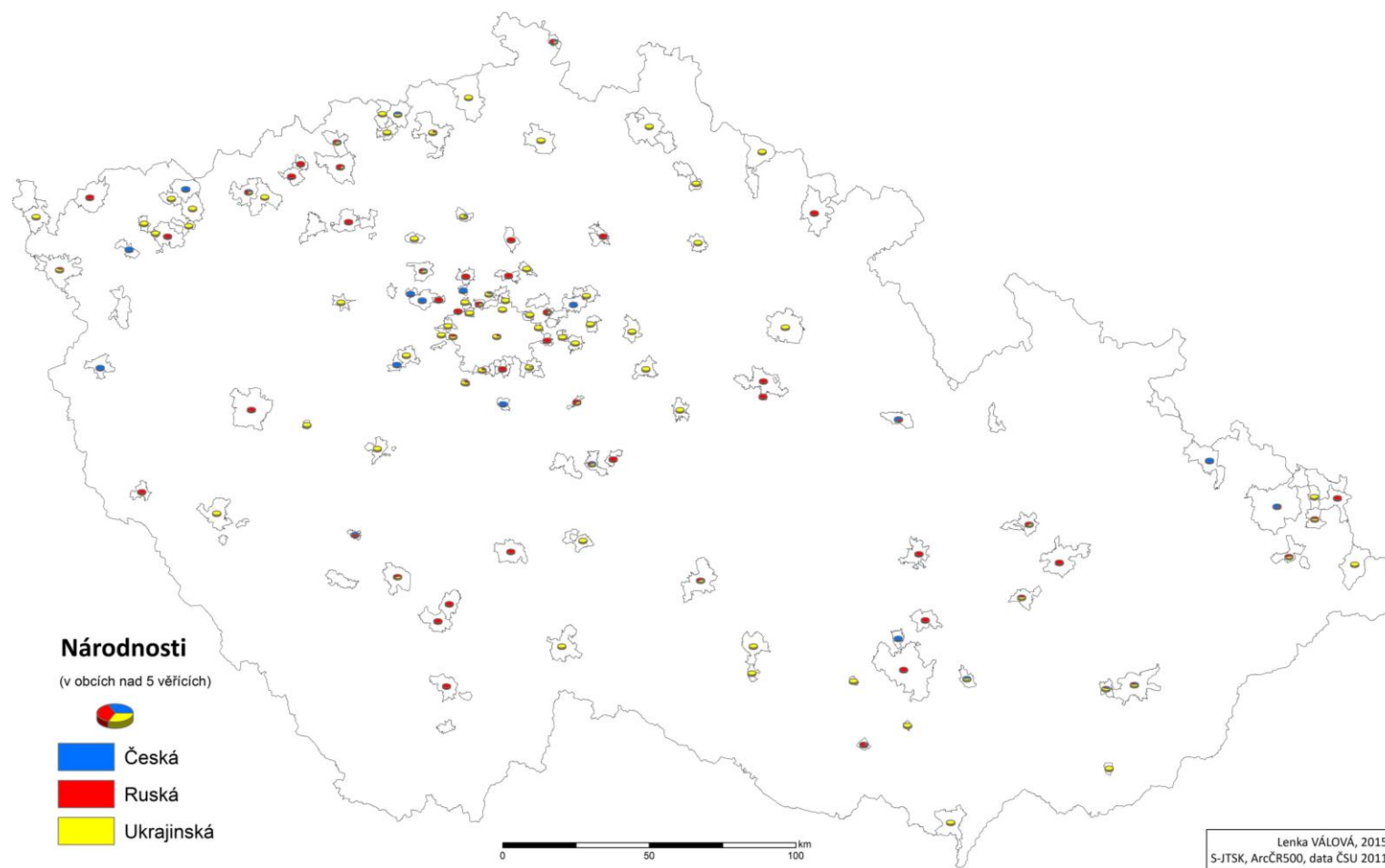
Mapa 7: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 1991

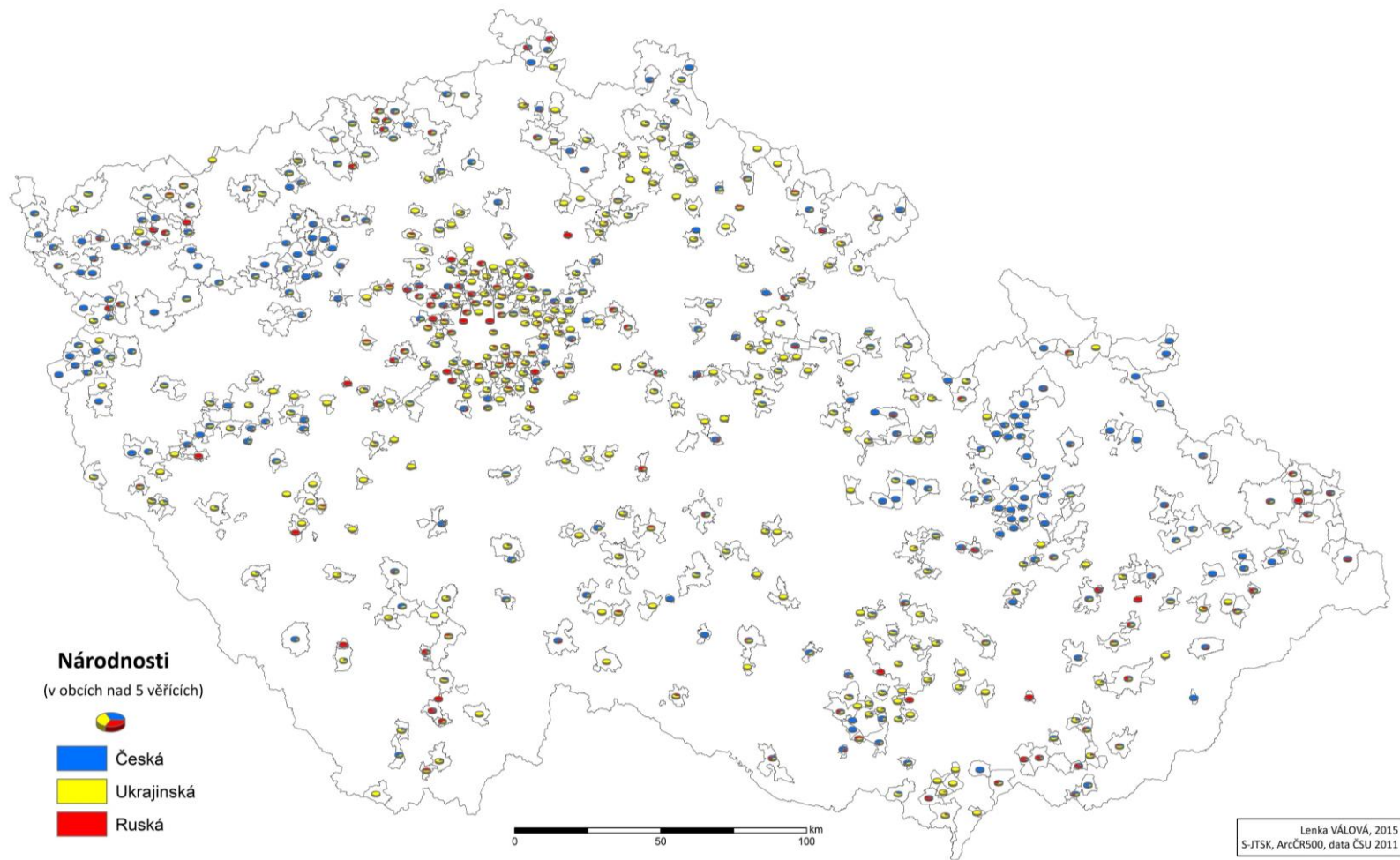
Mapa 8: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2001

Mapa 9: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících české pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2011

Mapa 10: Zastoupení vybraných národností ve složení věřících ruské pravoslavné církve v obcích ČR dle SLDB 2011

Mapa 11: Zastoupení vybraných národností ve složení pravoslavných věřících v obcích ČR dle SLDB 2011

5.5 Nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka 7 ukazuje nejvyšší dosažené vzdělání zástupců české pravoslavné církve. U dat ze sčítání roku 1991 si můžeme všimnout vysokého počtu osob se základním vzděláním. Tato skupina tvořila 45 % všech zástupců české pravoslavné církve. Toto číslo je počítáno z celkového počtu osob, včetně dětí do 15 let. Pokud výpočet převedeme na osoby starší 15 let, dosáhneme hodnoty 48 %. Všechna další procenta budou počítána z obyvatelstva bez započtení dětí do 15 let. Toto procento je výrazně vyšší než u celé populace, kde dosáhlo nejvyššího základního vzdělání 33 % obyvatel. Podobné procentuální zastoupení bylo u obyvatel se středoškolským vzděláním s maturitou i bez ní, u celkového obyvatelstva České republiky (což činilo 23 % s maturitou a 35 % bez maturity), tak u zástupců Pravoslavné církve v českých zemích (18 % s maturitou a 32 % bez maturity). Společně tyto tři skupiny tvořily v roce 1991 celých 91 % obyvatel České republiky a 89 % zástupců české pravoslavné církve. Tyto počty však nejsou překvapivé, jelikož ještě v roce 1980 byla v rámci české populace nejpočetnější právě skupina s nejvyšším základním vzděláním.

Při sčítání v roce 2001, se poměr jednotlivých skupin nejvyššího dosaženého vzdělání proměnil, především v kategorii nejnižšího základního vzdělání. U české pravoslavné církve se za necelých deset let změnil počet obyvatel s nejvyšším základním vzděláním z 8 709 (48 %) na 5 408 (26 %). Změna tedy činila pokles o 22 %, u celé populace byl pokles mírnější. Pokles činil přes 700 osob, tedy v rámci populace, pokles o 10 procentních bodů. Výrazná změna u zástupců české pravoslavné církve mohla být způsobena věkovou skladbou věřících, ve které došlo k výrazné změně během těchto deseti let. Počty středoškolsky vzdělaných pravoslavných se příliš nezměnily, naproti tomu narostl počet vysokoškoláků, o 2 256 osob, 10 % nárůst.

Při posledním sčítání v roce 2011, došlo k obdobné změně, jako v roce 2001. Přesun věřících v rámci nejvyššího dokončeného vzdělání však nebyl tak výrazný. Snížily se počty zástupců české pravoslavné církve s nejvyšším základním a středním vzděláním bez maturity a naopak vzrostl počet středoškoláků s maturitou. Vzrostly i počty pravoslavných s vyšším stupněm vzdělání, ale rozdíl byly do třech procentních bodů.

Hodnoty v tabulce 7 tedy ukazují vyšší vzdělanost pravoslavných, oproti populaci České republiky. Možným vysvětlením je různé pojetí titulů a vzdělání v různých zemích. Jelikož většina zástupců církve patří k ukrajinské národnosti, není srovnání vzdělání zcela věrohodné.

Tabulka 7: Vývoj počtu obyvatel, dle nejvyššího dosaženého vzdělání pro celou Českou republiku (ČR) a „Pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku (PRC), na území ČR.

vzdělání	ČR 1991	PRC 1991	%	ČR 2001	PRC 2001	%	ČR 2011	PRC 2011	%
děti do 14 let	2 164 436	1 278	7	1 654 862	2 028	9	1 488 928	2 208	11
základní vzdělání	2 696 065	8 709	45	1 975 109	5 408	24	1 571 602	3 366	16
střední vč. vyučení (bez maturity)	2 878 645	4 201	22	3 255 400	5 111	22	2 952 112	3 978	19
úplně střední (s maturitou)	1 857 845	3 251	17	2 134 917	5 227	23	2 425 064	5 693	28
nástavbové a vyšší odborné	9 138	32	0	296 254	1 094	5	365 048	1 135	6
vysokoškolské	582 849	1 445	7	762 459	3 701	16	1 114 731	3 681	18
bez vzdělání	27 778	242	1	37 932	198	1	42 384	132	1
nezjištěno	85 459	196	1	113 127	201	1	476 691	340	2

Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1991, 2001, 2011.

5.6 Rozmístění pravoslavného obyvatelstva v rámci krajů ČR

Jak by se dalo očekávat, rozmístění zástupců pravoslavné církve není rovnoměrné v rámci jednotlivých krajů ČR. Nejvyšší počet věřících se při posledním sčítání v roce 2011 přihlásil na území hlavního města Prahy. V dané době jich zde bylo 6 770, což činilo 33 % všech věřících. Podíváme-li se na tabulku 8, zjistíme stav v průběhu dvaceti let zpátky. Pravoslavné církvi v českých zemích a na Slovensku, při sčítání v roce 1991, bylo nahlášeno nejvíce zástupců 3 856 (20 %) v Ústeckém kraji. Druhým krajem s největším počtem věřících 2 935 (15 %) byl Olomoucký, třetím nejpočetnějším byla Praha (2 501 věř., tedy 13 %). Při následujícím sčítání roku 2001 došlo k poměrně výraznému růstu v hlavním městě. To se dostalo na první místo v počtu 5 565 pravoslavně věřících (24 %). Výraznější růst o 818 věřících jsme mohli pozorovat také u Středočeského kraje. Naopak k značnému poklesu procentuálního zastoupení pravoslavných došlo v Ústeckém, Olomouckém

a Plzeňském kraji. V těchto krajích sice nedošlo k výraznějším změnám počtu věřících, ale díky nárůstu celkového počtu zástupců české pravoslavné církve, se procentuální zastoupení snížilo. Zkusme si také porovnat sčítání v roce 1991 a 2011, došlo k poměrně výrazným změnám. Největší změny se mezi těmito lety týkaly právě Ústeckého, Olomouckého, Karlovarského, Moravskoslezského, Středočeského kraje a Prahy. Přičemž v hlavním městě a Středočeském kraji došlo k početnímu růstu, stejně jako mezi lety 1991 a 2001. V Ústeckém, Moravskoslezském a Olomouckém kraji naopak k výraznému poklesu. U ostatních krajů došlo pouze k mírným změnám, či stagnaci. Jak již bylo zmíněno, k největšímu poklesu došlo především v krajích s původně nejvyššími počty. Tentokrát již nebyl pokles pouze procentuální, ale i v rámci samotného počtu věřících. Ústecký kraj měl pokles mezi sčítáními v letech 1991 až 2011 o 2 215 věřících (z 20 % na pouhých 8 %). U Olomouckého kraje za stejné období došlo k poklesu o 1 823 věřících a 10 procentních bodů. Naopak růst o 7 procentních bodů (1 436) byl pozorován ve Středočeském kraji a o 20 procentních bodů (4 269) u hlavního města.

Výše uvedená data byla brána pro Pravoslavnou církev v českých zemích a na Slovensku. Podíváme-li se na poslední sloupec v tabulce 8, uvidíme hodnoty uvedené pro Ruskou pravoslavnou církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice. Největší počet osob, hlásících se k této církvi, byl zjištěn, stejně jako u české pravoslavné církve, v hlavním městě, celých 45 % (2 614 věř.) a Středočeském kraji 15 % pravoslavných (856 věř.). V ostatních krajích se k Ruské pravoslavné církvi, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice nepřihlásilo více jak 500 věřících.

Tabulka 8: Vývoj počtu obyvatel v rámci jednotlivých krajů ČR pro celou Českou republiku (ČR), zástupce „Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku“ (PRC) a zástupce „Ruské pravoslavné církve, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice“ (RPC).

	1991			2001			2011				
	ČR	PRC	%	ČR	PRC	%	ČR	PRC	%	RPC	%
Hlavní město Praha	1 214 174	2 501	13	1 169 106	5 565	24	1 268 796	6 770	33	2 614	45
Středočeský	1 112 882	1 158	6	1 122 473	1 976	9	1 289 211	2 594	13	856	15
Jihočeský	622 889	421	2	625 267	689	3	628 336	553	3	186	3
Plzeňský	558 307	1 491	8	550 688	1 226	5	570 401	1 535	7	174	3
Karlovarský	301 985	1 606	8	304 343	1 843	8	295 595	895	4	282	5
Ústecký	824 461	3 856	20	820 219	3 104	14	808 961	1 641	8	304	5
Liberecký	425 120	723	4	428 184	928	4	432 439	709	3	249	4
Královéhradecký	552 809	616	3	524 028	790	3	547 916	568	3	116	2
Pardubický	508 718	362	2	534 977	597	3	511 627	800	4	112	2
Vysočina	513 740	281	1	512 143	413	2	505 565	335	2	119	2
Jihomoravský	1 144 160	1 336	7	1 134 786	1 751	8	1 163 508	1 898	9	439	8
Olomoucký	647 341	2 935	15	643 817	2 167	9	628 427	1 112	5	112	2
Zlínský	596 722	262	1	595 010	434	2	579 944	353	2	83	1
Moravskoslezský	1 278 907	1 806	9	1 265 019	1 485	6	1 205 834	770	4	171	3
celkem	10 302 215	19 354	100	10 230 060	22 968	100	10 416 027	20 533	100	5 817	100

Tabulka je vytvořena z dat Českého statistického úřadu, ze sčítání obyvatel 1991, 2001, 2011. Data jsou upravena na územní strukturu roku 2011.

5.7 Podíl pravoslavných v ORP a obcích ČR

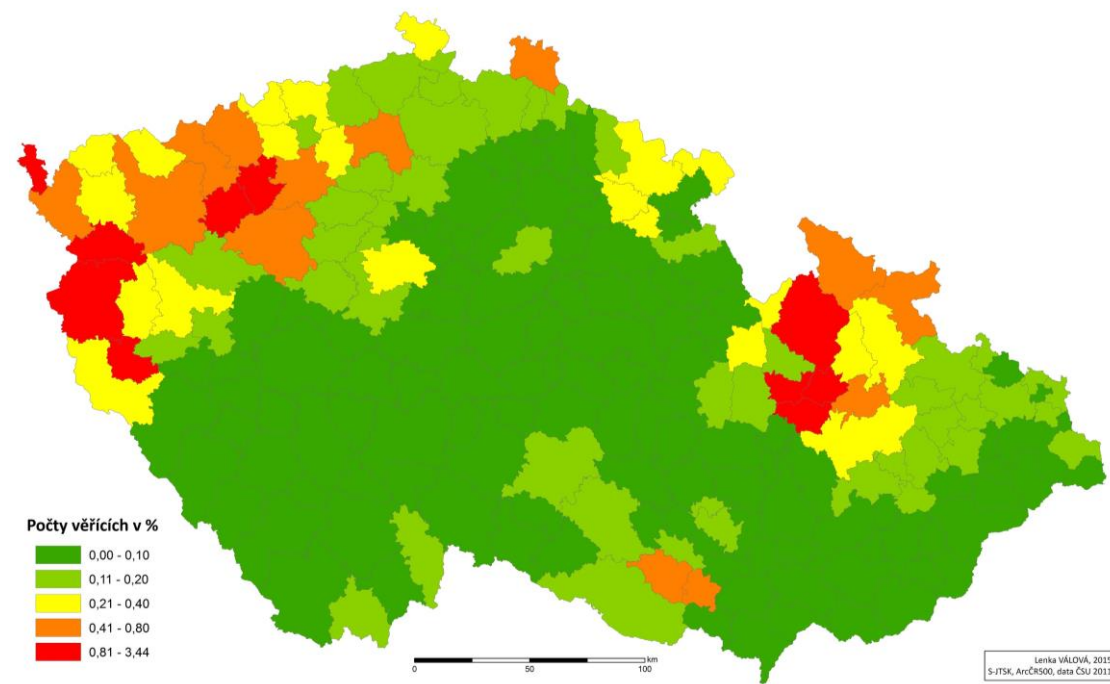
Na změnu počtu věřících v jednotlivých správních oblastech ČR se nemusíme dívat jen z pohledu absolutních hodnot, ale také relativního počtu věřících v daném území. Podíváme-li se na mapy 12–16, uvidíme procentuální zastoupení věřících (procentuální zastoupení věřících pravoslavných církví ku celkovému počtu obyvatel v dané ORP) v rámci jednotlivých ORP České republiky. Pokud porovnáme mapy 12-16 a mapy 2-6, můžeme v nich spatřit podobnost. Relativní hodnoty sice přesně nekopírují samotné rozmístění věřících, ale nejsou zcela odlišné. V mapě 12 z roku 1991 můžeme spatřovat dvě hlavní oblasti s větším podílem pravoslavných, a to v pohraniční oblasti západních až severozápadních Čech, poté v Olomouckém kraji. Nejvyšší hodnoty, přesahující 0,8 % vykazovaly ORP Mariánské lázně, Aš, Tachov, Horšovský Týn, Podbořany, Žatec, Mohelnice, Uničov, Litovel a Šumperk. Další ORP v tomto roce s vyšší procentuální hodnotou věřících nad 0,4 %, jsou v mapě 12 názorně viditelné jako oranžová pole, ORP Cheb, Karlovy Vary, Kadaň, Chomutov, Rakovník, Louny, Litoměřice, Frýdlant, Moravský Krumlov, Pohořice, Šternberk, Jeseník a Krnov. Praha má v tomto roce celkem 0,2 %.

O deset let později došlo k mírným změnám. V Horšovském Týně, Mohelnici a Šumperku poklesl procentuální podíl zástupců pravoslavné církve pod 0,8 %. Ostatní ORP s 0,8 % a větší, zůstaly stejné jako v roce 1991. Byly to Mariánské lázně, Aš, Tachov, Podbořany, Žatec, Uničov a Litovel. Stejně tak většina ORP se zastoupením věřících nad 0,4 %. Nad tuto hranici se v roce 2001 dostaly ORP Cheb, Sokolov, Kraslice, Horšovský Týn, Karlovy Vary, Kadaň, Chomutov, Rakovník, Louny, Teplice, Lysá nad Labem, Frýdlant, Lanškroun, Mohelnice, Šternberk, Šumperk, Krnov a Praha. Stejně jako u bodové mapy 3, je vidět přesun z pohraniční oblasti západních Čech směrem více do centra České republiky (přesun není míněn jako migrace, ale pouze výše počtu věřících). Změnu můžeme pozorovat právě u Prahy a jejího okolí.

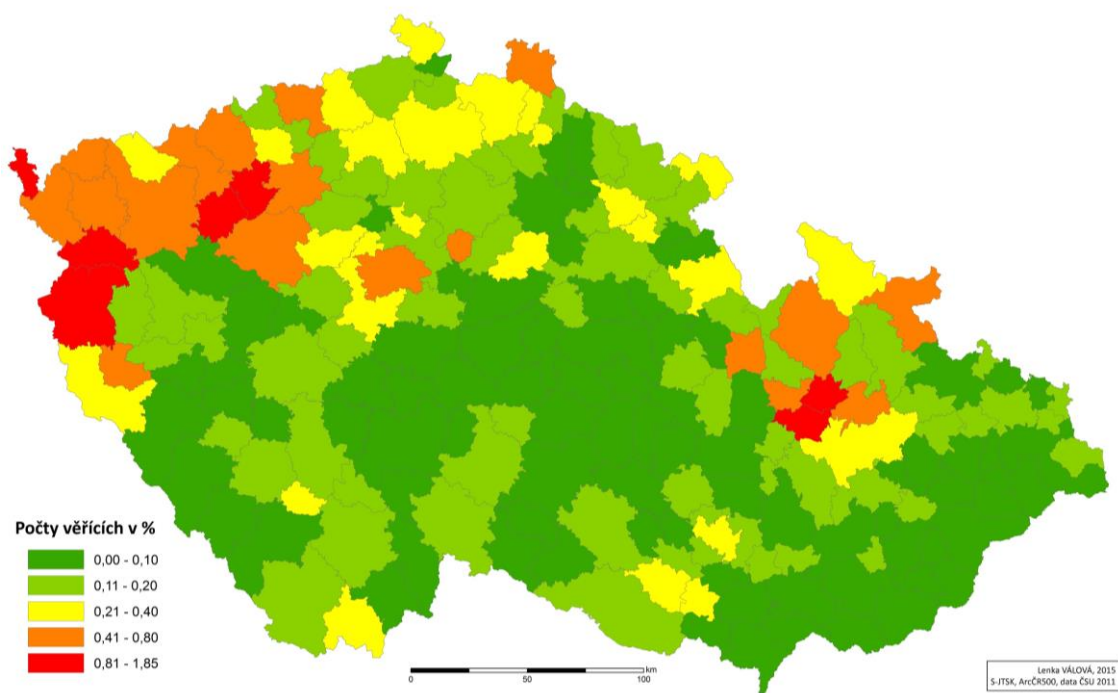
Pokud se podíváme na mapu 14, z dat posledního sčítání v roce 2011, všimneme si barevné změny, která vypovídá o výraznějším poklesu zastoupení věřících české pravoslavné církve na našem území. Můžeme předpokládat, že pokles je způsoben již několikrát zmiňovanou registrací nové pravoslavné církve na území ČR. Pro tuto církev je samostatně vytvořena mapa 15. Pokles však naznačuje, i přes odliv věřících do Ruské pravoslavné církve, určitou tendenci stejně jako v roce 2001. Právě mezi lety 2001 a 2011 je změna velice patrná. Pohraniční oblasti ztrácejí své věřící a do popředí se dostávají větší města a to především Praha a její okolí. To je způsobeno velkou nabídkou práce a tím

způsobenou atraktivitou pro pracovní síly ze zahraničí, letní brigády cizinců pravděpodobně nejsou ve sčítáních postihnuty, nebo tvoří menší procento. V roce 2011 neměla žádná ORP zastoupení pravoslavně věřících nad 0,8 %. ORP Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Tachov, Podbořany, Žatec, Plzeň, Praha, Brandýs nad Labem, Lysá nad Labem a Litovel přesáhly hranici 0,4 %.

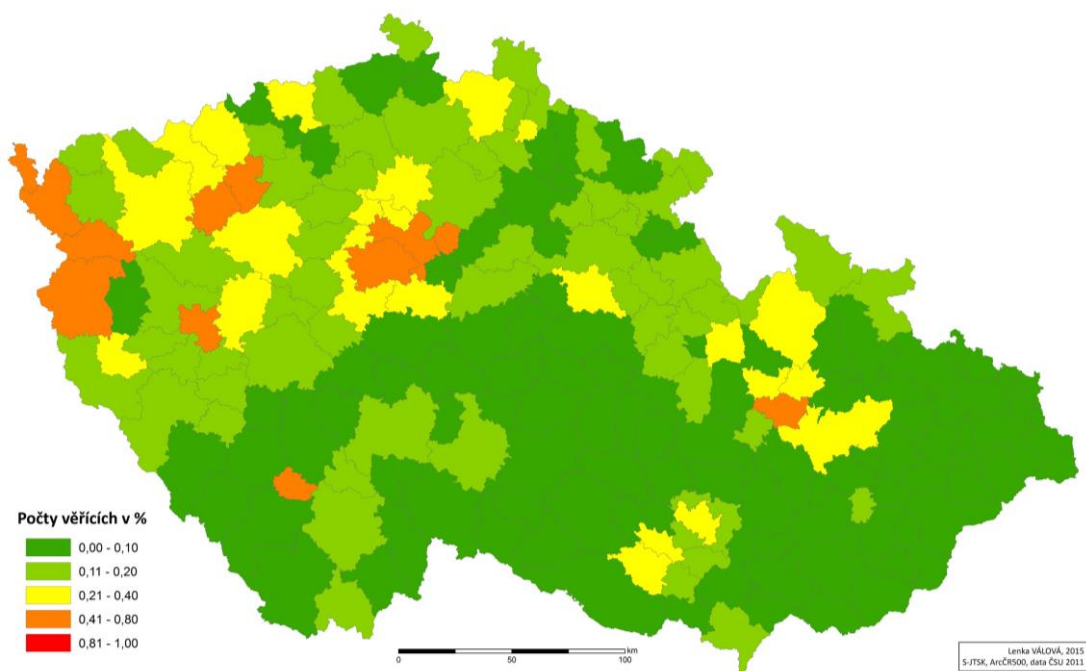
U zástupců Ruské pravoslavné církve, jak můžeme vidět na mapě 15, jsou výraznější pouze ORP Praha, Karlovy Vary a Vlašim. K méně výrazným, avšak stále se vyčleňujícím od zbytku republiky, je Liberec, Černošice, Brandýs nad Labem, Blatná, Ostrov a Mariánské Lázně. Poslední mapa 16 nám ukazuje podíl pravoslavně věřících, tedy jak Pravoslavné církve v českých zemích, tak Ruské pravoslavné církve na našem území. V této mapě nám opět jako nejvýraznější vystoupila ORP Tachov. Tento cíp České republiky si tedy stále zachovává svou pravoslavnou tradici. Druhou výraznou ORP, s větším jak 0,8% zastoupením, byla ORP Vodňany. Což je poměrně překvapivé a není úplně jasný důvod, proč tomu tak je. Další změnou oproti mapě 14, zobrazující Pravoslavnou církev v českých zemích, je zvýraznění západních Čech. Zajímavé je i žluté (ORP s 0,21 % věřících a větší) okolí Prahy, které se projevilo výrazněji až při sloučení věřících obou církví. Tato barevná odlišnost potvrzuje tvrzení o přibývání pravoslavných v blízkém okolí hlavního města.

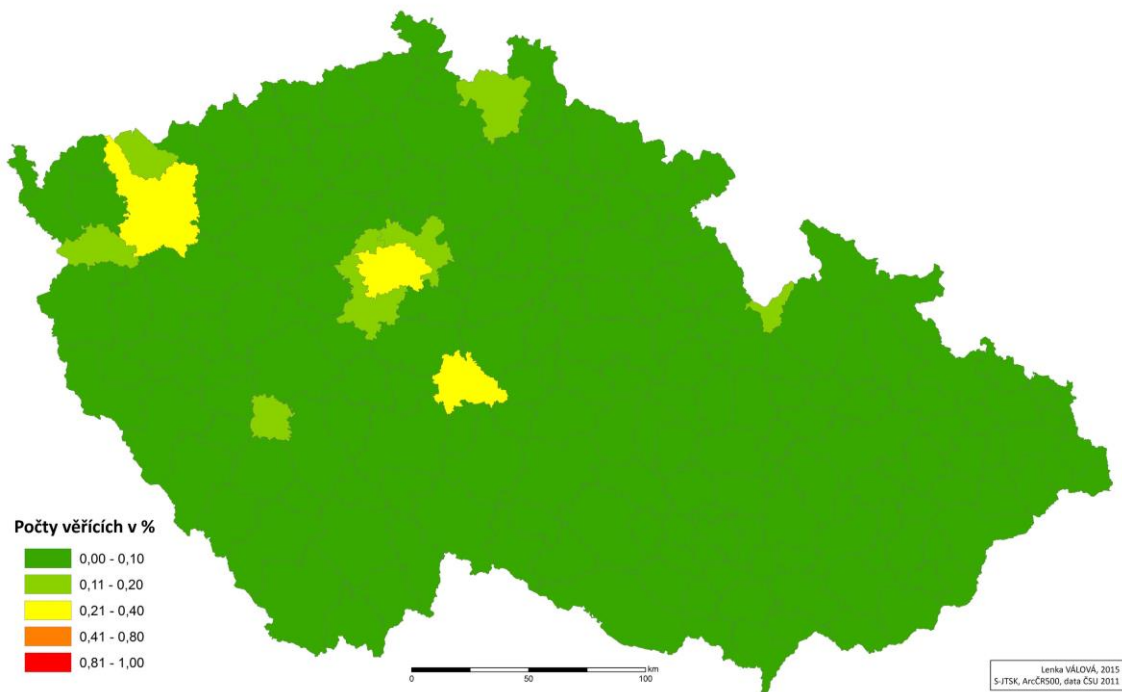
Mapa 12: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 1991 v ORP ČR

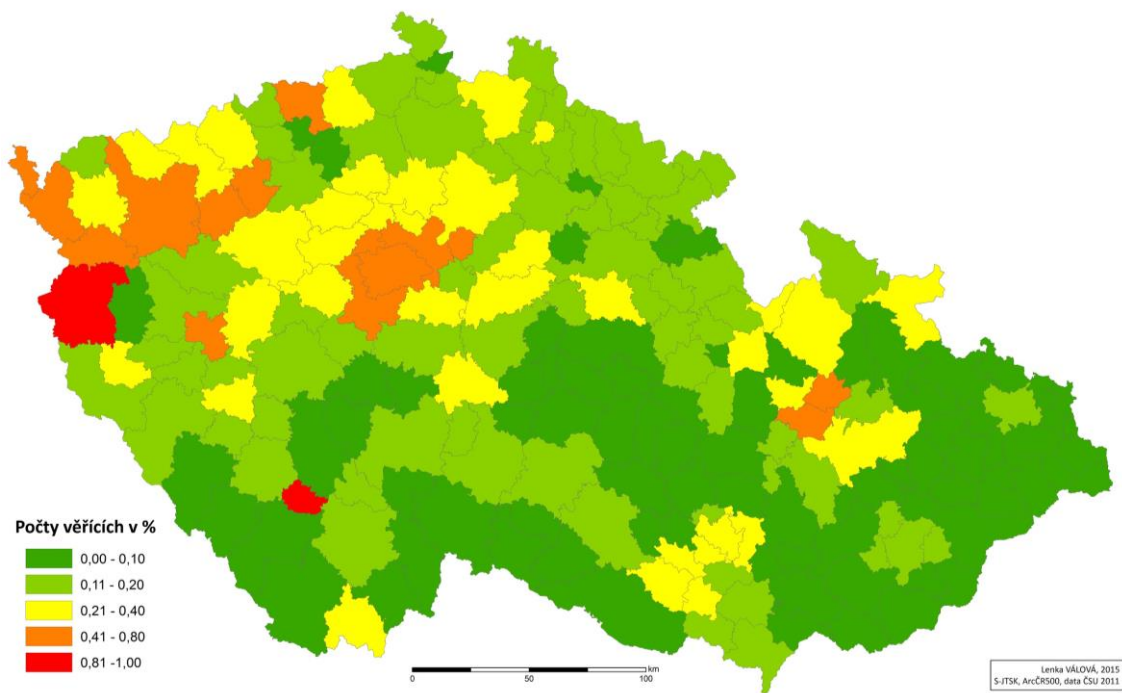
Mapa 13: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2001 v ORP ČR

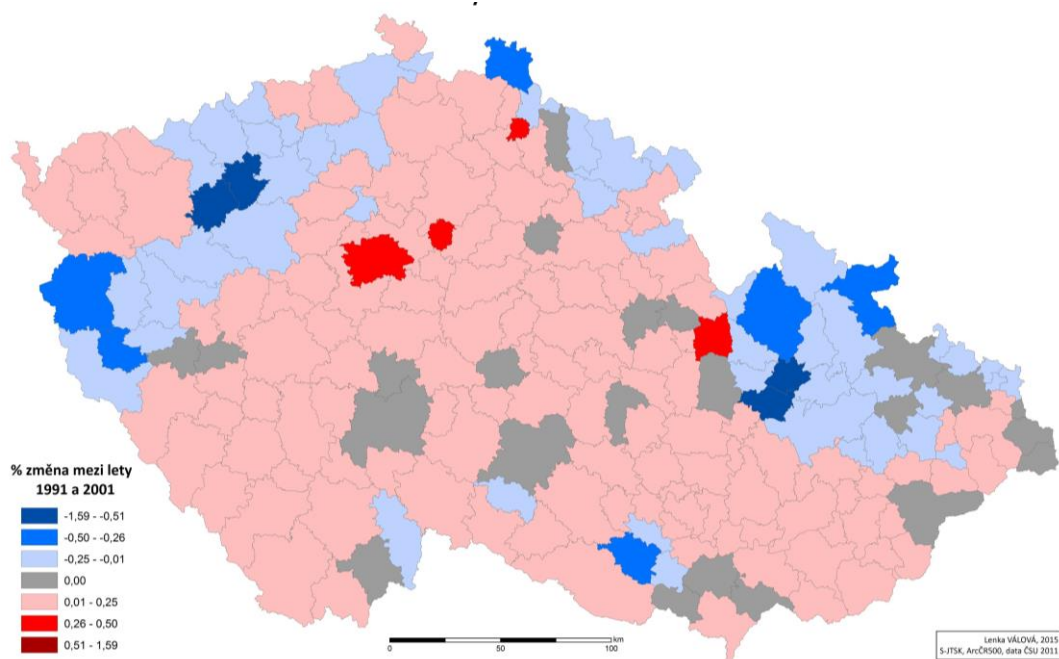
Mapa 14: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2011 v ORP ČR

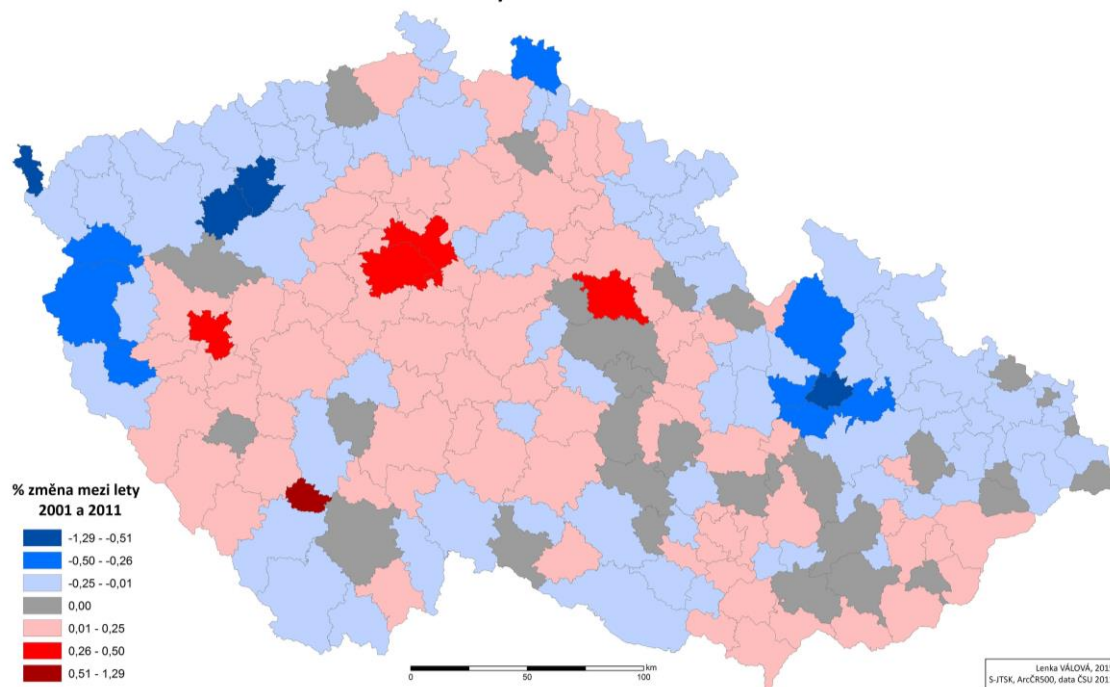
Mapa 15: Podíl věřících ruské pravoslavné církve dle SLDB 2011 v ORP ČR

Mapa 16: Podíl pravoslavně věřících dle SLDB 2011 v ORP ČR

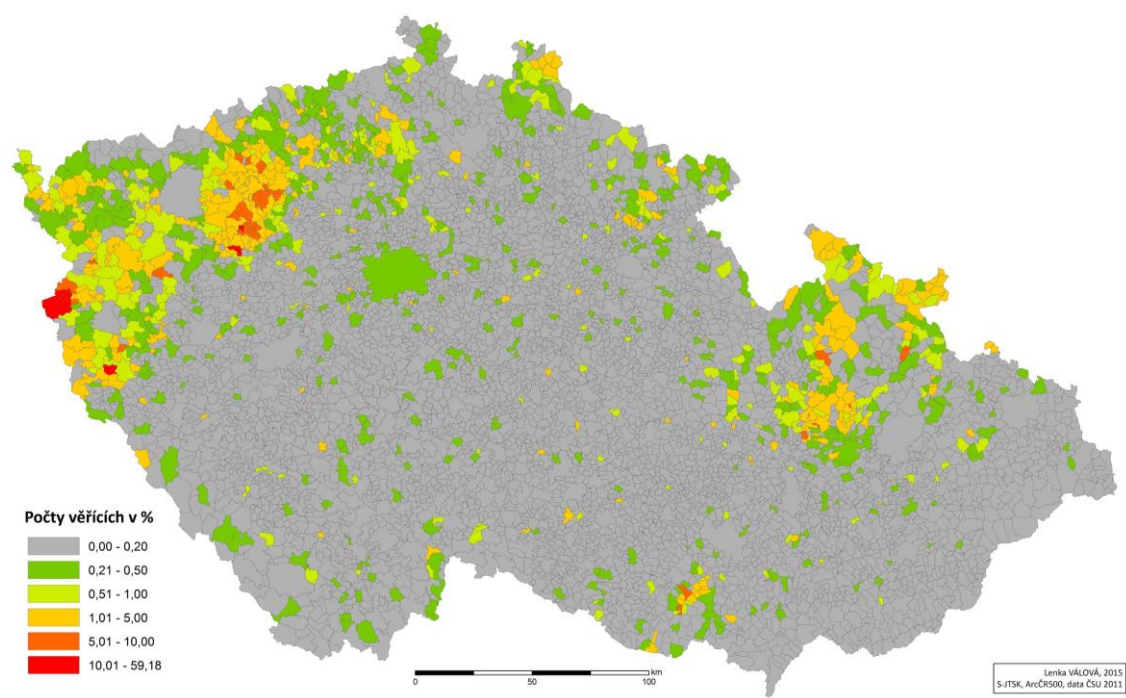
Mapa 17: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 1991 a 2001 v rámci ORP ČR

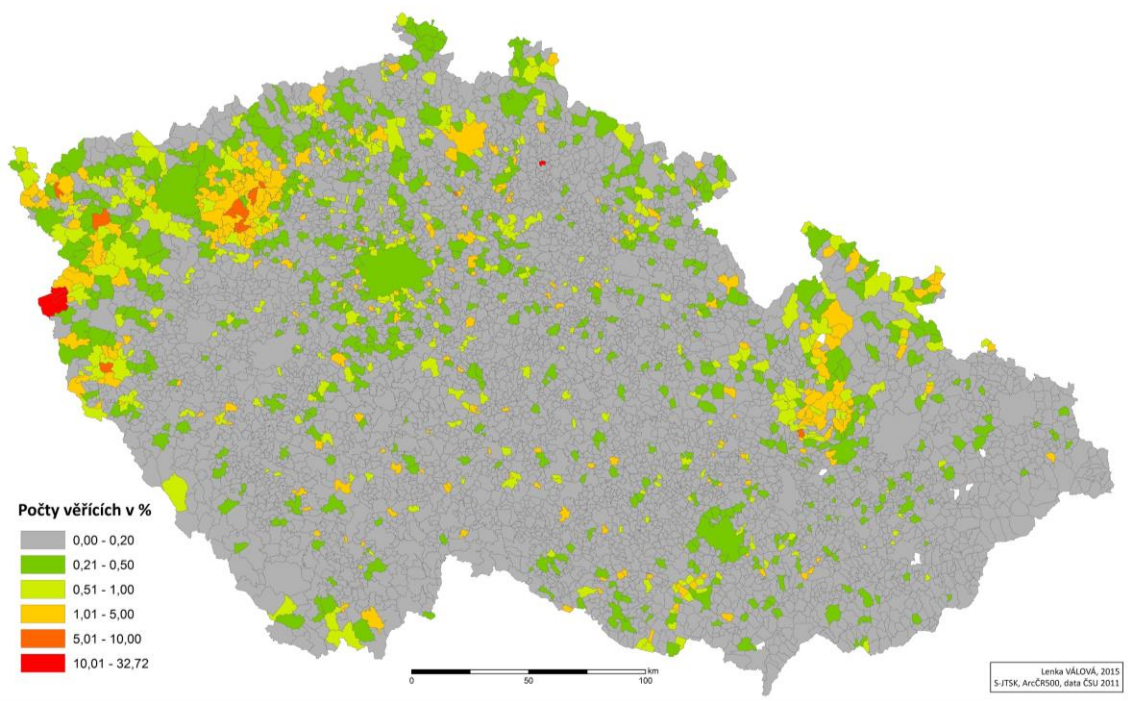
Mapa 18: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 2001 a 2011 v rámci ORP ČR

Mapy 17 a 18 nám jen názorněji zobrazují rozdíly, v procentech mezi jednotlivými lety sčítání, během posledních 20 let ve správních oblastech OPR. Jde o změnu v počtech zástupců Pravoslavné církve v českých zemích. Proto je u mapy 18 výraznější pokles především v západních Čechách, který je způsoben ztrátou věřících ve prospěch Ruské pravoslavné církve na našem území.

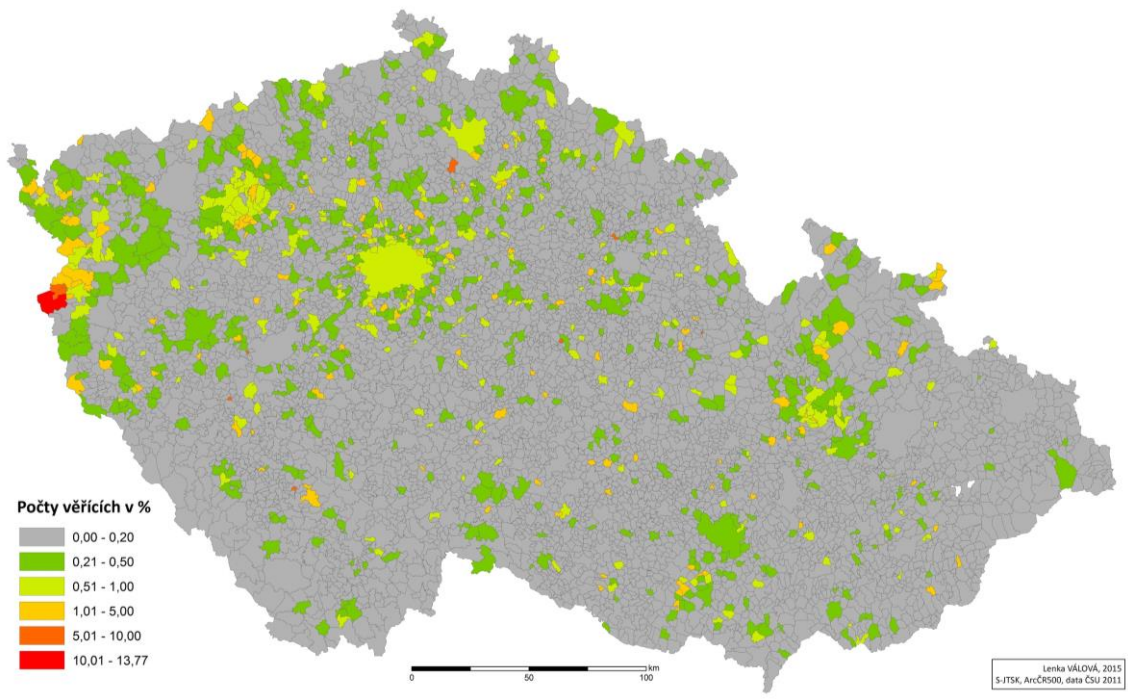
Obdobný trend, ve změně rozmístění věřících zmíněný výše a znázorněný mapami 12-16, můžeme pozorovat i na nižší úrovni samotných obcí v Mapách 19–23. V první mapě 19, z roku 1991, můžeme pozorovat červeně a oranžově zbarvené území obcí, s věřícími přesahující 5% zastoupení obyvatel obce. Tyto obce se vyskytují převážně v západních, severozápadních Čechách a na Olomoucku. K obcím s největším podílem věřících se v tomto roce řadí Drahouš (12 %), Kolečov (20 %), Srby (14 %), Milíře (37 %), Lesná (53 %), Zálužice (10 %) a Očihov (11 %). Jednalo se však o obce, kde počet obyvatel nepřevyšoval 350 osob, a tak i poměrně malý počet pravoslavných znamenal velké procentuální zastoupení. Možná proto je lépe se podívat na postupný trend změn, namísto samotného výčtu obcí. Ten je o deset let později sice málo znatelný, ale svědčí o něm výsledné hodnoty v tabulce 8, s hodnotami krajů.

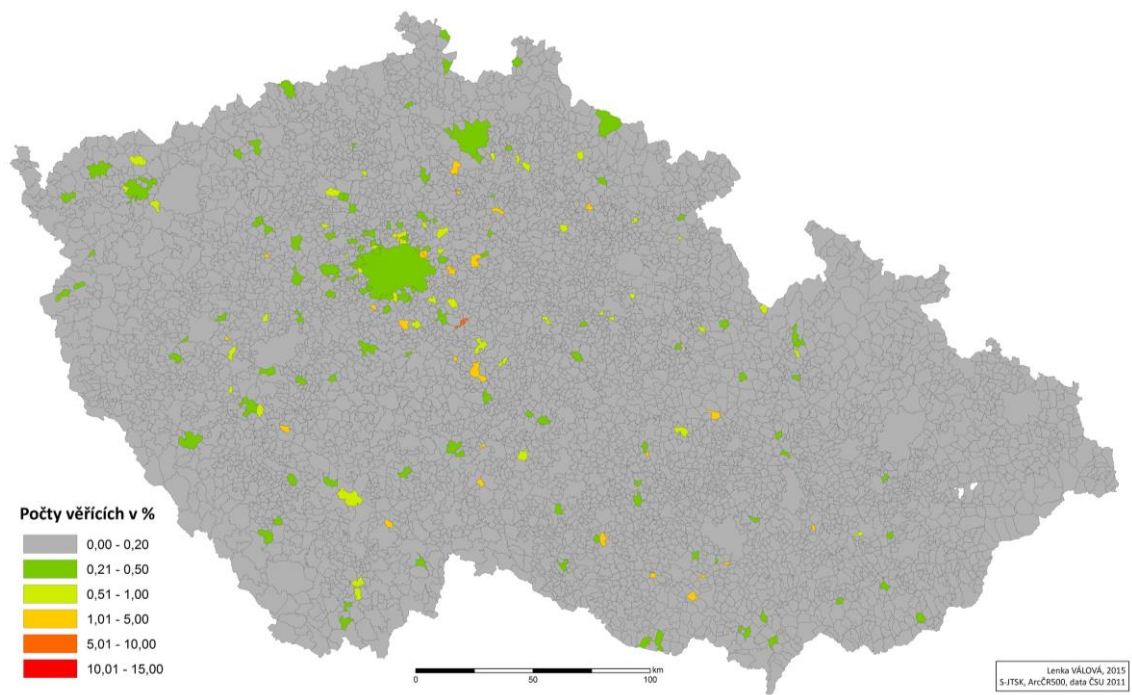
Mapa 19: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 1991 v obcích ČR

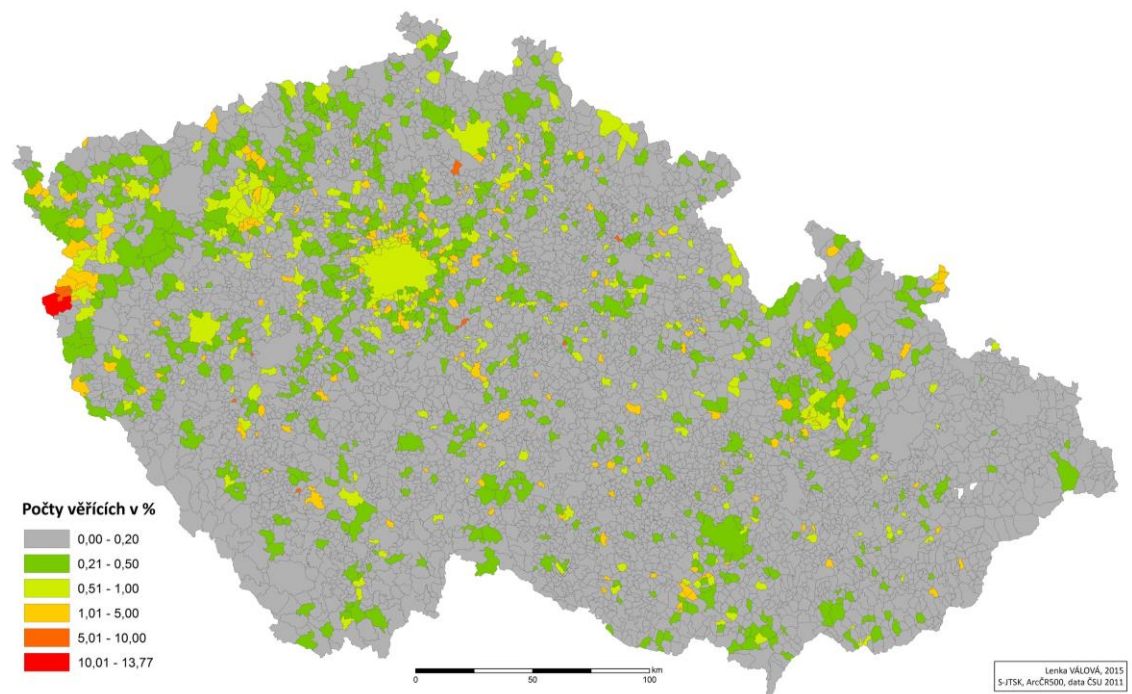
Mapa 20: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2001 v obcích ČR

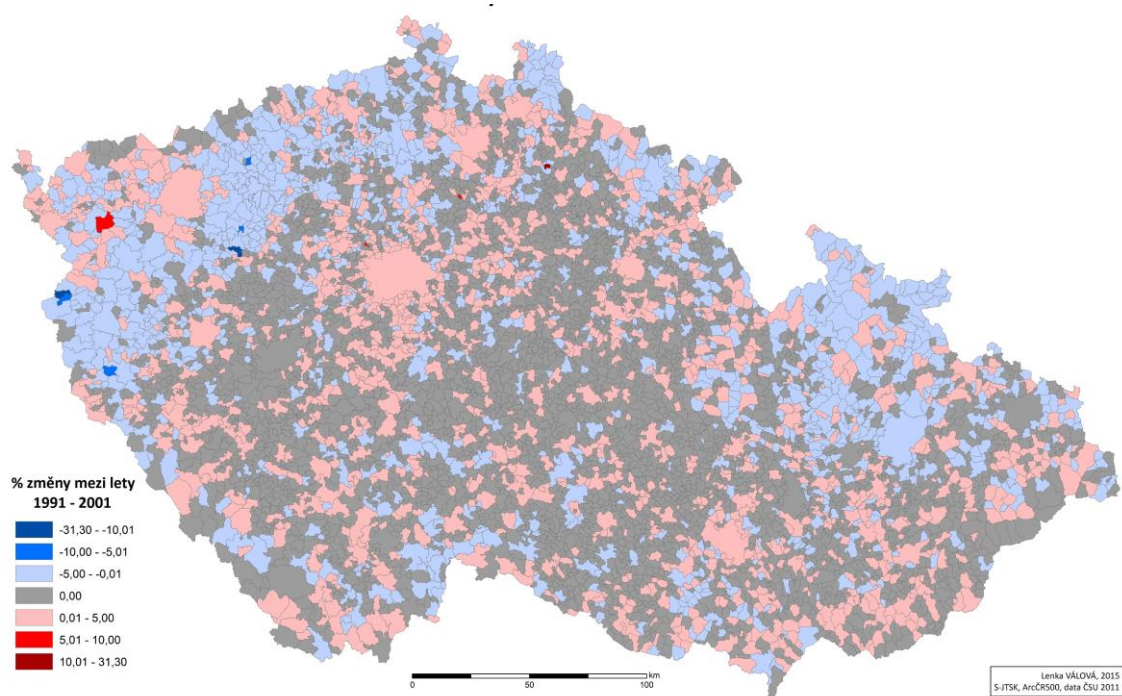
Mapa 21: Podíl věřících české pravoslavné církve dle SLDB 2011 v obcích ČR

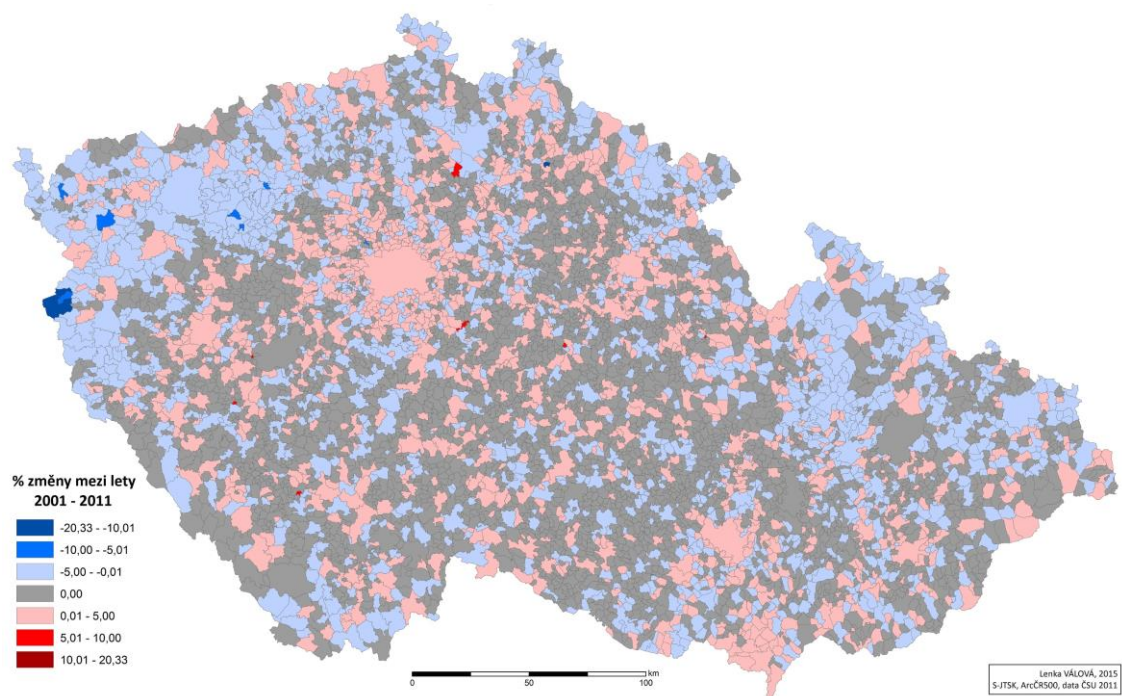
Mapa 22: Podíl věřících Ruské pravoslavné církve dle SLDB 2011 v obcích ČR

Mapa 23: Podíl pravoslavných věřících dle SLDB 2011 v obcích ČR

Mapa 24: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 1991 a 2001 v rámci obcí ČR

Mapa 25: Procentuální změna v podílovém zastoupení věřících české pravoslavné církve mezi lety 2001 a 2011 v rámci obcí ČR

Počty ukazují, že v roce 2001 nedošlo k úbytku věřících, v dříve pravoslavně významných lokalitách, ale vzrůstu počtu věřících v centrální části. Tuto skutečnost nám potvrzuje mapa 20.

V roce 2011 je změna rozmístění věřících, oproti roku 1991, již znatelná. Změna se týká ztráty věřících v pohraničních oblastech a přesunu do centrální části, především hlavního města a jeho okolí. V tomto roce se již nejedná o pouhé navýšení věřících v centrálních částech a větších městech, ale i o ztrátu věřících, hlásících se z dříve významných pravoslavných oblastí.

Stejně jako mapy 17 a 18, nám mapy 24 a 25 zobrazují rozdíly v procentech mezi jednotlivými lety sčítání, za posledních 20 let, jen tentokrát na úrovni samostatných obcí. mapy nevykazují žádný nový poznatek, ani přímo nelze říci, že potvrzují již popsané skutečnosti. Jejich výsledek je dosti neprůkazný.

6 DISKUZE

Srovnatelnost dat SLDB s vnitrocírkevními záznamy

Porovnání církevních záznamů s údaji ze SLDB je téměř nemožné. Církev má sice povinnost ze zákona vést matriky křtěných, oddaných a zemřelých, u kterých se provedl církevní pohřeb. Je však velice těžké si udržet přehled o reálném stavu v rámci celé spravované oblasti, jelikož v současné době dochází k časté migraci obyvatel. Správci církevních obcí by museli provádět časté šetření stavu věřících ve svém obvodu, pokud by chtěli mít reálný přehled. Jsou proto často známy jen počty věřících, kteří se aktivně účastní bohoslužeb (Svatopluk K. Ryška, ústní sdělení).

Mezi zástupci české pravoslavné církve je navíc velké zastoupení osob s cizí národností a občanstvím. To se promítá i ve složení věřících docházejících na bohoslužby, tyto osoby nejsou často statistikami postíženy. Přijíždějí sice pravidelně, ale pouze v období letních prací (Svatopluk K. Ryška, 2015 ústní sdělení). Osoby zde nejsou pokřtěny a je velice obtížné zjistit, kolik se jich v dané církevní obci nachází. Můžeme si klást otázku, zda nás vůbec tito věřící zajímají, ale nemůžeme popřít zatížení duchovních, kteří s nimi pracují!

I přes tyto příklady by mohlo být zajímavé alespoň srovnání několika církevních obcí a dat statistického úřadu. Český statistický úřad zjistil na našem území při SLDB v roce 2011 přes 20 tis. věřících Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku. V časopise Hlas pravoslaví je v článku mimoděk zmíněno „...snad 40 tisícová církev, ...“ (Juriga, 2010b), přičemž jsou započteny jen věřící s českým občanstvím. Kde je tedy problém? Je tedy možné, že se ke své víře pravoslavní nechtějí hlásit, nebo jsou stejně lhostejní k této otázce jako zbytek populace? Nemůžeme říci, že by se nikdo nezajímal. V zářijovém čísle Hlasu pravoslaví z roku 2010 je přímo nabádáno k přihlášení se k víře. Autor se snaží vysvětlit, že větší počty vykazované při statistikách mohou přinést i finanční prostředky ze státního rozpočtu (Pulec, 2010).

Uvedeme si ještě několi dat z církevních záznamů. V časopise Hlas pravoslaví (Juriga, 2010a) se uvádí, že v Rumburku přišlo na oslavu výročí zesnutí otce Andreje Kolomackého okolo 60 až 70 věřících. Vezmeme-li počty věřících Rumburku dle SLDB 2011, dojdeme k počtu 23. Počet je tedy vyšší nejméně dvakrát. Údaje statistického úřadu však zahrnují pouze počty v daném městě a je tedy těžké určit, kteří další věřící pod tuto správu spadají.

Další článek ve stejném periodiku udává „30-40 hlavou s pravidelnou účastí na bohoslužbách“ v církevní obci v Kolíně (Drenovac, 2010). Naproti tomu v samotném městě se k pravoslaví hlásí k poslednímu sčítání (2011) celých 104 věřících. Což značí nižší počty věřících „aktivně se účastnících bohoslužeb“ než je jen v samotném městě, nepočítaje okolní správní oblast církevní obce Kolín.

Při návštěvě metropolity Kryštofa svaté liturgie v Českých Budějovicích přišlo 100 věřících (Juriga, 2010c). Dle sčítání obyvatel (rok 2011) se v Českých Budějovicích nachází 98 věřících (46 RPC).

Na Kladensku jsou otcem Romanem odhadovány celkové počty na 2 000 věřících. Otec Roman přitom uvádí, že jsou počítáni i cizince a příznivý počet věřících je způsoben právě jejich přítomností. Ta je způsobena, dle jeho slov, blízkostí Prahy, kam se snaží většina cizinců dostat (Hájek, 2011). Tento údaj nevychází z věřících aktivně se účastnících bohoslužeb, ale pravděpodobně odhadu samotného otce Romana. V článku není uvedeno, zda o pokřtěné společně s cizinci, nebo jen o aktivní věřící, bez ohledu na údaj z matrik, či jen několikaměsíční pobyt, který by se nepromítal do statistik?

Možná právě počty věřících „aktivně se účastnících bohoslužeb“ jsou ty, které by měly být předkládány jako údaj do statistik. Pravoslaví je církví tradice s důležitou rolí účasti na bohoslužebném životě. Ten kdo nectí společný duchovní život s ostatními, by možná neměl být nazýván pravoslavným, i přes pokřtění. Ale to už asi není schopen sčítací formulář postihnout.

Rozdíly v počtech a distribuci pravoslavných obyvatel mezi lety 1991, 2001 a 2011

Mezi lety 1991, 2001 a 2011 nebyly zjištěny významné rozdíly v počtech pravoslavně věřícího obyvatelstva. Pokud bychom vzali pravoslavně věřící jako celek české a ruské pravoslavné církve na našem území, budou pravoslavní během posledních 20 let vykazovat mírný růst věřících. Výsledné zjištění není nijak šokující, jelikož bylo již známo a uvedeno v několika publikovaných pracích (Havlíček, 2007; ČSÚ, 2011).

Mnohem zajímavější závěry vycházejí ze změny v distribuci samotných věřících. Na našem území lze spatřovat dvě tendence. Dochází k sekularizaci ve venkovských a periferních pravoslavných územích, a na straně druhé se zvyšuje podíl pravoslavných ve velkých městech. Na první pohled by se mohlo zdát, že dochází k pouhé migraci, obyvatel z místa na místo. Jak ukazují data, nedochází k tak velké migraci pravoslavných obyvatel, ale spíše jde o celkovou obměnu pravoslavných věřících, kteří jsou ochotni se ke své církvi přihlásit při sčítání. (Stále počítáme s daty ze SLDB, ne se skutečnými věřícími, I když i tento

bod je těžké určit, kdo je skutečně pravoslavný, ten kdo byl pokřtěn, cítí se být věřícím, hlásící se k pravoslaví, či ten co se aktivně účastní pravoslavného života a tím i bohoslužeb?). To znamená, že velká část pravoslavných, která se přihlásila při SLDB k Pravoslavné církvi v českých zemích a na Slovensku roku 1991, není tvořena stejnými osobami jako při sčítání v roce 2011.

Tuto skutečnost nám potvrzuje změna národnostního složení pravoslavných, kdy z české pravoslavné církve tvořené z 61 % českou národností (v roce 1991), zbylo po dvaceti letech pouhých 20 % věřících české národnosti a téměř 50 % je ruská a ukrajinská národnost.

Jde tedy především o ztrátu věřících z dříve tradičních oblastí prvních církevních obcí jako byly, Olomouc, Řimice, Štěpánov, Brno, Přerov, Chudobín, Dolní Kounice, Praha apod. (Marek, 2006) a později oblastech příchodu volyňských Čechů do oblasti Olomoucka, Bruntálska, Žatecka, severního Tachovska a Chebu (Havlíček, 2007), došlo k onomu poklesu. Jak uvádí Havlíček (2007) v těchto oblastech imigrace, či dřívějších přestupů z jiných církví, došlo k polarizaci obyvatel. Stará generace dodržuje, nebo alespoň ctí pravoslaví a jeho tradice, naopak mladá generace již tradice neudržuje, nebo jiným způsobem. Jako příklad uvádí právě volyňské Čechy, kteří k nám často přicházeli ze špatných sociálních poměrů na Ukrajině, a tak byli zvyklí žít ve skromnosti a ctít církevní život. Mladí, kteří vyrůstali v jiných podmínkách a prožili si komunistický režim, často tuto vizi ztratili (Havlíček 2007). To může naznačit pomalou ale jistou ztrátu zájmu o aktivní účast na bohoslužebném životě. Tehdejší vlna volyňských Čechů se usídlovala v pohraničí vysídlených Sudet. Naopak dnešní vlna pravoslavných cizinců, převážně z Ukrajiny a Ruska, se usidluje ve velkých městech.

Současně tedy vyvstává myšlenka, zda není pravoslavná církev ve stejné situaci ohledně původních věřících jako ostatní tradiční církve. Podíváme-li se na procentuální úbytek pravoslavně věřících české národnosti (tedy tradiční pravoslavné), dojdeme k poklesu věřících o celých 44 procentních bodů. Pokles věřících hlásících se k některé náboženské církvi, či společenstvu je přitom v rámci České republiky nižší a tvoří 30 procentních bodů. Pokud bychom vycházeli z těchto dat, tak pravoslavnou církev postihla stejná situace jako u zbytku populace a většinu tradičních církví. Rozdíl oproti ostatním tradičním církvím, jako je např. římskokatolická církev je ve velké dotaci zahraničních migrantů. O čemž pojednává i Havlíček (2007) „Význam pravoslaví se zvětšoval převážně v období po roce 1989 vlivem přistěhovalců z Ukrajiny a Ruska.

Rozdíly národnostního složení u zástupců pravoslavné církve a obyvatel ČR

Národnostní složení zástupců pravoslavné církve je významně odlišné od národnostního složení celkového obyvatelstva ČR. Jak bylo zmíněno výše, možná právě tento faktor je alfou a omegou veškerých rozlišností a současného vývoje české pravoslavné církve. K poslednímu sčítání v roce 2011 byla tato církev tvořena z 21 % národností českou, moravskou a slezskou, ostatní národnosti tvořily 67 %. Porovnáme-li tyto hodnoty s rokem 1991, kdy česká, moravská a slezská národnost tvořila 66 % věřících a ostatní národnosti byly zastoupeny 33 %. Během pouhých 20 let došlo k významné změně národnostního složení Pravoslavné církve v českých zemích. V čem je možné spatřovat důvod této národnostní změny? Možná již v počátcích pravoslaví na našem území. Tato církev nikdy neměla příliš příznivé podmínky ke svému rozvoji a tak zde nebyly ani příliš silné vazby na pravoslaví. Hlavní podíl věřících této církve tvořili vždy z velké části imigranti. V době největšího evidovaného počtu pravoslavných na našem území, roku 1950, tvořili převážnou většinu volyňští Češi (Boháč, 1999). Jejichž imigrace byla znatelná ještě během sčítání v letech 2001. V předchozích letech, po první světové válce, to byli ruští uprchlíci a vojáci. Tento fakt je u pravoslavně věřících patrný i z nepoměru pohlaví v prospěch mužů 65 % : 35 %. Po roce 1950 došlo sice k velké odmlce ve zjišťování počtu pravoslavně věřících, ale po obnovení zjišťování této otázky, byl zaznamenán významný pokles, díky několika vlivům. Prvním byl bezesporu komunistický režim, který nepřál jakémukoli náboženskému vyznání a snažil se ho potlačit (Marek, 2008) a druhým možným faktem, který navazoval na komunistické období, bylo uzavření hranic a tak nedostatek zahraničních přistěhovalců, jak věřících, tak i duchovně. Do roku 1991, po pádu železné opony a uvolnění režimu začalo docházet opět k růstu počtu věřících. Počet věřících, kteří začali přibývat, byli však ukrajinské a ruské národnosti. Počet věřících české národnosti se začal snižovat (Havlíček, 2007).

Vnitřní stav církve

V několika posledních letech došlo k přímým sporům v rámci vedení Pravoslavné církve v českých zemích. Tyto spory přesáhly vnitrocírkevní rámec a zvěsti o neshodách se dostaly i na veřejnost. Nejlépe uvádí vznik církevní krize vladyka Simeon (SŮL-ZEMĚ, 2015a), který píše, že ke vzniku roztržek v jejich církvi došlo v dubnu 2013, kdy odstoupil arcibiskup pražský a metropolita Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku. Tento odstup byl sice dobrovolný, ale podmíněný obviněním z poměru s několika milenkami, se kterými měl zplodit několik dětí. Tato informace se objevila v některých bulvárních zdrojích jako TV Nova (NOVA, 2013), Blesk (BLESK, 2013) atd. Tato zpráva se později nepotvrdila, ale

způsobila odchod Kryštofa z funkce (Pravoslavná církev, 2015a). Dle vladyky Simeona se tímto aktem otevřela možnost pro vedení církve jiným osobám a možnost rozhodovat o velké sumě peněz (SŮL-ZEMĚ, 2015a). Tato doba je totiž zatížena skutečností restitučního vyrovnání státu s církvemi. Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku má dostat od státu během 30 let částku 1,2 miliardy korun. Dále jsou také ve hře peníze tzv. „příspěvek na podporu činnosti dotčených církví“, které by měly docházet ještě po dobu 17 let (Pravoslavná církev, 2015b).

Poté co se k záležitosti vedení v rámci pražské eparchie vyjádřil vladyka Simeon, došlo k útokům na jeho osobu a byl odvolán z funkce, což odmítl. Simeon přímo píše „Snažil jsem se jejich rozvratnému úsilí čelit, ale narazil jsem na tok, pečlivě organizačně připravený, opírající se o podporu ve státních kruzích“ (SŮL-ZEMĚ, 2015a). Dokonce tvrdí, že podpora není jen v rámci České republiky, ale i ze strany Ruska. Dle textu „Včera Ruská pravoslavná církev a její pomahači poslali člověka, který se snažil splnit svůj rozkaz za cenu fyzického napadení. Co když zítra pošlou rovnou vraha?“ (SŮL-ZEMĚ, 2014b).

V jednu chvíli došly spory mezi pražskou a olomoucko-brněnskou eparchií dokonce tak daleko, že se je pražská eparchie pokusila řešit přes finance. Omylem totiž dostala k zaslání, v mezivládním období, peníze na správu celé oblasti pražské eparchie. A tak se dostaly do moci pražskému vedení eparchie. Ta je odmítla přeposlat olomoucko-brněnské eparchii, dokud se vladyka Simeon nepodřídí vůli „Posvátného synodu“ (Pravoslavná církev, 2015b).

Dle některých si můžeme postoj pražského vedení vykládat slovy „My jsme ti jediní praví. Nevadí, že nás svět neuznává, hlavně že nás uznává Moskva. Vladyku jsme sesadili. Kdo to neuznává a není v jednotě s naším synodem, nemá v naší církvi co pohledávat“ (Ambor, 2014). Právě tato myšlenka o důležitosti smýšlení Ruské pravoslavné církve se objevuje i v jiných člancích. Jak píše Vojtěch Merunka, „Dění v církvi se však neřeší jen v rámci ČR“. V dalším textu pro ministerstvo kultury píše „Česká pravoslavná církev udržuje těsné vztahy se sesterskými orthodoxními církvemi, především moskevským patriarchátem a ekumenickým patriarchátem v Istanbulu, a tato krize je mezinárodně sledována a ze zahraničí ovlivňována.“ (Pravoslavná církev, 2013). Stejný autor také uvádí „Moskva se ke svému udělení autokefality v roce 1951 staví vlažně“. Dokonce se zmiňuje o přehazování české pravoslavné církve jako „horkého bramboru“ mezi Cařihradem a Moskvou (SŮL-ZEMĚ, 2015b). Postoj Moskvy je tak pravděpodobně viděn i díky přítomnosti několika ruských biskupů na zasedání Synodu, kde byl odvolán vladyka Simeon.

Díky tomu, že přítomní biskupové nezakročili, byl jejich postoj pochopen jako sympatizování s biskupy Rastislavem, Jurajem a Jáchymem, kteří jsou členy Synodu.

Letos v březnu došlo k jakémusi usmíření obou stran po zvolení Michala Dandára jako arcibiskupa českých zemí (MK, 2015), a navrácení statutu hlavy pravoslavné církve na Moravě vladykovi Simeonovi. Tento smír byl opět ovlivněn ze zahraničí, avšak jinou stranou. Po žádosti o pomoc se cařihradský patriarcha Bartoloměj zasloužil o navrácení jeho předchozího postavení v české pravoslavné církvi (SŮL-ZEMĚ, 2015a). Situace není sice zcela uklidněna, ale přestala projevovat své postoje navenek.

Ruská pravoslavná církev u nás

Během bolševického teroru v Rusku, uprchli tisíce lidí. Někteří z nich se usídlili v Československu. To vedlo k posílení celkového pravoslavní na našem území, ale jak píše Pavel Marek (2004), od českých souvěrců si udržovali odstup. Po první světové válce se ruská komunita pravoslavných pokoušela vytvořit církevní obec složenou z ruských emigrantů. Tehdejšími centry byla Praha, Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovi Lázně. Tato komunita se z hlediska jurisdikce hlásila k moskevskému patriarchátu. ČNOP vnímala aktivity ruské komunity jako poškozování a jako pokus o své vytlačení a nahrazení jinou organizací. ČNOP se snažila i za pomoci státu dostat správu ruských věřících do svých rukou a tak narůstalo napětí. Ke smíření obou komunit došlo až v 2. polovině 20. let, kdy správu převzal biskup Gorazd (Marek, 2004).

Můžeme tedy předpokládat, že státem uznaná Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi je pozůstatkem dřívější ruské komunity na našem území. S tím rozdílem, že již zdaleka není tak homogenního národnostního složení, jak bývala během první republiky (Marek, 2004).

7 ZÁVĚR

Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku je 4. největší církví působící v České republice. Z historického hlediska se první pravoslavní na našem území datují do doby po příchodu Cyrila a Metoděje. Uznávaným se však pravoslaví stává až za Matěje Pavlíka, v období první republiky. V této době začínají v Praze a na Olomoucku konvertovat věřící z římskokatolické a československé církve na pravoslaví.

Dalším mezníkem je doba poválečná, kdy v České republice zůstávají ruští vojáci po válce a dochází k imigraci volyňských Čechů. Tato migrace zasáhla především oblasti vysídlených Sudet, kde tímto příchodem vznikají velké poměrně kompaktní komunity pravoslavně věřících. V této době (1950) je také datován největší počet věřících na našem území, přesahující 50 tisíc pravoslavných.

Po roce 1950 dochází k dlouhé odmlce ve zjišťování otázky náboženství. V těchto letech došlo k významnému poklesu počtu věřících. V současné době jsou na našem území státem uznané dvě pravoslavné církve a to Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku a Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi. Obě církve tvoří ke sčítání v roce 2011, 26 350 věřících. K české pravoslavné církvi se přitom hlásí 20 533 pravoslavných.

V průběhu posledních dvaceti let (1991 až 2011) došlo k zásadním změnám ve struktuře zástupců české pravoslavné církve. Tato změna se týká skladby věřících (možno chápat jako „výměnu“ velké části věřících). Tato skutečnost poté ovlivňuje všechny ostatní proměnné jako je poměr pohlaví, věkové složení, nejvyšší stupeň vzdělání, národnostní složení, distribuce věřících atd. Změna je viditelná především na národnostním složení církve, kde došlo k posunu dříve hlavní české národnosti k národnostem ukrajinské a ruské.

Je také možné, že i díky těmto změnám mezi pravoslavnými došlo v roce 2013 k ostrému vnitrocírkevnímu sporu, v jehož pozadí snad stály finance, které má církev dostat během restitučního vyrovnání se státem. Do sporu přitom poměrně silně zasahovala ruská pravoslavná církev, přestože nemá nad česko-slovenskou pravoslavnou církví žádnou jurisdikci.

8 SUMMARY

Orthodox Church in the Czech Lands, development and distribution of believers of the Church and identification of changes affecting this development. The thesis also attempts to explain the current state of the Church.

The work is based primarily on data from the Czech Statistical Office and from the Census in 1991, 2001 and 2011. For the purposes of comparison, older data from the years 1921, 1930 and 1950 were also used several times. We attempted to obtain data also from other sources, such as church records, mainly from the keeping of registers and data from secondary sources (unfortunately, not so successfully).

In the introduction literature research can be found in order to clarify the very concept of Orthodoxy and to get the reader into the historical context regarding historical journey of the Autocephalous Church. For better orientation the major changes in the population census between 1991 and 2011 were also emphasized because they could affect the results and comparability of the obtained data.

The chapter "Geographical features of Orthodoxy in the Czech Republic" is focused on individual factors that could explain the changes to the current structure of Orthodox believers (sex, age, national origin, distribution, education). Analyses were completed with graphical and map outputs.

The last part "Discussion" is devoted to individual theories that could explain the present situation in the Church. There is also briefly discussed the Russian Orthodox Church, subordinated to the Patriarchate of Moscow and all Russia in the Czech Republic and its potential influence on the Czech Orthodox Church.

9 LITERATURA

- Aleš, P. (1996). *Pravoslavná církev u nás, Přehled dějinné cesty*. Olomouc: Světlo světa.
- Ambor (2014). *Stále platná nabídka ke smíření* [online]. Ambor weblog a listárna pro zveřejňování úvah, oznámení a zpráv [cit. 6.4.2015]. Dostupný z: <http://www.ambon.or.cz/ambon.pl?thread=1017>
- Baudišová, J. (2015). O pravoslavné duchovnosti. (rukopis).
- Berďajev, N. (2001). *Pravda pravoslavi*. Olomouc: Světlo světa.
- BLESK (2013a). *Pravoslavný arcibiskup Kryštof rezignoval: Kvůli milenkám a nemanželským dětem* [online]. BLESK.CZ ZPRÁVY [cit. 5.4.2015]. Dostupný z: <http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/194715/pravoslavny-arcibiskup-krystof-rezignoval-kvuli-milenkam-a-nemanzelskym-detem.html>
- Boháč, Z. (1999). *Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- ČSÚ (2003) *Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001 – obyvatelstvo, Česká republika* [online]. Praha, ČSÚ 2014 [cit. 20. 12. 2014]. Dostupný z: <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/4132-05>
- ČSÚ (2011) *Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2011 – obyvatelstvo, Česká republika* [online]. Praha, ČSÚ 2015 [cit. 17. 4. 2015]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/19524003+2400013a02.pdf/4a3598a5-8fed-4c35-a404-fafd76f2d3cf?version=1.0>
- ČSÚ (2014) *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. [online]. 2014 [cit. 22. 12. 2014]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46f1>
- ČSÚ (2014) *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu*. [online]. 2014 [cit. 22. 11. 2014]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-vzdelani-obyvatelstva-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-xllg5xjb8q>
- Drenovac, Z. (2010). JEŠTĚ ZE ŽIVOTA KOLÍNSKÉ CÍRKEVNÍ OBCE. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, srpen, str. 30-31.
- Dvořáček, M. (2012). *Pravoslavné křesťanství, Historicko teologické paralely mezi Východem a Západem*. Brno: Pravoslavná církevní obec v Brně.
- Elser M., Ewald S. & Murrer G. (1997). *Encyklopedie náboženství*. Karmeliánské nakladatelství: Kostelní Vydří.
- Gebert, J. (11. říjen 2007). CHUDOBÍN. *REFLEX*, stránky 108-111.
- Havlíček, T. (2007). Pravoslaví v Česku. *Geografické rozhledy*, stránky 24-25.

- Havlíček, T. (2015a). The Czechoslovak Orthodox Church. (rukopis).
- Havlíček, T. (2015b). The Orthodox Church in the Czech Lands and Slovakia. (rukopis).
- Juriga, R. (2010). "A stvořil všechno nové" - Radost a pokoj v duchu svatém. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, červen, str. 4.
- Juriga, R. (březen 2010). 30. výročí zesnutí otce Andreje Kolomackého. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, str. 30.
- Juriga, R. (2010). PRAVOSLAVNÝ CHRÁM V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH NEPOJME SVÉ VĚŘÍCÍ. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, listopad, str. 24.
- Klimeš, L. (1981). *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Lužný, D. (1997). *Nová náboženská hnutí*. Brno: Masarykova univerzita.
- Mahr, J. (2013). *Religiózní struktura obyvatel České republiky*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích: Bakalářská práce.
- Marek, P. (2004). *Pravoslavní v Československu v letech 1918-1942: Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku*. Brno: Univerzita Palackého, Katedra politologie a evropských studií.
- Marek, P. (2006). K PROBLEMATICE BUDOVÁNÍ ČESKÉ PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY. *SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY*, (stránky 88-105). Brno.
- Marek, P. (2008). *Pravoslavní v Československu v letech 1918 - 1953: příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi*. Brno: Centrum pro studium demokracie kultury.
- Matlovič, R. (2001). *Geografia religii: náčrt problematiky*. Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity v Prešove.
- MK (2006). Základní dokument [online]. 2015 [cit. 18.4.2015]. Dostupný z: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/
- MK (2015). Výpis z Rejstříku registrovaných církví a náboženských společností [online]. 2015 [cit. 18.4.2015]. Dostupný z: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/
- NOVA (2013a). *SKANDÁL v pravoslavné církvi: Arcibiskup Kryštof má pryč několik milenek a dokonce i děti!* [online]. TN.NOVA.CZ [cit. 5.4.2015]. Dostupný z: <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/domaci/skandal-v-pravoslavne-cirkvi-arcibiskup-krystof-ma-pry- nekolik-milenek-a-dokonce-i-deti.html>
- Nykl, H. (2013). *Nábožensktví v ruské kultuře*. Vimperk: Pavel Marvart.
- OBE (2015). *Schematismus* [online]. Olomouc: Olomoucko-brněnská eparchie Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku [cit. 1.4.2015]. Dostupný z: <http://www.ob-eparchie.cz/schematismus/>

- Pavlík, M. (2013). *Cyril a Metoděj, apoštolové slovanů*. Praha: Český národní fond kultury.
- PPE (2014). *Organizace* [online]. Praha: Pražská eparchie pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [cit. 8.12.2014]. Dostupný z: <http://pravoslavnacirkev.cz/Organizace/>
- Pulec, R. (září 2010). DOPIS DUCHVNÍM PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE V ČESKÝCH ZEMÍCH KE SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ 2011. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, stránky 5-6.
- Pravoslavná církev (2012). *Autokefální cirkve a jejich jurisdikce* [online]. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [cit. 14.2.2014]. Dostupný z: <http://www.pravoslavnacirkev.info/svet/autokefalni-cirkve/505-autokefalni-cirkve-a-jejich-jurisdikce>
- Pravoslavná církev (2013). *Obvinění paní Mgr. Šuvarské vůči panu arcibiskupovi Kryštofovi, mé a dalším osobám z kriminální činnosti* [online]. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [cit. 6.4.2015]. Dostupný z: <http://www.pravoslavnacirkev.info/aktuality/zpravodajstvi/705-ovineni-pani-mgr-suvarske-vuci-panu-arcibiskupovi-krystofovi-me-a-dalsim-osobam-z-kriminalni-cinnosti>
- Pravoslavná církev (2015a). *Desátý pastýřský list metropolitního správce arcibiskupa olomoucko-brněnského Simeona* [online]. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [cit. 6.4.2015]. Dostupný z: <http://www.pravoslavnacirkev.info/aktuality/zpravodajstvi/691-pravoslavne-cirkvi-hrozi-zanik-porusuje-svou-ustavu-i-zakony-cr-varuji-verici>
- Pravoslavná církev (2015b). *Estabáčtí udavači a agenti StB „čarují“ na Ministerstvu kultury ČR a chtějí zničit OBE a vladyku Simeona* [online]. Praha: Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku [cit. 6.4.2015]. Dostupný z: <http://www.pravoslavnacirkev.info/aktuality/zpravodajstvi/823-estebacti-udavaci-caruji-na-ministerstvu-kultury-cr-a-chteji-znicit-obe-a-vladyku-simeona>
- Hájek R. (duben 2011). NA NÁVŠTĚVĚ U PRAVOSLAVNÝCH VĚŘÍCÍCH K LADENSKA. *HLAS PRAVOSLAVÍ*, str. 14.
- SŮL-ZEMĚ (2014). *Napadení v rezidenci vladyky Simeona* [online]. SŮL ZEMĚ internetový věstník olomoucko-brněnské eparchie pravoslavné církve [cit. 9.4.2015]. Dostupný z: <http://sul-zeme.cz/index.php/10-nase-eparchie/140-napadeni-u-simeona>
- SŮL-ZEMĚ (2015a). *Desátý pastýřský list metropolitního správce arcibiskupa olomoucko-brněnského Simeona* [online]. SŮL ZEMĚ internetový věstník olomoucko-brněnské eparchie pravoslavné církve [cit. 5.4.2015]. Dostupný z: <http://sul-zeme.cz/index.php/10-nase-eparchie/144-10-pastyrsky-list-vladyky-simeona>
- SŮL-ZEMĚ (2015b). *Budoucnost stránek Sůl země* [online]. SŮL ZEMĚ internetový věstník olomoucko-brněnské eparchie pravoslavné církve [cit. 5.4.2015]. Dostupný z: <http://sul-zeme.cz/index.php/12-ruzne/148-budoucnost>
- Šuvarský, J. (1979). *Biskup Gorazd*. Praha: Metropolitní rada pravoslavné církve v ČSSR.

- Theodosius (Lazor) (2006). "The path to autocephaly and beyond: Miles to go before we sleep". *The Orthodox Church*. 12. prosince
- Tomáš Havlíček, M. H. (2009). Changes in the geographical distribution of religious heterogeneity in Czechia during the transformation period. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINEA* (stránky 31-47). GEOGRAPHICA.
- Ústava Pravoslavné církve (1999). Ústava Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku IN MK [online]. 2015 [cit. 18.4.2015]. Dostupný z: http://www3.mkr.cz/cns_internet/
- Vojtíšek, Z. (2004). *Encyklopedie náboženských směrů v České republice - Náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál.
- Vopatrný, G. (1999). *Dědictví otců - Osudy svaté pravoslavné víry na území bývalého Československa*. Praha: Knižní dílna Rubato.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- 1. příloha:** Část sčítacího formuláře ze SLDB, 1991 až 2011.
- 2. příloha:** Seznam míst, kde probíhají pravoslavné bohoslužby.
- 3. příloha:** Mapa rozmístění volyňských Čechů v letech 1945-1948.

- Církev živého Boha
- Česká hinduistická náboženská společnost
- Českobratrská církev evangelická
- Evangelická církev augsburského vyzvání v České republice
- Evangelická církev metodistická
- Federace židovských obcí v České republice
- Jednota bratrská
- Křesťanské sbory
- Luterská evangelická církev a. v. v České republice
- Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna
- Náboženská společnost českých unitářů
- Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
- Novoapoštolská církev v ČR
- Obec křesťanů v České republice
- Pravoslavná církev v českých zemích
- Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání
- Starokatolická církev v ČR
- Ústředí muslimských obcí
- Višva Nirmala Dharma

Příloha č. 2: Seznam míst, kde probíhají pravoslavné bohoslužby

1. Kaple sv. Josefa Pěstouna (Jaroslavice)
2. Domovní kaple sv. Václava a Ludmily
3. Chrám sv. Jáchyma a Anny (Opatov)
4. Kaple Svatého Kříže (Havlíčkův Brod)
5. Chrám sv. Václava a Ludmily
6. Chrám sv. Rostislava
7. Kaple sv. Cyrila a Metoděje (Olbramovice)
8. Katedrální chrám sv. Gorazda žáka Metodějova
9. Modlitebna sv. Jiří Vítězného (Prostějov)
10. Chrám Svaté Trojice (Čelechovice na Hané)
11. Chrám sv. Prokopa Sázavského (Štěpánov)
12. Chrám sv. ap. Jakuba (Libina)
13. Chrám sv. Vzkříšení (Uničov)
14. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice (Vilémov)
15. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Chudobín)
16. Chrám sv. Václava (Střemeníčko u Bouzova)
17. Chrám sv. Vladimíra (Mohelnice)
18. Chrám sv. Ludmily (Řimice)
19. Svitavy
20. Chrám Svatého Ducha (Šumperk)
21. Kaple Zesnutí přesvaté Bohorodice (Jeseník)
22. Katedrální chrám sv. Václava (Brno)
23. Chrám sv. Barbory (Dolní Kounice)
24. Chrám sv. Mikuláše (Mikulov)
25. Kaple sv. Metoděje (Hodonín)
26. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice (Milotice nad Opavou)
27. Chrám Panny Marie Těšitelky (Bruntál)
28. Chrám sv. Alžběty (Opava)
29. Chrám sv. Mikuláše (Osoblaha)
30. Chrám Narození přesvaté Bohorodice (Ostrava – Michálkovice)
31. Chrám sv. Andělů strážných (Ostrava – Pustkovec)
32. Chrám sv. Václava (Sudice)
33. Chrám sv. Ludmily (Suchdol nad Odrou)
34. Chrám (kostel) sv. Jošta (Frýdek-Místek)
35. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Kroměříž)

36. Kaple sv. Ivana Českého (Zlín)
37. Kaple sv. Rostislava (Střílky)
38. Katedrální chrám sv. Cyrila a Metoděje a kaple sv. Gorazda
39. Chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice (Praha)
40. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice (Praze 2)
41. Kaple sv. Mikuláše (Praha 6-Bubeneč)
42. Chrám sv. Michala (Praha 5-Smíchov)
43. Kaple Kosmy a Damiána
44. Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice (Beroun)
45. Kaple Stětí hlavy sv. Jana Křtitele (Dřísy)
46. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Hořovičky)
47. Chrám sv. Petra a Pavla (Jesenice)
48. Kaple sv. biskupa mučedníka Gorazda II. a Rocha (Rakovník)
49. Kladno
50. Chrám sv. Jana Křtitele (Kolín)
51. Kostel sv. Barbory (Mladá Boleslav)
52. Chrám sv. Kateřiny Alexandrijské (Milovice)
53. Kostel Nanebevzetí Panny Marie (Mukařov)
54. Chrám sv. Petra a Pavla (Karlovy Vary)
55. Chrám sv. Vladimíra (Mariánské Lázně)
56. Kaple Narození přesv. Bohorodice (Mokřina)
57. Kaple Proměnění Páně na hoře Tábor (Těšov)
58. Kaple sv. Václava (Popovice)
59. Oloví
60. Kaple Zesnutí přesv. Bohorodice na kopečku
61. Ostrov
62. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Mokřiny u Aše)
63. Chrám sv. Olgy (Františkovy Lázně)
64. Rovná
65. Chrám nejsvětější Trojice (Sokolov)
66. Chodov
67. Chrám sv. Mikuláše (Horšovský Týn)
68. Kaple sv. Petra (Polžice)
69. Chrám všech svatých (Domažlice)
70. Chrám sv. Mikuláše (Klatovy-Luby)
71. Bohoslužební místnost (Klatovy)
72. Chrám sv. Anny (Plzeň)

73. Chrám sv. Martina (Kejšovice)
74. Chrám Povýšení sv. Kříže (Příbram)
75. Chrám sv. Trojice (Rokycany)
76. Chrám sv. Mikuláše (Lesná)
77. Chrám sv. Marie Magdaleny a sv. Rostislava (Tachov)
78. Chrám sv. Petra a Pavla (Milíře)
79. Kaple Zesnutí přesv. Bohorodice (Branka)
80. Kaple Narození přesv. Bohorodice (Obora)
81. Chrám Narození Jána Křtitele (Halže)
82. Kaple sv. Eliáše (Kladno)
83. Bílina
84. Chrám Sv. Ducha (Chomutov)
85. Chrám Narození přesv. Bohorodice (Kadaň)
86. Chrám sv. Václava (Kryry)
87. Chrám sv. Václava (Litoměřice)
88. Chrám Narození přesv. Bohorodice (Most)
89. Osek
90. Chrám Všech svatých země české (Podbořany)
91. Postoloprty
92. Kaple sv. Josefa Snoubence (Roudnice)
93. Chrám sv. Jakuba (Žatec)
94. Chrám sv. Václava (Krupka)
95. Chrám Povýšení svatého Kříže (Teplice)
96. Chrám sv. Novomučedníků a vyznavačů ruské země (Ústí nad Labem)
97. Chrám Povýšení svatého Kříže (Česká Lípa)
98. Chrám sv. Pantelejmona (Stráž pod Ralskem)
99. Chrám sv. apoštola Bartoloměje (Mochov)
100. Děčín
101. Chrám sv. Marie Magdaleny (Frýdlant v Čechách)
102. Chrám Povýšení svatého Kříže (Jablonec)
103. Chrám sv. Trojice (Jindřichovice)
104. Chrám sv. Jana Křtitele (Rumburk)
105. Chrám Proměnění Páně (Liberec)
106. Kaple sv. Jana Křtitele (Železný Brod)
107. Kaple Všech svatých země české (České Budějovice)
108. Kaplice
109. Strakonice

110. Chrám Přesv. Trojice s boční kaplí Svatých evangelistů (Jindřichův Hradec)
111. Chrám Povýšení svatého Kříže (Tábor)
112. Chrám sv. Mikuláše (Hradec Králové)
113. Chrám sv. Jiljí (Jaroměř-Josefov)
114. Chrám sv. Ducha (Broumov)
115. Kaple sv. Cyrila a Metoděje (Trutnov)
116. Rokytnice v Orlických Horách
117. Pardubice
118. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Lanškroun)
119. Kaple sv. Trojice (Koclířov)
120. Domovní kaple Záštity přesv. Bohorodice (Radiměř)
121. Chrám Nanebevzetí P. Marie (Uherské Hradiště-Mařatice)
122. Chrám sv. Cyrila a Metoděje (Přerov)

Příloha č. 3: Mapa rozmístění volyňských Čechů v letech 1945-1948.

